

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Nazipa Kuljanova, Hayatı ve Eserleri

Yüksek Lisans Tezi

Zehra Vurucu

Çağdaş Türk Lehçeleri Ana Bilim Dalı
Çağdaş Türk Lehçeleri Programı

Ankara, 2025

Nazipa Kuljanova, Hayatı ve Eserleri

Zehra VURUCU

Tez Danışmanı Prof. Dr. Güljanat KURMANGALIYEVA ERCİLASUN

Tez Jürisi

Prof. Dr. Güljanat KURMANGALIYEVA ERCİLASUN

Prof. Dr. Naciye YILDIZ

Prof. Dr. Nergis BİRAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANA BİLİM DALI

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ PROGRAMI

Ankara - 2025

ETİK BEYAN

Bu tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez ve Proje Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı; tezin tamamında akademik kurallara ve etik ilkelere uyduğumu ifade ederim. Yararlandığım eserlerin tamamını metin içinde referanslandırıdığımı ve kaynakçada kılavuzda tanımlanan şekilde yer verdiğimi, haricindeki ifadelerin bana ait olduğunu, herhangi bir kaynaktan kopyalama yapmadığımı ya da yapay zeka aracılığı ile üretilmiş ifadelere metinde yer vermediğimi beyan ederim. Herhangi bir zamanda bu beyanıma uygun olmayan bir durumun tespit edilmesi halinde, aleyhime doğacak bütün hak kayıpları dahil tüm hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Zehra VURUCU

01.09.2025

ONAY

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Ana Bilim Dalı Çağdaş Türk Lehçeleri Programı Yüksek lisans öğrencisi tarafından hazırlanan Nazipa Kuljanova, Hayatı ve Eserleri Başlıklı tez çalışması 01/09 /2025 tarih ve 10.30 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan: Prof. Dr. Naciye YILDIZ	☒	☐
Emekli		
Üye: Prof. Dr. Güljanat KURMANGALIYEVA ERCİLASUN	☒	☐
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi		
Üye: Prof. Dr. Nergis BİRAY	☒	☐
Pamukkale Üniversitesi		

Nazipa Kuljanova, Hayatı ve Eserleri

Zehra VURUCU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Güljanat KURMANGALIYEVA ERCİLASUN
T.C. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri Ana Bilim Dalı
2025, Ankara

ÖZET

Nazipa Kuljanova, 1887 yılında Torğay’da dünyaya gelmiştir. XX. yüzyılın başlarında yetişen eğitilmiş ve öncü Kazak kadınlarından biridir. Eğitimci, yazar, çevirmen ve Kazak basınındaki ilk kadın gazeteci olan Kuljanova, Alaş Hareketi’nin önde gelen figürlerinden birisi olarak Kazak halkının aydınlanma sürecine önemli katkılar sağlamıştır. *Eñbekşi Qazaq*, *Qızıl Qazaqstan* ve *Ayel Tendigi* gibi yayın organlarında görev almış, *Kazak* gazetesi ve *Ayqap* dergisi de olmak üzere birçok basın organında yazılar kaleme almıştır. Kazak toplumundaki kadın sorunları, okul öncesi eğitim ve edebiyat, çalışmalarının temel konularını oluşturmuştur. Alaş liderlerinden Ahmet Baytursınulı, Kuljanova’nın *Mektepten Burınğı Tarbiye* (Okul Öncesi Eğitimi) adlı eserine ön söz yazarak onun pedagojik yaklaşımına değer vermiştir. Ayrıca, *Ana Men Bala Tarbiyesi* ve *Balanı Awruwdan Saqtandıruw* adlı eserleri, çocuk eğitimi ve sağlığı hakkında sunduğu değerli bilgiler bakımından günümüzde hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Hikâye ve çevirileriyle de Kazak edebiyatı ve kültürüne unutulmaz bir miras bırakmıştır. Bu çalışmada, Nazipa Kuljanova’nın hayatı ve eserleri incelenerek Kazak kültürüne ve toplumuna sağladığı katkılar üzerinden şahsiyetinin önemi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alaş, Nazipa Kuljanova, Eğitim, Kadın, Çocuk.

Nazipa Kuljanova, Life And Works

Zehra VURUCU

Master's Thesis

**Supervisor: Prof. Dr. Güljanat KURMANGALIYEVA ERCİLASUN
Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs
Department of Modern Turkic Dialects
2025, Ankara**

ABSTRACT

Nazipa Kuljanova was born in 1887 in Torgay. She was one of the educated Kazakh women of the early 20th century. Kuljanova was a pedagogue, writer, translator and the first Kazakh female journalist. She was an important figure in the Alash Movement and significant contributions to the enlightenment of the Kazakh people. She worked in *Enbekshi Qazaq* newspaper, *Qızıl Qazaqstan* and *Ayel Tendigi* journals. Additionally, Kuljanova's articles have been published in many other journals and newspapers. The main topics of Kuljanova's works were women's issues in Kazakh society, preschool education and literature. Her works contain valuable information that is still useful today. She left a lasting legacy in Kazakh literature and culture with her works. This study examined Nazipa Kuljanova's life and works, and the importance of her personality through her contributions to Kazakh culture and society.

Keywords: Alash, Nazipa Kulzhanova, Education, Women, Child.

TEŞEKKÜR

Büyük bir hevesle başladığım yüksek lisans serüvenime tanıklık eden, bu yolda yaşanan bazı talihsiz olaylarla yere düştüğümde bir anne şefkatiyle elimi tutup kaldıran ve hiçbir zaman desteklerini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Güljanat KURMANGALIYEVA ERCİLASUN'a en içten şükranlarımı sunuyorum. Hayat yolculuğumda hep yanımda olan can yoldaşım, ikizim Kevser VURUCU'ya ve aileme sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca tez yazım sürecinde bana güç veren, destek olan, başaracağıma benden daha çok inanan öğretmen arkadaşlarım Bilge ÖZSİPAHİOĞLU ve Musa KARAKAŞ'a gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün bizlere bıraktığı değerli kurumlardan biri olan Türk Dil Kurumuna, şahsıma sağladığı burs desteği için teşekkür ederim. Bu tez Türk Dil Kurumu bursu desteği ile hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Özet	iv
Abstract	v
Teşekkür	vi
İçindekiler.....	vii
Kısaltmalar dizini	viii
1. GİRİŞ	1
2. NAZİPA KULJANOVA’NIN HAYATI.....	13
2. 1. Hayatı ve Eğitim Süreci.....	13
2. 2. Nazipa’nın Düşünce Dünyasında Abay’ın Yeri ve Tiyatro.....	15
2. 3. Gazeteci Kimliği ve Dergi Yazarlığı.....	25
2. 4. Eğitimci Kimliği.....	29
2. 5. Çağdaşlarının Gözünden Nazipa.....	34
2. 6. Hâtıralarda Nazipa Kuljanova.....	44
3. ESERLERİ.....	55
3. 1. Mektepten Burıngı Tarbiye (Okul Öncesi Eğitimi).....	55
3. 2. Ana Men Bala Tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi).....	62
3. 3. Balanı Awruwdan Saqtandıruw (Çocuğu Hastalıktan Koruma).....	68
3. 4. Çevirileri.....	69
3. 5. Bilgenge Marjan (Bilene Değerli Bilgi).....	70
4. SONUÇ.....	73
Extended abstract.....	77
Kaynakça.....	79
Ekler.....	81
Özgeçmiş.....	95

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
KazPİ	Kazak Pedagoji Enstitüsü
Kolhoz	Kolektif Çiftlik
Komsomol	Genç Komünistler Birliği
KSSC	Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın, Kazak kadın aydını Nazipa Kuljanova'nın eserleri aracılığıyla Kazak kültür ve edebiyatına sağladığı katkıları, Kazak toplumunun modernleşmesindeki rolünü ve şahsiyetinin toplum üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Alaş Hareketi'nin önde gelen kadın aydınlarından biri olan Nazipa Kuljanova, yaşamı ve eserleriyle Kazak toplumunun aydınlanma ve modernleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur. Kadının toplumdaki konumu ile eğitimin dönüştürücü rolüne özel bir önem atfeden Kuljanova'nın düşünceleri, Alaş Hareketi'nin bu alanlardaki yaklaşımlarıyla örtüşmektedir. Yenilikçi ve ilerici bir bakış açısıyla hareket eden Kuljanova, eğitilmiş bir kadın aydın kimliğiyle Alaş çevresinde etkin bir şekilde yer almış, Ahmet Baytursınulı, Saken Seyfullin ve Sultanmahmut Torayğırov gibi önemli isimler tarafından takdir edilmiştir. Kadınların toplumsal sorunlarına ve eğitim alanındaki eksikliklere çözüm arayan yazıları, Kazak halkına yol gösterici fikirler sunmuştur.

Bu yönüyle Kuljanova, yalnızca bireysel gayretleriyle değil, aynı zamanda düşünsel katkılarıyla da Alaş ideallerini destekleyen öncü bir entelektüel olarak tarihe geçmiştir. Onun faaliyetlerinin daha sağlıklı değerlendirilebilmesi için Alaş Hareketi'nin ortaya çıkışı, temel amaçları ve yapısı üzerinde kısaca durmak gerekmektedir.

Alaş Hareketi

Alaş Hareketi, XX. yüzyılın başlarında Kazak halkının siyasî, sosyal ve kültürel bağımsızlık arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan millî bir harekettir. Bu hareketin temelleri, Kazak bozkırları hanlık sistemiyle yönetilirken Rusların işgaliyle sömürge sistemine geçmesiyle başlayan süreçte atılmıştır.

15. ve 19. yüzyıllar arasında Kazak bozkırlarında yönetim, hanlığın egemenliği altındadır. Kazak Hanları, toplumun düzenini sağlamış ve hukuk sistemini korumuşlardır. Ancak 19. yüzyılın başlarına gelindiğinde Rus Çarlığı hanlık yönetimine son vermiş ve Kazak topraklarını Rusya'ya bağlamıştır. 1868'de yürürlüğe giren "Yeni Nizam Yasası" ile Kazak toplumunun geleneksel yapısı olumsuz anlamda değişmiş, ekonomik ve sosyal baskılarla yerel halk üzerinde hakimiyet kurulmuştur. Bu süreçte Kazak halkı siyasî bağımsızlığını kaybetmiş, toplumsal yapı köklü bir şekilde değişmiştir (Ekici & Bashirov, 2023: 1256).

Çarlık Rusyası'nın, 19. yüzyılda Türkistan hanlıklarını sistematik bir şekilde işgal ettiği ve bölgede bulunan Kazak, Türkmen ve Özbek topluluklarını siyasî ve ekonomik açıdan baskı altına aldığı görülmektedir (Kurat, 1987: 346-353). Türkistan'da böyle bir atmosfer hakimken, İsmail Bey Gaspıralı Bahçesaray'da Türk ve Müslüman birliğini sağlamak amacıyla önemli birtakım çalışmalar yürütmüştür. Kırım'a (2002) göre, "Dilde, fikirde, işte birlik" sloganıyla yola çıkan Gaspıralı, Türkçülük ideolojisini Müslüman dünyasını ortak bir paydada buluşturma gayesine dayanan İslamcılık düşüncesiyle birleştirmiştir. 1883 yılında *Tercüman* gazetesini yayımlamaya başlamasıyla birlikte Türkistan'da aydınlanma hareketlerini tetiklemiş ve bu hareketlerin yayılmasına bir zemin hazırlamıştır. Bunu takiben, 1884'te Gaspıralı, Bahçesaray'daki okulları usul-ü cedit¹ öğretim metodunu uygulayarak ıslah etmiş ve ardından bu yeni öğretim usulüne uygun ilk alfabe kitabını yayımlamıştır. Gazetecilik ve yazarlık faaliyetleri ile usul-ü cedit okullarının Türk halkları arasında tanınıp yaygınlaşması, millî şuurun canlanmasına olanak sağlamıştır. Bu süreçte Gaspıralı, Türkistan aydınlarının ve özellikle Kırım aydınlarının ilk kadro ve kuşaklarının yetişmesine öncülük etmiş, onları yeni usulle eğiterek Türk halkları arasında aydınlanma hareketlerinin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

1905 Rus İhtilali'nin gerçekleşmesinin ardından, başta Rus halkı olmak üzere Türk halklarında da sosyal ve siyasî alanlarda önemli değişimler yaşandığı görülmektedir. Bu süreçte, Türk halkları özerkliklerini kazanmak amacıyla çeşitli faaliyetlerle ses getirmeye çalışmıştır. Kurultayların düzenlendiği, partilerin kurulduğu ve bağımsızlık adına benzer girişimlerin yapıldığı bu dönemde, Kazakistan topraklarında da önemli gelişmeler yaşanmış, Duma açılmış, halkın sorunları gündeme getirilmiş ve toprak meselesine çözüm aranmaya başlanmıştır. Toplumla iletişim, gazete ve dergiler aracılığıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte toplumun içinde aydın bir tabaka yetişmiştir. Kazak toplumunu çağdaşlaştırmaya çalışan bu aydınlar, siyasî ve kültürel özellikler barındıran Alaş Hareketi'ni oluşturarak millî kurtuluş mücadelesi yolunda birçok çalışma gerçekleştirmiştir (Biray, 2022: 157-158).

Alaş Hareketi'nin öncü isimlerinden biri olan Ahmet Baytursınulı, "Qalam Qayratkerleri Jayınan" (Kazak Yazarları Hakkında) adlı makalesinde, Kazak aydınlarının ortaya çıkış sebeplerinin iki temel nedene dayandığını yazmıştır. Baytursınulı'na göre, bu sürecin anlaşılması zor değildir. İlk olarak, Kazak halkının Ruslar tarafından hor görülmesi ve baskı altında tutulmasıyla, ezilen halkın içinden aydınlar yetişmiştir. İkinci olarak, halkın sancılı bir

¹ XIX. yüzyılın sonuna doğru Rusya Müslümanları arasında eğitim ve kültür alanında başlayan yenileşme hareketi.

dönemden geçtiği, korku ve endişenin hâkim olduğu bir zaman dilimi, Kazak aydınlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Baytursınulı, 2013: 182).

İsmail Bey Gaspıralı'nın kurmuş olduğu İdil-Ural bölgesindeki usul-ü cedit okullarından mezun olarak Ceditçi anlayışla yetişen Kazak aydınları, birçok gazete ve dergi yayımlamışlardır. Aydınların basın ve yayın faaliyetlerine öncülük etmelerindeki temel amaç, Kazak halkını maruz kaldığı baskı ve sömürge politikalarına karşı bilinçli hale getirmek ve bununla birlikte eğitim ve kültür seviyelerini yükseltmektir. Bu doğrultuda, Kazak toplumunda Batılı anlamda yayımlanan ilk dergi olan *Ayqap*'ı 1911 yılında Troitsk'te çıkarmışlardır. Derginin editörlüğü ve yayımlanması görevi Muhammedjan Seralin tarafından yürütülmüştür. Dergide eğitimdeki aksaklıklar, toplumsal sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerilerine yer verilmiştir. 1915 yılına kadar aralıksız olarak yayımlanan dergi, Arap alfabesi kullanılarak Kazak Türkçesiyle yazılmıştır (Kınacı Baran, 2024: 152-153).

1913 yılında ise Ahmet Baytursınulı, Alihan Bökeyhan ve Mirjakıp Dulatulı gibi Alaş aydınlarının öncülüğünde, İdil-Ural bölgesindeki medreselerde okuyan Kazak gençlerinin desteğiyle, Orenburg'da *Kazak* gazetesi yayımlanmaya başlamıştır (Biray, 2022: 74-75). Baş editörlüğünü Ahmet Baytursınulı'nın, yardımcı editörlüğünü ise Mirjakıp Dulatulı'nın yürüttüğü *Kazak* gazetesi, yüksek tirajlara ulaşmıştır. Geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan gazete, Bolşevikler tarafından kapatılıncaya kadar yüzlerce sayı çıkarmıştır. Aydınların katkılarıyla *Kazak* gazetesi, 1916 İsyani, Şubat ve Ekim İhtilalleri gibi önemli siyasî olaylarda Kazak halkının çıkarlarını savunmada önemli bir rol üstlenmiştir (Biray, 2022: 158-160).

Kazak gazetesi, Alaş aydınları için toplumu aydınlatmada bir araç işlevi görmüştür, Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun'un (2022: 32) belirttiği üzere, "Bu gazete Alaş hareketinin ve bağımsızlık mücadelesinin yayın organı niteliğindedir". 1916 yılında Çar'ın bir ferman yayımlayarak Türkistan halkını askere çağırması üzerine büyük bir başkaldırı meydana gelmiş, Çarlık Hükümeti'nin bu isyanları kanlı bir şekilde bastırmaya çalışması sonucunda ise ağır kayıplar verilmiştir. Alaş aydınları, *Kazak* gazetesinde bu duruma karşı halkı uyarmış ve diğer halklardan verdikleri örneklerle, direnişin fayda etmediğini, sonunda yine askere gitmek zorunda kaldıklarını hatırlatmışlardır. Bu nedenle, büyük çaplı can kayıplarının yaşanmasını önlemek adına, direniş yerine askere gidilmesinin daha uygun olacağını telkin etmişlerdir (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2022: 34). Bu yayın faaliyetlerinin halkı bilinçlendirme ve yönlendirme açısından önemli bir araç olarak kullanıldığına dair önemli örneklerden biridir.

Yüksek tirajlı *Kazak* gazetesinde Baytursınlı ve diğer yazarlar, dil, ana dilde eğitim, Kazak halkının millî bağımsızlığı ve toplumsal alandaki gelişimi gibi önemli meseleleri makalelerinde ele almışlardır. Gazete, yalnızca halkın sesi olmakla kalmamış, aydın ve yazarların katkılarıyla Kazak edebî dilinin gelişimini ve yazı dilinin kurallarının oluşmasını da sağlamıştır (Biray, 2022: 75).

Ülkedeki durumu analiz eden Alaş aydınları, siyasî ve sosyal faaliyetlerinin yanında edebî eserleriyle de Kazak halkını bilinçlendirmek ve halkın gözünü açmak için uğraşmışlardır. Rus sömürgesinin baskılarına, bu tür faaliyetleriyle karşı koymaya çalışmışlardır. Dış dünyadan kopuk bir toplumda, yayımladıkları manzum ve mensur eserler aracılığıyla farkındalık oluşturmak için çaba göstermişlerdir. Bu doğrultuda, Mirjakıp Dulatlı'nın Çarlık yönetiminin Kazak halkına yönelik uyguladığı baskı ve eziyetleri, yaşanan toprak kayıplarıyla kültürel kısıtlamaları konu alan *Oyan, qazaq!* (Uyan Kazak) adlı eseri, halkı bilinçlendirme görevi görmüştür (Ekici & Bashirov, 2023: 1259).

Aydınların şiirlerinde, uyandırma motifi belirgin bir tema olarak yer bulmuştur. Ahmet Baytursınlı'nın da *Masa* (Sivrisinek) adlı şiir kitabında bu temaya dikkat çektiği görülmektedir. Amacı, derin uykuya dalmış insanları bir sivrisinek gibi vızıldayarak uyandırmaktır, onları çevrelerinde olup bitene dikkat etmeye ve değişim için uyanmaya davet eder. “Gözlerini aç, uyanma zamanı” diyerek halkı uykularından uyandırıp yeni bir başlangıç yapmaya çağırır (Ekici & Bashirov, 2023: 1260).

Alaş aydınlarının Kazak dilinde bilimin ilerlemesini sağlamak amacıyla bilimsel araştırmalar yaparak akademik eserler ortaya koyduğunu ifade eden Aygül İsimakova (2018), Mağcan Cumabay'ın “Kazak Dili”² şiirinde, o dönemde “çoban dili” olarak hor görülen Kazak Türkçesinin önemini vurguladığını belirtir ve Mağcan'ın “Kazak Dili” şiirini Türkiye Türkçesine aktarır.

Transkripsiyon:

“Altın künnen bağasız bir belgi bop,

Nurlı juldız, babam tili, sen qaldıñ!

Jarıq körmey jatsañ da uzaq, keñ tilim,

Taza, tereñ, ötkir, küşti, keñ tilim,

² Şiirin alıntılanan dizelerinin orijinal hâli için bkz. Ek-1.

Taralğan türük balaların bawrıña

Aq qolıñmen tarta alarsıñ sen, tilim!”

Türkiye Türkçesi:

“Altın devirden paha biçilmez bir işaret olarak,

Işıklı bir yıldız olan ata dilim, sen kaldın!

Okunup, yazılmasan da eski ve zengin dilim!

Temiz, derin, keskin, güçlü ve geniş dilim.

Dağılmış Türk çocuklarını bağrına

Mübarek elinle çekebilirsin sen, dilim!” (Mağcan, 2002’den nakleden İsimakova, 2018: 55).

1917 yılına gelindiğinde, temelleri yıllar öncesinden atılmış olan Alaş Hareketi’nin resmen ilan edilmesini mümkün kılan siyasî ve toplumsal koşulların olgunlaştığı görülmektedir. Temmuz 1917’de Orenburg’da gerçekleştirilen 1. Kazak Kurultayı’nda ise Alaş Partisi kurulmuştur (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2022: 35). Partinin adının “Alaş” olarak belirlenmesi hakkında Alihan Bökeyhan (1917), *Kazak* gazetesinde, atalarının “Alaş” sloganından daha iyi bir slogan bulunmasının mümkün olmadığını ve bu nedenle Kazak siyasî partisine “Alaş” adının verilmesinin tartışmaya dahi gerek kalmadan kabul edildiğini yazmıştır.

Aralık 1917’de Orenburg’da düzenlenen 2. Kazak Kurultayı’nda Alaş Özerk Cumhuriyeti’nin kurulmasına karar verilmiştir (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2022: 35). Semey şehri başkent olarak belirlenmiş ve Alaş Orda hükümetinin yönetim kadrosu oluşturulmuştur. Alihan Bökeyhan hükümetin başbakanı olurken, başbakan yardımcılığı görevini Halil Abbas üstlenmiştir. Harbiye bakanlığına Alim Han Ernek, adalet bakanlığına ise Ahmet Birimcan atanmıştır. İçişleri bakanı olarak belirlenen Muhametcan Tınışbay, bir taraftan da Hokand hükümetinin başkanlığını yürütmüştür. Ahmet Baytursınulı eğitimden sorumlu bakan olarak görevlendirilmiştir. Dışişleri bakanı ise Hokand hükümetinde de aynı görevi üstlenen Mustafa Çokay olmuştur. Bunun yanı sıra, Alaş Orda’nın Batı Bölgesi’nden sorumlu bakanlar olarak Cahanşa Dosmuhammed, Halel Dosmuhammed ve Ahmet Biy Sasan atanmıştır (Hayit, 1995: 253).

1917 yılının aralık ayında yapılan 2. Kazak Kurultayı’nın sonunda, muhtariyetin ve hükümetin kuruluşuna ilişkin çeşitli kararlar alınmıştır. Bu doğrultuda, Kazak ve Kırgız

nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde toprak esasına dayalı bir muhtariyet kurularak bu yapılanmaya “Alaş” adı verilmiştir. Muhtariyet dâhilinde olan tüm doğal zenginliklerin Alaş Muhtariyeti’ne ait olduğu kabul edilmiştir. Anayasanın yürürlüğe girmesi, Rusya Kurucu Meclisi’nin onayına bağlıdır. Bölgede yaşayan azınlıkların hakları ve temsil edilmeleri güvence altına alınmıştır. Alaş Orda’nın yönetimini sağlamak amacıyla, Semey merkezli ve 25 üyeden oluşan Geçici Alaş Orda Halk Şûrâsı oluşturulacaktır. Muhtariyetin güvenliği için milis güçleri kurulacaktır. Alaş Muhtariyeti Kurucu Meclisi’nin en kısa sürede toplanması planlanmaktadır. Alaş Orda, diğer muhtariyetlerle diplomatik müzakerelerde bulunma ve borç alma yetkisine sahip olacaktır. Geçici yönetimin hazırladığı anayasa taslağı, Kurucu Meclis’in onayına tabidir (Yorulmaz, 2016: 954-955). Alaş Orda, aldığı bu kararlarla muhtariyeti etkili bir şekilde yönetmeyi amaçlamıştır.

Ekim İhtilali’nden sonra Rusya’da iktidarı ele geçirerek Sovyet Hükümeti’ni kuran Bolşevikler, Alaş Orda Hükümeti’nin varlığını ve yürüttüğü tüm faaliyetleri tehdit olarak görmekteydi. Alaş Orda’nın varlığından yalnızca Bolşevikler değil, onlara karşı olan Beyazlar da rahatsızlık duyuyordu. Bu sebeple Alaş Orda, kendi milis kuvvetlerini oluşturup Türkistan’daki diğer muhtariyetlerle iş birliği yapmaya çalışarak varlığını sürdürmek için çabalamıştır. Ancak siyasi ve fikri ayrılıklar sebebiyle bu birleşme girişimleri başarısız olmuştur. Sovyet Hükümeti’nin Alaş Orda’ya karşı düşmanca tavrı net olmasına rağmen, Türkistan’daki diğer muhtariyetlerle iş birliği sağlanamadığından, Alaş Orda yetkilileri Sovyetlerle müzakere etmek zorunda kalmıştır. Baytursınulı önderliğinde hükümeti temsil eden bir heyet 1918 yılında Moskova’da Stalin’le görüşmüştür. Stalin, bu görüşmede Kazak ve Kırgız Muhtar Hükümeti’ni tanıyacağı izlenimi vermişse de aynı zamanda vekillerine Alaş Orda’ya karşı harekete geçmeleri yönünde talimat vermiştir (Hayit, 1995: 253-255).

Alaş Orda Hükümeti’ni yok etmek için dört bir yandan harekete geçen Sovyet Hükümeti, süreci hızlandırmak adına Goloşçekin komutasında bir birliği Semey’e gönderip milis kuvvetlerine ateş açmıştır. Bu sırada geçici bir Sovyet Kazak Hükümeti de kurulmuştur. Birbirlerine düşman olmalarına rağmen Alaş Orda’yı ortadan kaldırma amacıyla birlik olan Kızıllar ve Beyazlar’a karşı Alaş Orda, tüm gücüyle mücadele etmiş, halkı bilinçlendirmek için çaba göstermiştir, ancak bu girişimler hükümetin yıkılmasına engel olamamıştır (Hayit, 1995: 256).

Alaş aydınları, bundan sonraki süreçte Kazak halkının çıkarlarını savunabilmek amacıyla Sovyet iktidarını tanımak zorunda kalmış ve Komünist Partisi’ne katılmışlardır, ancak Sovyet Hükümeti’ni hiçbir zaman benimsemedikleri açıktır (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2022: 50).

Yönetime hiçbir zaman içtenlikle bağlanmayan aydınlara, Sovyet yönetimi de açıkça güven duymamıştır. Aydınlar, Kazak halkının geleceği için Sovyet rejimi altında da kendi fikirlerini yaşatmanın yollarını aramış, bu adım, yalnızca Kazak halkının çıkarlarını koruma amacına dayalı zorunlu bir hamle olmuştur.

Sovyet iktidarı 1920’li yıllarda Kazakistan topraklarında hüküm sürerken, bu eğitimli aydın kesim iktidarın bir numaralı hedefi hâline gelmiştir. Bu aydınların sisteme karşı olan düşünceleri ve bağımsızlık arzusundan hiçbir zaman vazgeçmemeleri, Stalin ve diğer Sovyet yetkilileri açısından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. Esasen özgürlükçü ve milliyetçi görüşe sahip olan Kazak aydınlarının çoğu, daha önce Çarlık yönetimi tarafından da sakıncalı görülerek takip edilmiş ve tutuklanmıştır. Ancak Stalin’in başında bulunduğu Sovyet yönetimi, daha önce eşi benzeri görülmemiş düzeyde baskı ve şiddet yöntemlerine başvurarak bu aydın sınıfını tamamen ortadan kaldırmayı amaçlamıştır (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2019: 57-58).

Stalin’in Kazak aydınlarına yönelik başlattığı baskı süreci üç farklı dönemde gerçekleşmiştir. Birinci dalga 1928-1931 yılları arasında, ikinci ve en ağır dalga 1937-1939 yılları arasında, üçüncü dalga ise 1946-1950 yılları arasında uygulanmıştır. Bununla birlikte, özellikle Alaş hareketi içinde yer alan ve Alaş Özerk Cumhuriyeti’nin kurulup yönetilmesinde rol üstlenen milliyetçi aydınlar, 1920’lerden itibaren tutuklanıp gözaltına alınmaya başlanmıştır. 1930’lu yılların sonuna gelindiğinde, İsmail Bey Gaspıralı’nın Ceditçi fikirlerini benimseyen Alaş aydınlarından hapishaneye girmeyen neredeyse kalmamıştır. Bu aydınlar arasında yer alan Ahmet Baytursınlı, Mirjakıp Dulatulı, Mağcan Cumabay ve daha birçok isim, Stalin’in uyguladığı bu siyasî baskının mağduru olmuştur (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2019: 58).

Stalin’in hayalindeki Sovyet rejimini inşa etme sürecinde karşılaştığı en büyük engellerden biri aydınlar olmuştur. Bu durumun temel nedeni, aydınların düşünen, eleştiren, sorgulayan ve bu düşüncelerini topluma aktaran bir yapıya sahip olmalarıdır. Stalin’in milliyetsiz ve dinsiz bir Sovyet rejimi idealine karşın, bu aydınlar milliyetçi ve inançlı bir duruş sergilemiş, dolayısıyla Stalin’in ideallerini hiçbir zaman kesin bir biçimde benimsememişlerdir. Bu nedenle Stalin, söz konusu aydınların büyük bir kısmını tutuklamış, sürgün etmiş ve hatta ortadan kaldırmıştır (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2019: 58-59).

Nitekim 1930’lu yıllara gelindiğinde Stalin, Sovyet Hükümeti’ne karşı oldukları gerekçesiyle Alaş aydınlarını “halk düşmanı” olarak ilan etmiş ve aydınların tasfiye sürecini başlatmıştır. Bu süreçte aydınlar yalnızca tutuklanıp katledilmekle kalmamış, aynı zamanda

tarihten silinmeleri amacı güdülerek hem kendileri hem de eserleri yasaklanmıştır. Öldürülen aydınların itibarı Stalin'in vefatından sonra kısmen iade edilmiş olsa da ancak 1980'li yıllarda tam anlamıyla geri verilmiş ve eserlerine uygulanan yasak kaldırılmıştır (Kınacı, 2018: 62).

Alaş aydınları, Türk kimliğinin yok olma tehdidine karşı halkı bilinçlendirmek ve millî bir şuur oluşturmak amacıyla, temelleri yıllar önce atılmış olan Alaş Hareketi'ni büyük bir azimle yaşatmaya çalışmış ve bu doğrultuda zorlu bir bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Millî bağımsızlık, ana dil, eğitim ve kadın hakları gibi konulara ayrı bir hassasiyet göstermişlerdir. Çarlık ve sonrasında Sovyet Hükümeti, çeşitli sansür, baskı ve yasaklarla aydınları etkisiz hale getirmeye çalışmış, Türk halkının millî benliğini ve beraberliğini yok etmek amacıyla Ruslaştırma politikaları uygulamıştır. Ancak, Alaş aydınlarının güçlü direnişi sayesinde millî kimlik muhafaza edilerek yaşatılmıştır. Kısa süreli varlığına rağmen Alaş Orda Hükümeti Kazak millî tarihi açısından önemli bir kilometre taşıdır ve Kazakistan'ın bugünkü siyasî ve toplumsal yapısının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Alaş Hareketi'ni yalnızca bir bağımsızlık mücadelesi olarak değerlendirmek eksik olacaktır, bu hareket aynı zamanda bir kimlik inşası ve modernleşme sürecinin de kıvılcımını yakmıştır.

Alaş Hareketi Bağlamında Nazipa Kuljanova'nın Aydın Kimliği

Alaş hareketinin etrafında bulunan ve bu hareketin destekçisi olan kadın aydınların, Kazakistan'ın bugünkü durumuna gelmesinde büyük emekleri bulunmaktadır. Alaş Hükümeti'nin temellerinin atılmasında önemli katkılar sunan Akkağaz Dosjanova, Nazipa Kuljanova, Gülsim Asfendiyarova, M. Şapenova, G. Tınışbayeva, Şahzada Şonanova, Elizaveta Bökeyhanova, Mariyam Tegisova ve B. Baybosınova gibi mücadeleci kadınların günümüzde ve gelecekte hürmetle anılıp, miraslarının yaşatılması, özellikle kız çocuklarının eğitimi açısından büyük bir anlam ifade etmektedir (Sarbasov & Sarbasova, 2015: 254).

Bu bağlamda, Alaş Hareketi'nin önde gelen isimlerinden biri olan Nazipa Kuljanova, Kazak halkının aydınlanma sürecine önemli katkılarıyla destek olmuş bir entelektüel olarak ön plana çıkmaktadır. Kuljanova'nın hayatı ve ortaya koyduğu çalışmalar, Alaş Hareketi'nin "kadının toplumdaki yeri ve eğitimin önemi" konusundaki görüşlerinin somut birer yansıması niteliğindedir. Kazak toplumunun gelişmesinin, ancak kadının eğitim yoluyla bilinçlenmesi ve edindiği bilgiler doğrultusunda çocuğunu doğru bir şekilde yetiştirmesiyle mümkün olabileceği düşüncesi, Kuljanova'nın çalışmalarının temelini oluşturmuştur.

Nazipa Kuljanova, millî bir aydın olarak Alaş Hareketi'nin faaliyetlerine etkin şekilde katılmış, eğitimli ve bilinçli bir Kazak kadını kimliğiyle Ahmet Baytursınulı, Saken Seyfullin ve Sultanmahmut Torayğırov gibi dönemin önemli aydınlarının övgülerine mazhar olmuştur. Eserlerinde kadınların eğitimi meselesini kadın, anne ve çocuk ekseninde ele alan Kuljanova, Kazak toplumunun gelişmesini ve modernleşmesini amaçlamış, bu doğrultuda öncü fikirler ortaya koymuştur. “Bilinçli bir Kazak kadını neler yapmalıdır?”, “Okul öncesi çocuk eğitimi nasıl gerçekleştirilmelidir?”, “Anne ve çocuk eğitimi nasıl yürütülmelidir?”, “Evin düzeni nasıl sağlanmalıdır?” gibi sorulara ve bunların dışında birçok soruya cevap arayan yazılar kaleme almış, bu doğrultuda eserler üretmiştir.

O dönemde kadınların erken yaşta evlendirilmesi, eğitim haklarından mahrum bırakılmaları ve konar göçer yaşam tarzı nedeniyle sanattan ve bilimden uzak kalmaları, Kuljanova'nın kadınlara eğitimsizliğin yol açtığı cehaletten uzak durmalarını salık vermesine ve yeniliklerle bilimin ışığını takip ederek ilerlemelerini önermesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca yazılarında, sağlık ve çocuk yetiştirme konularında bâtil inançlar ile geleneksel yöntemler yerine modern tıbbı başvurmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Eserleri, kendi döneminde yol gösterici olmuş, içerdiği önemli bilgiler sayesinde günümüzde de geçerliliğini koruyarak sonraki kuşaklara ışık tutmuştur. Bu yönüyle Nazipa Kuljanova, çağının ilerisinde düşünen, örnek bir şahsiyet olarak tarihte kendine yer edinmiş olan millî bir aydındır.

Yalnızca kadın eğitimi ile çocuk terbiyesi konularında eserler vermekle kalmayan Kuljanova, tıp eğitimi almamış olmasına rağmen yaptığı araştırmalar sonucunda elde ettiği tıbbî bilgileri topluma aktarmak için yoğun bir uğraş vermiştir. Ayrıca Kazak kültürel hayatına edebiyat alanında da hizmet etmiş, Rusçadan Kazak Türkçesine, Kazak Türkçesinden Rusçaya yaptığı çevirileri ve kaleme aldığı hikâyeleri ile önemli katkılarda bulunmuştur. *Eñbekşi Qazaq* gazetesi ile *Qızıl Qazaqstan* ve *Ayel Tendigi* dergilerinde görevli olarak çalışmış, ayrıca *Kazak* gazetesi ve *Ayqap* dergisi gibi pek çok gazete ve dergilerde yazıları yayımlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Alaş Hareketi'nin öncü kadın aydınlarından biri olan Nazipa Kuljanova'nın hayatını, düşünsel mirasını ve eserlerini “Nazipa Kuljanova, Hayatı ve Eserleri” başlığı altında, kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bu bağlamda, Kuljanova'nın pedagojik görüşleri, kadının toplumsal hayattaki yeri üzerine fikirleri, Kazak toplumunun modernleşmesine dair düşünceleri ve edebiyata olan katkıları hem bulunduğu çağ içerisindeki hem de günümüzdeki anlamı bakımından analiz edilecektir. Çalışma, tarihsel ve toplumsal

perspektiften ele alınarak Nazipa Kuljanova'nın pedagojik, kültürel, edebî ve toplumsal rollerini de kapsamlı bir şekilde inceleyecektir.

Bu amaç doğrultusunda, giriş bölümünde Alaş Hareketi'nin tarihî gelişimine dair genel bir panorama sunularak, konunun bağlamı ortaya konulmaya çalışılacaktır. İkinci bölümde, Nazipa Kuljanova'nın hayatı ve yaşadığı dönemin sosyo kültürel bağlamı ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise, Kuljanova'nın eserlerine yer verilerek ayrıntılı şekilde incelenecektir. Bu bölümde, özellikle çocukların okul öncesi eğitimi hakkında bilgi verdiği *Mektepten Burınğı Tarbiye* (Okul Öncesi Eğitimi), anne ve çocuk terbiyesini ele aldığı *Ana Men Bala Tarbiyesi* (Anne ve Çocuk Eğitimi), çocuk hastalıkları ve bu hastalıklardan korunma yollarını anlattığı *Balanı Awruwdan Saqtandırıw* (Çocuğu Hastalıktan Koruma) adlı eserleri incelenecektir. Ayrıca, *Bilgenge Marjan* (Bilene Değerli Bilgi) başlığı altında yer alan ev yaşamıyla ilgili yazdığı yazıları ile Lavrenov, Maksim Gorki, Korolenko, Skitalets ve Kuprin'den yaptığı çevirilere de değinilecektir. Sonuç, Kaynakça ve Ekler bölümleriyle çalışma tamamlanacaktır.

Çalışmada belgesel yöntem ve doküman analizi kullanılmıştır. Nazipa Kuljanova'nın kitapları, gazete yazıları, çevirileri ile dönemin basın organları ve hakkında yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Böylece hem Kuljanova'nın kendi kaleminden çıkan eserler hem de çağdaşlarının değerlendirmeleri dikkate alınmıştır. Ayrıca çalışmada, Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile yazılmış kitap, dergi, sözlük, gazete, makale, tez ve diğer materyaller esas alınmıştır. Türkiye'de Nazipa Kuljanova hakkında neredeyse hiçbir kaynak bulunmadığından, bu çalışmada ağırlıklı olarak Kazak Türkçesiyle yazılmış kaynaklardan yararlanılmıştır. Kaynaklara erişim, dil farklılıkları ve terminolojik uyarlamalar bazı zorluklar doğurmuş olsa da çalışma, esas olarak Kazak Türkçesiyle kaleme alınmış kaynaklardan elde edilen veriler doğrultusunda hazırlanmıştır. Tezde sunulan bilgilerin büyük bir kısmına *Nazipa Kuljanova Şığarmaları: (Makalalar, Oçerkter, Pedagogikalıq Oy-Payımdar, Awdarmalar)* adlı eserden ulaşılmıştır. Bu kitap, Kuljanova'nın eserlerinin yanı sıra hayatı hakkında en kapsamlı bilgileri içermesi sebebiyle çalışmanın ana kaynağı olarak belirlenmiştir.

Nazipa Kuljanova'nın kadınlar hakkında yazdığı hikâyelerden biri olan *Esil qız-ay* (Ah Esil Kız) adlı hikâyeye ulaşılamamıştır. Bu durum, çalışmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır.

“Nazipa Kuljanova, Hayatı ve Eserleri” başlıklı tez konusu belirlenirken yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye'de bu konuda yazılmış herhangi bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Nazipa Kuljanova'nın adının geçtiği veya hakkında kısa bilgiler verilen

yalnızca bir doktora tezi ve bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bunun dışında, *Destanların İzinde Türklük Bilimine Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Naciye Yıldız Armağanı* adlı eserde, Prof. Dr. Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun tarafından kaleme alınan “İlk Kazak Aydın Kadınların Arasından Çıkan Bir Parlak Yıldız: Nazipa Kuljanova” başlıklı bölümde Nazipa Kuljanova’ya dair bilgilere yer verilmiştir. Bu bağlamda, Nazipa Kuljanova’nın hayatı ve eserlerinin ilk kez ayrı bir tez olarak ele alındığı bu çalışmanın, Türkiye’de Kazak aydınlarına yönelik literatüre yeni ve özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, konuyla ilgilenmek isteyen araştırmacılar için de başvurulabilecek bir kaynak niteliğinde olacaktır.

2. NAZİPA KULJANOVA'NIN HAYATI

Nazipa Kuljanova, XX. yüzyılın başlarında Kazakistan'da yetişen ilk eğitimli kadınlardan biridir. Pedagog, gazeteci, yazar ve çevirmen olan Kuljanova, Alaş Hareketi'nin önde gelen isimlerinden biri olarak birçok önemli çalışmaya imza atmıştır. Ardında bıraktığı miras, Kazak tarihi, edebiyatı, kültürü ve basını için son derece etkili olmuştur. Kazakistan'da okul öncesi eğitim ve öğretimin temellerini atmıştır. Alaş hareketinin fikirlerine destek olmuş, kadın eşitliği ve eğitimindeki sorunlar üzerine eğilerek, Kazak toplumunun millî bilincini uyandırmak için aktif olarak çalışmalar yapmıştır.

2.1. Hayatı ve Eğitim Süreci

Nazipa Segizbaykızı Kuljanova, 1887 yılında Kazakistan'ın Torğay ilinin Jankeldin ilçesinde dünyaya gelmiştir. Öğrenim hayatına Torğay'daki Rus-Kazak okulunda başlamıştır. Burada eğitim aldıktan sonra 1899'da Kostanay'da bulunan kız okuluna girmiş ve 1903'te buradan üstün başarıyla mezun olmuştur (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 349).

Kimi kaynaklarda Nazipa Kuljanova'nın Orenburg Öğretmen Okulu'ndan mezun olduğu belirtilmektedir (Begalin, 1973'ten nakleden Kuljanova 2014: 327, Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 328). Ancak İmaşev'in belirttiğine göre, Nazipa Kuljanova Orenburg Öğretmen Okulu'ndan değil, Kostanay'daki kız okulundan mezun olmuştur. Nazipa buradan mezun olduktan sonra, aynı yıl içerisinde Torğay'daki kız okuluna yardımcı öğretmen olarak atanır. Eğitim aldığı sıralarda Kostanay'da öğretmenlik yapan gelecekteki eşi Nurğali Kuljanov ile tanışır. Fakat Nazipa'nın yaşlı ve yoksul olan annesiyle babası, kızlarını *kalın mal* (başlık parası) karşılığında bir başka adamla evlendirmek üzeredirler. Hatta kızlarının haberi olmadan bu kalın malı da çoktan almışlardır. Nazipa reşit olup eğitimini tamamladıktan sonra bu durumu anlar ve kendisini "satılık bir mal" gibi görmeyip, tanımadığı bir adamla zorla evlendirilmeye razı olmaz. Ancak ailesi tarafından kalın mal alınmıştır ve bunun geri verilmesi de mümkün değildir. Bu sebeple, durumla ilgili olarak bulunduğu yerin askerî valisinden yardım talep eder ve kendisine gerekli yardım sağlanır. Daha sonra kendi rızasıyla Nurğali Kuljanov ile nişanlanır, böylece iki eğitimli genç hayallerine kavuşur (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 360-361).

Nurğali Kuljanov da eşi Nazipa gibi Kazakistan'ın tanınan eğitimcilerinden biridir. 1870 yılında Torğay ilinin Jitikara ilçesinde bulunan Şubar köyünde doğmuştur. Eğitimine köyündeki okulda başlamış, oradan birincilikle mezun olduktan sonra Orenburg'daki öğretmen okuluna

devam etmiştir. Buradan mezun olduktan sonra memleketine öğretmen olarak geri dönmüştür. Nazipa ile hayatlarını birleştirdikten sonra, doğup büyüdüğü topraklar olan Torğay'da bir süre öğretmenlik yaparak genç nesillere ışık tutmaya çalışmışlardır. 1905 yılında eşiyle birlikte Semey'e taşınana dek, yaklaşık on iki yıl boyunca öğretmenlik yapmış, yüzlerce Kazak gencinin hayatına dokunmuştur. Kuljanov çifti, her daim öğrencilerini eğitime teşvik etmeye, bilim, kültür, sanat ve manevi değerleri aşlamaya çalışmış, kötülük karşısında vicdanlarını koruyup üzülebilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamışlardır. Bilhassa durumu olmayan ailelerin maddi imkansızlıklar sebebiyle okutamadığı çocuklarının eğitimini üstlenmiş, yoksul halkın sesi olmuşlardır. Bu durum, bölgedeki zengin beyler ve mollalardan oluşan kesimi rahatsız etmiştir. Onlara karşı olup, halkı uyandırmaya çalışmaları Çar yetkilileri arasında da huzursuzluk yaratır. Bunların yanında, Nazipa'nın bir Kazak kadını olarak yüksek eğitim alması, özgürlükçü ve çağdaş bir çizgide olması bu çevreden gelen tepkilerin artmasına sebep olmuştur. Zamanla bu çevreler, Nazipa ve Nurğali'yi karalamaya ve ayaklarını kaydırmaya çalışırlar. Üzerlerindeki baskıyı hisseden Kuljanov çifti bu ortamdan uzaklaşmak isterler ve çareyi başka bir şehre taşınmakta bulurlar. O yıllarda Semey'de yeni açılan öğretmen okuluna bakanlığın özel emriyle öğretmen olarak gönderilirler (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 362-364).

Aynı dünya görüşüne ve hayata bakış açısına sahip olan Nazipa ve Nurğali çifti Semey'e taşınıp, öğretmenliğe orada devam etmiştir. 1919 yılına kadar Semey'de yaşayıp, öğretmen okulunda görev yapmışlardır. 1919 yılına gelindiğinde ise Nurğali Kuljanov, Sovyet destekçisi olduğu gerekçesiyle Çar destekçisi olan Beyazlar tarafından öldürülmüştür (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 328-341).

Nazipa, eşi Nurğali'nin vefatından sonra, Semey'den ayrılmak durumunda kalmıştır. 1920-1921 yıllarında Akmola ilçe komitesinde bir görevde sorumlu olarak çalışmıştır. Daha sonra 1922 yılında *Eñbekşi Qazaq* gazetesine, Kazak SSC Halk Komiserleri Konseyi Başkanı ve gazetenin editörü olan Saken Seyfullin tarafından özel olarak davet edilmiş, bu gazetenin yazı işleri kadrosuna katılmıştır. Burada hem gazetenin yazı işleri kurulunda yer almış hem de tanınmış yazarlarından biri olmuştur. 1923-1925 yıllarında *Qızıl Qazaqstan* dergisinde sorumlu sekreterlik görevini üstlenmiş, 1925-1929 yıllarında ise *Ayel Tendigi* dergisinde bölüm başkanı olarak görev yapmıştır (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 349).

Kazak halkının büyük bir değeri olan Nazipa Kuljanova, eşinin vefatından sonra rahatsızlanır ve uzun süren rahatsızlığının ardından 1934 yılının mart ayında, henüz 47

yaşındayken Almatı'da son nefesini verir (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 340).

Nazipa Kuljanova, kısa ömrüne pek çok önemli başarı sığdırmış, özellikle Kazak kadınının eğitim yoluyla çağdaş bir seviyeye ulaşmasını ve toplumsal hayatta daha etkin olmasını arzulamıştır. Kitaplarında, gazete ve dergilerde yayımladığı yazılarında toplumsal sorunlara yer vermiş, bu sorunlara çözüm yolları aramıştır. Ülkesinin gelişimi ve toplumun bilinçlenmesi için her türlü fedakârlığı yapmaktan geri durmamış, fikirlerinden ve ideallerinden bir gün olsun taviz vermemiştir. 20. yüzyılın başlarında yetişen eğitimli kadın aydınlardan biri olarak hem kendi dönemine hem de gelecek kuşaklara ilham veren bir ışık olmayı başarmıştır.

2.2. Nazipa'nın Düşünce Dünyasında Abay'ın Yeri ve Tiyatro

Nazipa Kuljanova, Kazak bozkırının önemli mütefekkeri Abay Kunanbayoğlu'nu tüm Kazak halkına ve Rus coğrafyasına tanıtan Alaş aydınlardan biridir. 19. yüzyılda Abay çalışmaları biliminin temelini atarak gelecek nesillerin Abay'ı tanınması için özel bir çaba göstermiş, topluma kültür ve medeniyetin tohumlarını ekmiştir (Toktarbay, 2020).

Nazipa ve eşi Nurğali Kuljanov, 1905 yılında büyük şair ve düşünür Abay Kunanbayoğlu'nun memleketi olan Semey'e taşındıklarında, Abay'ın vefatının üzerinden henüz bir yıl geçmişti. O zamana kadar Abay hakkında yalnızca *Dala Valayati* gazetesinde çıkan birkaç haberi okumuşlardı. Bu yüzden, halk arasında oldukça sevilen ve saygı gören bu isme dair bilgileri hayli sınırlıydı. Ancak, 1907 yılında Rus Coğrafya Cemiyeti'nin Semey şubesi tarafından yayımlanan bir yıllıkta yer alan nekroloji (ölmüş birinin anısına yazılan yazı) sayesinde Abay'ın hayatı ve geride bıraktığı edebî mirası hakkında daha ayrıntılı bilgiler edinme imkânı bulmuşlardır. Söz konusu yazı, onların Abay'ın entelektüel kimliğini ve edebî şahsiyetini daha yakından tanımlarına olanak sağlamış, Abay'ın, kendi düşünce dünyalarında önemli bir yer edinmesine vesile olmuştur (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 364). Bu bakımdan, çiftin Semey'e taşınması sanat dünyalarını olumlu yönde etkilemiş, hem edebî hem de düşünsel anlamda yeni bir yönelim kazanmaları açısından önemli bir durak olmuştur. Burada pek çok aydınla tanışma ve fikir alışverişinde bulunma imkânı elde etmişlerdir. Özellikle Abay'ın yetenekli çocukları, öğrencileri ve yakın çevresiyle kurdukları yakınlık, düşünce dünyalarını ve edebî faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Abay'la kurdukları entelektüel bağ, ilerleyen zamanlarda yürütecekleri kültürel faaliyetler ve yazın dünyaları üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. 1909 yılında Kakitay Iskakul'un yayımladığı Abay kitabının ellerine geçmesi ise Abay'a olan ilgilerinin daha da derinleşmesini sağlamıştır.

Abay'ın fikirlerini ve eserlerini hem Kazak halkına hem de Rusya'ya tanıtmada konusunda yoğun bir istek duymuşlardır. Bu amaçla Nazipa ve Nurgali Kuljanov, Kazak topraklarındaki çeşitli yerleşim yerlerinde başlangıçta oyun ve etkinlikler, daha sonra edebiyat ve müzik geceleri gibi kültürel etkinlikler düzenlemeye başlamışlardır (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 346).

O dönemlerde Nazipa Kuljanova ve Nurgali Kuljanov, Rus Coğrafya Cemiyeti'nin bültenine sık sık Kazak halkının gelenek ve göreneklere ile kültürünü anlattıkları makaleler yazmışlardır. Bu katkıları sayesinde Rus Coğrafya Cemiyeti'ne üye olarak kabul edilmişlerdir. Nazipa'nın düzenlediği kültürel etkinlikler, çeşitli faaliyetler ve gösterdiği çabalar onun şehirde tanınırlığını artırıp saygınlık kazanmasını sağlamış, o dönem Semey'deki eğitilmiş gençler ondan feyzalarak etrafında toplanmaya başlamışlardır. Ahmet Baytursınlı'nın "Abay Kunanbayoğlu Kazak Halkının Baş Şairidir" başlıklı makalesinin yayımlanmasıyla birlikte, artık Abay'ın eserleri Kazaklar arasında daha fazla tanınmaya ve okunmaya başlamıştır (Anesulı, 2017).

1914 yılının 26 Ocak gününe gelindiğinde Nazipa Kuljanova, o güne dek Kazak bozkırlarında daha önce eşi benzeri görülmemiş bir etkinliğe imza atmıştır. Abay'ın vefatının 10. yıl dönümü dolayısıyla Semey'de, Rus Coğrafya Cemiyeti üyelerinin de katkısıyla tarihî bir edebiyat ve müzik gecesi düzenlemiştir. Bu edebiyat gecesine, şehirdeki "Halk Evi" binası ev sahipliği yapmıştır. Akşam saat 7'de başlayacak olan geceye, şiddetli bir kar fırtınası olmasına rağmen yoğun bir katılım sağlanmıştır. Semey'deki her yaşta kadın ve erkek, salona akın ederek bu önemli geceyi görmek için sabırsızlıkla beklemiştir. Bunda, bir hafta öncesinden şehrin dört bir yanına asılan duyuruların da büyük bir etkisi olmuştur. Nazipa Kuljanova, bu gecede Abay Kunanbayoğlu'nun hayatı ve şairlik yolu hakkında yazdığı "Qırğız (Qazaq) aqını İbrahim (Abay) Qunanbayev jane onıñ poeziyası" (Kırğız (Kazak) Şairi İbrahim (Abay) Kunanbayoğlu ve Onun Şiirleri) adlı bildirisini hem Rusça hem de Kazak Türkçesi olmak üzere iki dilde sunmuştur. Bildirisini sunduktan sonra salonda büyük bir alkış kopmuş, dakikalarca alkışlanmaya devam etmiştir. Nazipa'nın bu etkileyici konuşması, misafirler tarafından oldukça beğenilmiş ve takdir toplamıştır (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 346; Toktarbay, 2020).

Nazipa Kuljanova'nın yüksek ilgi ve beğeniyle karşılanan bildirisini, o zamana kadar Abay Kunanbayoğlu ve eserleri hakkında yapılmış olan ilk bilimsel bildiri niteliğini taşımaktadır. Hem Rus hem de Kazak misafirlerin büyük bir memnuniyetle ayrıldığı bu tarihî gece, *Ayqap* dergisinin 1914 yılında çıkan 4. sayısında "Semipalattan" (Semey'den) başlığıyla yer almıştır.

Bu yazının sahibi Mustaqım Maldıbayulı olup, yazıya “M.M.” olarak imza atmıştır. O gece orada bulunan biri olarak gözlemlerini anlatan Maldıbayulı, Nazipa konuşmasını “Abay’ı doğuran Kazak bozkırı, Abay gibi daha nice bilgili ve yetenekli dâhileri hatta belki daha da iyilerini doğuracaktır” diyerek bitirdiği zaman, Kazak dinleyicilerin kendilerini kaybettiklerini ve gözyaşları içinde kaldıklarını yazmıştır. Ayrıca Rus katılımcıların, Nazipa'nın Rusça konuşmasına hayran kaldıklarını belirtmiştir (Sızdıkova, 1993’ten nakleden Kuljanova 2014: 347; Toktarbay, 2020).

Edebî gecede, ünlü sanatçı Almağambet Qapsalemulı, Abay’a ait olan ezgileri aslına uygun bir biçimde seslendirmiştir. Bu performans, izleyiciler üzerinde büyük bir etki bırakmış, heyecanlanan misafirler hayranlıklarını coşkulu bir şekilde göstermişlerdir. Abay’ın şiirleri tüm salon tarafından ezbere okunmuştur. Bu gece, programa katılan misafirlerin Abay'a duydukları derin ilgi ve saygıyı yansıtan bir atmosferde geçerek unutulmaz bir anıya dönüşmüştür. Mustaqım Maldıbayulı’nın aktardığına göre, bu programda Abay’ın şiirlerinin okunacağı ve bir şamanın sahne alacağı haberi duyulunca, şehirden ve kırsaldan gelen birçok Kazak yoğunluktan dolayı bilet sıkıntısı yaşamıştır. Bu etkinlik vesilesiyle, Kazak halkının kendi dillerinde kültürel etkinlikler yapılmadığı için sessiz kaldığı, oysa bu tür etkinlikleri ilgiyle takip eden bir toplum olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, Kazak aydınlarının aileleriyle birlikte bu geceye katılarak, şehirli kültürünü gösterdikleri ve örnek teşkil ettikleri görülmektedir. Abay’ın şiirlerinin okunduğu sırada pek çok kişinin duygulanması, Abay’ın toplum içinde ne kadar sevilen ve saygı duyulan bir şahsiyet olduğunu, yüksek bir manevi değer taşıdığını da gözler önüne sermiştir. Bu eşsiz geceyi düzenleyen öncü isim Nazipa Kuljanova’dır, onunla beraber, organizasyonu gerçekleştirmesi konusunda onu destekleyip teşvik edenler ise eşi Nurğali Kuljanov, Abay’ın oğlu Turağul ile kardeşi Kakitay olmuştur (Toktarbay, 2020).

Abay’ın vefatının 10. yıl dönümü münasebetiyle düzenlenen bu anlamlı gecede, onun hâtırasını yaşatmak ve edebî mirasını halkın belleğinde canlı tutmak amaçlanmıştır. Nazipa Kuljanova’nın bu gecede yaptığı duygusal yoğunluğu yüksek olan konuşma, dinleyiciler üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Üstelik bu konuşmayı hem Rusça hem de Kazak Türkçesiyle yapması, onun yalnızca entelektüel kimliğini ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda toplum önünde bir kadın aydın olarak üstlendiği aktif rolü de göstermiştir.

Nazipa Kuljanova öncülüğünde 1914 yılında ilk kez düzenlenen edebiyat gecesinin ardından, Abay ve İbray gibi Kazakistan’ın önemli figürleri etrafında şekillenen bu tür etkinlikler, tek bir geceyle sınırlı kalmayıp aydınların öncülüğünde halkın kültür hayatına yön vermeye devam etmiştir. Bu girişimlerin halka duyurulması ve toplum nezdinde karşılık

bulması noktasında ise *Ayqap* dergisi önemli bir rol üstlenmiştir. Yapılacak olan etkinlikler, topluma *Ayqap* dergisi aracılığıyla duyurulmuştur. Daha sonra, Karkaralı, Bayanavıl, Atbasar ve Kostanay gibi şehirlerde ve kırsal bölgelerde de edebiyat gecelerinin düzenlendiği hakkında dergide sık sık haberler yayımlanmıştır (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 347).

Muhtar Samatov'un, 1914 yılında *Kazak* gazetesinin 56. sayısında yer alan "Potanin dokladınan" (Potanin Tebliğinden) başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. Samatov bu yazıda, Potanin'in Omsk'ta gerçekleşen bir toplantıda Kazak tarihi ve halk edebiyatının gelişimi üzerine yaptığı konuşmayı aktarmıştır. Potanin, Karkaralı'nın Tokıravın bölgesinden 27 halk masalı topladığını belirtmiş, masal anlatıcılarıyla bu masalları derleyecek araştırmacıların buluşturulup bir komisyon kurulması gerektiğini ifade etmiştir. Bu çalışmalarını esnasında bir Kazak köyünde misafir olduğunu anlatan Potanin, burada bulunduğu sırada Semey'deki bir okulda Kazak dili öğretmeni olarak görev yapan Nurğali ve eşi Nazipa Kuljanova ile karşılaştığını dile getirmiştir. Nazipa'nın burada bir edebiyat gecesi düzenlediğini, kendisi ve öğrencilerinin bu gecede sahne aldığını aktarmıştır. Halk şarkılarının söylendiği, geleneksel enstrümanların çalındığı bu gecede yalnızca Kazak Türkçesiyle yazılmış şiirler değil, Nekrasov gibi Rus şairlerin şiirlerinin de okunduğunu belirtmiştir (Kuljanova 2014: 5). Bu etkinlikte bulunan Potanin, gördükleri karşısında Kazak kültürünün gelişme potansiyelini fark etmiş ve bu sebeple yaklaşık elli yıl içinde Kazaklarda kültür ve sanatın ileri bir seviyeye ulaşacağı yönünde bir değerlendirmede bulunmuştur (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 336; Kurmangaliyeva Ercilasun, 2025: 765).

İlk edebiyat gecesinin ardından Semey'de itibarı hayli artan Nazipa, eşi ve arkadaşlarıyla birlikte bu defa tamamen Kazak Türkçesiyle gerçekleştirilecek bir etkinlik yapmak ister. Ancak, Çarlık Rusyası döneminde, yürüttüğü baskıcı politikalar ve reformlarla tanınan devlet adamı Stolipin'in 1910 yılında yürürlüğe koyduğu, Rus olmayan halklara yönelik baskıcı politikası doğrultusunda, Kazakların eğitim ve kültürle alakalı her türlü faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu nedenle, aydınların Kazak Türkçesiyle gerçekleştirmeyi planladıkları etkinlikleri büyük bir dikkat ve stratejiyle organize etmeleri gerekmiştir. Fakat, demokrat yazar V.G. Korolenko'nun da belirttiği üzere bu şartlar altında Kazak Türkçesiyle gerçekleştirilecek bir kültürel gece düzenlemek hiç kolay bir iş değildir. Buna rağmen, Nazipa Kuljanova ve dostları büyük bir dikkat ve özenle bu geceyi planlamayı başarmışlardır. Uсталıkla hazırladıkları kapsamlı programda, ilk olarak İbray Altınсарın'ın hayatı hakkında bir sunum yapılmasını, ardından ikinci bölümde Birjan-Sara atışmasından bir sahne oynatılmasını planlamışlardır. Bu seçimleri yapmaları tesadüf değildir, İbray Altınсарın tüm Rus aydınları tarafından bilinen, saygın bir

şahsiyettir, dolayısıyla meşrudur ve sansür uygulanması beklenmez. Aynı şekilde, Birjan ve Sara atışması daha önce yayımlanmış bir eser olduğu için bu da sansür açısından bir sıkıntı teşkil etmez. Etkinliğin üçüncü bölümünde İbray Altınсарın'ın gençleri eğitime ve irfan sahibi olmaya çağırıldığı şiirleri okunacak ve ardından ünlü şair ve gazeteci Mustaqım Maldıbayulı ve diğer sanatçılar tarafından Abay'ın şarkıları seslendirilecektir. Dördüncü bölümde ise Kazak halkının örf ve âdetlerinin gösterildiği sahneler sergilenecek ve oyunun sonunda geleneksel kıyafetler giymiş genç kızlar ve erkekler iki gruba ayrılarak halk türküleri söyleyecektir (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 367-368). Bu süreçte, Kazak aydınlarının stratejik zekâsı sayesinde sansür problemleri başarıyla aşılar. Özellikle Nazıpa Kuljanova'nın organizasyon yönetimindeki yetkinliği, onun yalnızca başarılı bir yönetici olduğunu değil, aynı zamanda kültürel alanda topluma öncülük eden bir aydın kimliği taşıdığına da göstermektedir. Bununla birlikte, aydınlanma hareketinin ortak bir bilinçle yürütülmesi ve aydınların örgütlü bir şekilde, iş birliği içerisinde hareket etmesi, toplumun aydınlanma süreci açısından önemli noktalardan biridir.

1915 yılının 13 Şubat'ında Semey'de düzenlenen bu ikinci edebiyat gecesi hakkında Mustaqım Maldıbayulı bir makale yazmıştır. *Kazak* gazetesinin 1915 yılında yayımlanan 114. sayısında “Kazak Adebıyeti Keşi” (Kazak Edebıyatı Gecesi) başlığıyla yer alan yazısında, geceyle ilgili geniş bilgilere yer vermiştir. Yazının başında, bu gecenin genç Kazak aydınlarının gayretiyle, Müslümanlar adına, yaralılara yardım amacıyla açılan hastane ve ihtiyaç sahibi Kazak öğrenciler yararına düzenlendiğini belirtmiştir. Gece başladığında, saat 20.30'da Rayımjan Marsekov sahneye çıkıp Kazak edebiyatı hakkında bir konuşma yapmış, onun ardından Nurğali Kuljanov sahneye gelerek yaşlılara ve hacılara “Bu gece iyi bir amaç için düzenlenmiştir, bu yüzden lütfen karşınıza çıkıp şiir okuyacak olan gelinlerinizi kınamayın.” diyerek aflarına sığınmıştır. Ayrıca, ozanlar Birjan ve Sara hakkında seyircilere bilgi vermiş, ardından perde açılmıştır. Maldıbayulı, oyunun oynanacağı alanda kurulmuş olan çadırın renkli motiflerle süslendiğini, etrafındaki ağaçları, yere serilmiş halıları ve izleyicilerin oturacağı yerler de dâhil olmak üzere sahne ve dekoru ayrıntılı bir şekilde tarif etmiştir (Kazak, 2017: 156). Burada, Nurğali Kuljanov'un etkinlik öncesinde, “kadınların şiir söylemesi” durumunu olumsuz karşılamaları için yaşlı insanlara yönelik bu şekilde açıklama yapması, Kazak aydınlarının kendi kültürlerine ne kadar saygılı olduklarını ve dönemin sosyal ve kültürel kurallarına uyum gösterdiklerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Diğer yandan, aydınların hem edebî liderlik konusunda hem de toplumla sağlıklı iletişim kurma noktasında Kazak halkına örnek teşkil ettikleri söylenebilir.

Perde açıldığında birden sahneye gösterişli kıyafetleri ve elinde dombırasıyla Birjan gelir, yanında birkaç genç erkek vardır. Şarkı söyleyerek giriş yapan Birjan, başındaki puhu tüyleriyle süslenmiş börkü (geleneksel başlık), ipek şapanı (kaftan) ve deri kemeriyle oldukça dikkat çekicidir. Sahnede kurulmuş olan çadırın başına gelip yüksek sesle Sara'nın orada olup olmadığını sorar. Biraz sonra Sara, yanında genç kızlarla birlikte görünür. O da Birjan gibi dikkat çekici ve süslü kıyafetler giymiştir. Birjan'ın sıcak karşılmasına aldırış etmeden sahnenin yüksek bir tarafına geçer ve kendinden emin bir şekilde orada oturur. Daha sonra Birjan ile Sara arasında bir atışma başlar. Sara'nın, sözlerini çok düzgün bir şekilde söylediği belirtilir. Sözlerine yavaş bir tempoda başlar ve giderek artan bir tonlamayla devam eder, böylece kulağa hoş gelen, etkili bir melodi oluşturur. Onu dinleyen misafirler, özellikle sözlerinin sonuna doğru geldiğinde sergilediği bu söyleyiş tarzından etkilenir ve büyük bir beğeniyle Sara'yı alkışa tutarlar. Birjan ozanı canlandıran Jüsipbek Aymavıtlı, rolünü sergilerken Birjan'ın sözlerini öyle bir ustalıkla söylemiştir ki izleyiciler bu performanstan oldukça etkilenmiştir. Sara ozanı ise Turar Qozıbağarova canlandırmıştır. Oyuncuların bu başarılı icraları karşısında izleyiciler, bunun bir canlandırma olduğunu adeta unutmuş ve sahneye gerçekten ozanlar Birjan ve Sara'nın gelip atışma yaptığını düşünmüşlerdir (Kazak, 2017: 156).

Gecenin ilerleyen bölümlerinde dombıralar çalınmış, şarkılar söylenmiştir. Nazipa Kuljanova, İbray Altınсарın'ın “Jaz” (Yaz) şiirini seslendirmiştir. Ardından, Tayır Jomartbayev Abay'ın “Kıs” (Kış) şiirini, Qanış Satbayev “Bulbul men esek” (Bülbül ve Eşek) alıntısını, Mustaqım Maldıbayulı İbray Altınсарın'ın “Ösiyet söz” (Nasihat) adlı eserini ezbere okumuştur. Almağambet Qapsalemulı Abay'ın “Tatyana hatı” (Tatyana'nın Mektubu) adlı eserini güzel bir ezgiyle seslendirerek dinleyicilerin beğenisini kazanmıştır. İbray'ın “Tülki” (Tilki) ve “Balğoja biydiñ oquwdağı balasına jazğan hatı” (Balgoja Bey'in Okuldaki Oğluna Mektubu) adlı eserleri de okunmuştur. Bu icraların ardından, 13-14 yaşlarındaki Qayıqbay isimli bir çocuk “Aridaş” adlı şarkıyı seslendirdiği vakit, tüm salon dikkat kesilmiş, çocuğun güçlü sesi karşısında hayranlıklarını gizleyememişlerdir. Devamında etkinliğin üçüncü bölümünde ise, halk edebiyatından bir örnek olarak Janak ozan ile bir çocuğun atışması icra edilmiştir. Janaq rolünü Almağambet, çocuğu ise İbray Altınсарın'ın oğlu Ğabdilhamit canlandırmıştır. Ayrıca program içerisinde, Jüsipbek ve Kanış mandolin ve balalayka çalarak etkileyici bir müzikli performans sergilemişlerdir (Kazak, 2017: 156; Toktarbay, 2020).

Programda sahne alan şarkıcıların her biri, dinleyiciler tarafından çok beğenilmiştir. Şarkıcılar, icra ettikleri eserlerle dinleyicilerin geceyi coşkuyla geçirmesini sağlamışlardır.

Fakat, aralarından özellikle Ğali isimli şarkıcı o kadar beğenilmiştir ki defalarca alkışlanmış ve tekrar sahneye çağırılmıştır. Maldıbayulı, bu tablo karşısında Potanın'ın “Kazak sanatçıları, bir elli yıl sonra Çarlık tiyatrolarında sahne alabilecek düzeye ulaşacaklardır” sözünü hatırladığını ifade eder (Kazak, 2017: 156).

Programın dördüncü ve son bölümünde ise tarihî bir canlandırma gerçekleştirilir. Sahneye üzerinde bir zırh, kafasında demir bir miğfer, bir elinde mızrak, diğer elinde ise balta olan, adeta eski zamanlardan fırlamış bir Kazak kahramanı gelir. Bu canlandırmayla Kazak tarihi ve savaş kültüründen esintiler görsel bir şölenle misafirlere sunulmak istenmiştir. Bu performansın ardından, Kazak halkının yöresel kıyafet zenginliğini göstermek adına Oral, Torğay, Jetisu ve Semey bölgelerinden gelen genç kadınlar sahneye çıkmış ve kendi yöresel kıyafetlerini sergilemişlerdir. Gecenin sonunda ise genç kızlar ve delikanlılar bir halka oluşturup şarkı söylemişlerdir ve böylece program 00.30'da sona ermiştir. Nazipa Kuljanova ve eşi Nurğali Kuljanov'un öncülüğünde düzenlenen bu edebiyat gecesine, Kazak halkı tarafından yoğun bir ilgi gösterilmiştir. Fakat, yalnızca Kazak halkı değil, gelen misafirler arasında bulunan Ruslar ve Nogaylar da geceyi çok beğenmiş, böylesine kapsamlı ve etkileyici edebî gecelerin düzenlenebileceğini daha önce düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Bu edebiyat gecesinin ardından etkinlik, uzun bir süre halk arasında konuşulmaya devam etmiş, katılmayan kişiler ise merakla yeniden böyle bir gecenin düzenlenmesini beklemişlerdir (Kazak, 2017: 156). Bu bakımdan etkinlik, yalnızca kültürel bir faaliyet olmanın ötesine geçmiş, toplumun farklı kesimlerini bir araya getiren sosyal bir etkileşim alanı oluşturmuştur.

Gece bittiğinde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılacak olan yardım paraları toplanmıştır. Misafirlerden Jaqiya Qajı Beyisbekov isimli saygıdeğer bir yaşlı adam, gençlerin bu ilk işinin desteklenmesi gerektiğini söyleyerek 100 som bağışta bulunur. Çay büfesinden toplanan 73 som, biletlerin geliri ve diğer ziyaretçilerin bağışları hesaplandığında, etkinlikten elde edilen toplam gelir 917 som 69 kuruştur. Bu paranın 277 som 60 kuruşu etkinliğin giderleri için kullanılmış, geriye kalan 640 som ise ikiye bölünmüştür. Bunun yarısı, eğitim gören yardıma muhtaç Kazak öğrencilerin ihtiyaçlarına, diğer yarısı ise Saint Petersburg'daki Müslümanlar tarafından açılan askerî hastaneye bağışlanmıştır. O zamana kadar Semey'deki hiçbir oyunda bu kadar fazla miktarda para toplanmamıştır. Başlangıçta bu etkinliğin küçük çaplı olacağı düşünülse de Kazak halkı genç, yaşlı, kadın, erkek demeden destek olmaya ve birlik içinde hareket etmeye büyük bir özen göstermiştir. Bunun sonucunda, etkinliğe katılanların sayısı öyle artmıştır ki, etkinliğin gerçekleştirileceği bina misafirler için yetersiz kalmıştır. Ayrıca bu gece vesilesiyle, yaşlılar ve gençler arasındaki uzaklık giderilmiş, birlik ve beraberlik içinde olmaları

yönünde önemli bir adım atılmıştır. Etkinliğin organizasyon sürecinde, biletlerin satışının yapılmasından kadın davetlilerin ayarlanmasına ve gerekli malzemelerin temin edilmesine kadar pek çok alanda emek veren isimlerden biri Qarajan Bay olmuştur. Ancak, Maldıbayulı'nın da belirttiği üzere, burada en büyük teşekkürü hak eden isim Nazipa Kuljanova'dır. Etkinliğin organize edilmesi fikrini ortaya atan ve organizasyon sürecini ustalıkla yöneten kişi odur. Eşi ve dostlarının destekleriyle gece, daha nitelikli ve başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Kazak, 2017: 163; Toktarbay, 2020).

Başlangıçta Semey gibi büyük şehirlerde düzenlenmeye başlayan bu etkinlikler, Karkaralı, Bayanavıl, Atbasar ve Kostanay gibi, aralarından bazıları taşra niteliğinde olan yerlerde de düzenlenmiştir. Bu durum, edebî uyanışın yalnızca şehirli elit kesimle sınırlı kalmadığını, halkın çeşitli kesimlerine yayıldığını göstermektedir.

Nazipa Kuljanova'nın üstün çabalarıyla gerçekleştirilen bu edebiyat geceleri ve çeşitli kültürel etkinlikler, Kazak halkının kültür ve sanat tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Bu yönüyle Nazipa, Kazakistan'da tiyatronun kuruluş sürecine anlamlı katkılar sağlamış, Kazak halkının millî ve manevî değerlerini, edebiyat ve kültürünü sanat aracılığıyla tiyatro sahnesine taşıyarak göstermeye ve yaşatmaya çalışmıştır. Güzel sanatların halkın eğitimi ve toplumsal aydınlanmadaki rolüne duyduğu inanç güçlüdür, dolayısıyla bu durum onun çabalarının temelini oluşturmuştur. Nazipa'nın bu doğrultudaki çalışmaları sayesinde korumaya ve yaşatmaya çalıştığı millî ruh, gelecek nesillere başarıyla aktarılmıştır. Rus hükümetinin tüm baskılarına rağmen eşi Nurgali Kuljanov ile birlikte önemli etkinlikler organize etmişlerdir. Bu etkinlikleri düzenlemelerinin iki temel amacı vardır: ilki, Kazak halkının bilinçlenmesini sağlamak ve onu çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmak, ikincisi ise bu etkinliklerde toplanan paralarla Saint Petersburg, Kazan, Tomsk ve Omsk gibi şehirlerde eğitim alan ihtiyaç sahibi Kazak öğrencilere maddi destek sağlamaktır. Bu yönüyle söz konusu etkinlikler yalnızca kültürel nitelik taşımamış, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın ve eğitime katkının somut birer örneği olmuştur. Kuljanov çifti, bu faaliyetleriyle Kazak halkına ve vatanlarına önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Nazipa Kuljanova 1934 yılının 14 Aralık tarihinde *Sotsialistik Qazaqstan* (Sosyalist Kazakistan) gazetesinde, "Semey Teatrı" (Semey Tiyatrosu) başlığıyla bir yazı yayımlamıştır. Bu yazısında, Semey'de yeni kurulan yerel Kazak tiyatrosunun başarılarını ve sorunlarını anlatmaktadır. Tiyatro kısa sürede büyük bir ilerleme kaydetmiş ve *Pravda* gazetesinde övülmüştür. Tiyatro, oyuncularını geliştirmek için bir stüdyo açmış ve yaklaşık otuz kişilik bir kadro yetiştirmiştir. Bunların arasında Rabiyya, Şaqan, Rısbek gibi sonradan yeteneklerini

geliştirip büyük sanatçılar olan isimler yer almaktadır. Tiyatronun kendine ait orkestrası, rejisörü, bestecisi ve baletmeystri (bale şefi) vardır (Kuljanova, 2014: 136-137).

Sahneye koyulan oyunlar arasında *Eñlik – Kebek, Taltañbay, Ayman – Şolpan ve Tastülek* bulunur. Bu oyunlar kolhoz (kolektif çiftlik) halkı tarafından büyük beğeni toplamıştır. Tiyatro yaz aylarında ilçelere giderek yalnızca şehir merkezinde değil, aynı zamanda ilçelerde de kültürel hizmet sunmuştur. Tiyatronun gittiği yerler arasında Besqarağay, Zaysan, Tarbağatay, Aqsuwat, Kökpekti ve Şıngıstaw yer almaktadır. Tiyatro bu yerlere giderek çiftçilerin moralini yükseltmiştir. Bu nedenle tiyatro ekibine halk tarafından takdir belgeleri verilerek teşekkür edilmiştir (Kuljanova, 2014: 137-138).

Ancak tüm bu başarı ve çabaya rağmen tiyatroya devlet desteğinin çok az olduğunu, tiyatronun çoğunlukla kendi geliriyle ayakta durmaya çalıştığını ifade eden Kuljanova yazısının sonunda Semey tiyatrosu gibi önemli bir kültür kurumuna daha fazla mali desteğin verilmesi ve gerekli ilginin gösterilmesi gerektiğini vurgular (Kuljanova, 2014: 138).

Nazipa'nın bu yazısından anlaşılacağı üzere, Kuljanova kültür ve sanat alanında aktif bir rol üstlenmiş, tiyatro çalışmalarını desteklemiş ve teşvik etmiştir. Ayrıca, tiyatrodaki sahnelenen oyunların Kazak edebiyatı ve folklorundan uyarlamalar olması, Kuljanova'nın Kazak kültürünün korunması ve modernleşmesi için çaba gösteren bir aydın olduğunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Nazipa Kuljanova'nın bu faaliyetlerinin yanı sıra, Kazak halkının sözlü edebiyatı ve müziği konularında da derin bir bilgiye sahip olduğu görülmektedir. 1919-1922 yılları arasında ülkenin çeşitli bölgelerini dolaşarak halk şarkılarını toplayan ve notaya geçiren müzik araştırmacıları A.V. Zataeviç ve A.E. Bimboes ile tanışan Nazipa, onlarla birlikte çalışmış ve kendi yorumuyla birçok halk şarkısının notaya geçirilmesini sağlamıştır. Toplanan 25 halk şarkısı basılı olarak yayımlanmış, bunlar arasında ünlü şair Abay'ın "Segiz ayaq" (Sekiz Ayak) ve "Tatyananın ani" (Tatyananın Şarkısı) adlı iki eseri de yer almıştır. Araştırmacıların notlarına göre, Abay'ın bu iki şarkısı da dâhil olmak üzere Nazipa Kuljanova'dan dinlendikten sonra notaya geçirilen diğer halk şarkıları Akmola'da kaydedilmiştir (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 369).

Nazipa, Semey'de öğretmenlik yaptığı yıllarda şehirdeki birçok eğitimli ve kültürlü Kazak ve Rus ile tanışmış, bazılarıyla arkadaş olmuştur. Bu kişiler arasında şair Tayır Jomartbayev, gazeteci Mustaqım Maldıbayev ve Abay'ın en güvendiği dostlarından biri olan Bazaralı'nın torunu Turar Kenesarıqızı Qozbağarova yer almaktadır. Turar, o dönemin önemli

şarkıcılarından biridir. Nazipa, Abay hakkında araştırma yaparken Abay'ın sevdiği şarkıcılardan biri olan Almağambet Qapsalemuli ile Turar'ın evinde tanışmıştır. Nazipa'nın 1914 yılında Abay'ın vefatının 10. yılı anısına Semey'de düzenlediği gecede, Abay'ın şarkılarını Almağambet seslendirmiştir. 1915'te Semey'de, tamamen Kazak Türkçesiyle düzenlenen etkinlikte ise "Sara" ozanı canlandırmak üzere sahneye Turar çıkmıştır. Bu olaylar, aralarındaki arkadaşlık ve güven ilişkisinin somut bir göstergesidir (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 369-370).

Nazipa'nın 1920 yılında müzik araştırmacılarına söyleyerek kaydettirdiği şarkıları, dostları Almağambet ve Turar'dan öğrendiği düşünülmektedir. Ayrıca müzik araştırmacılarından Bimboes, 1922 yılında Petersburg'a dönerek topladığı 25 şarkıyı nota hâline getirmiş ve Rusya Bilimler Akademisi Radlov Derneği toplantısında "Qırğız- qaysaq muzıkası" (Kırgız-Kaysak Müziği) başlıklı bir ders vermiştir. Bu şarkılar daha sonra yazarın ön sözü ile birlikte *Muzıkalıq etnografiya* (Müzik Etnoğrafyası) kitabına dâhil edilerek "Qırğızdın 25 ani" (Kırgız'ın 25 Şarkısı) başlığıyla yayımlanmıştır (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 370).

Müzik araştırmacısı A. V. Zataeviç de Nazipa Kuljanova aracılığıyla halk müziğine ait bazı parçaları notaya geçirmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: "Ğayni ay sawlem" (Ey Gayni, Işığım), "Kızdardıñ zarı" (Genç Kızların Feryadı), "Jılqılı bay" (At Sürüsü Olan Zengin) ve Abay'a ait bazı şarkılar. Zataeviç, o dönemde tuttuğu notlarda, Nazipa'nın Kazak kadınları arasında yetişmiş bir entelektüel, öğretmen, yazar ve çevirmen olduğunu, halkın aydınlanması yolunda önde gelen bir isim olarak önemli çalışmalar yürüttüğünü belirtmiştir. Ayrıca Semey'de düzenlenen Kazak müzik gecelerinde ve Abay Kunanbayoğlu'nun ölümünün onuncu yılı anısına yapılan etkinliklerde aktif rol aldığını ve şairin eserleri hakkında sunumlar yaptığını kaydetmiştir (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 370).

Nazipa Kuljanova, Kazak halkının sözlü edebiyatı ve müziğinin korunmasına yönelik önemli katkılarda bulunmuştur. Halk şarkılarının derlenmesi ve notaya geçirilmesi sürecinde etkin bir şekilde yer almış, Abay'a ait eserlerin yaşatılmasına öncülük etmiştir. Onun çalışmaları sayesinde halk şarkıları ve edebî eserler unutulmaktan kurtarılmıştır. Ayrıca, Kazak ve Rus aydın çevreleriyle kurduğu ilişkiler aracılığıyla kültürel ve sosyal yaşamda etkili bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Bu konumu, onun eğitim, edebiyat ve müzik alanındaki girişimlerini desteklemiş ve Kazak toplumunda özellikle kadınların kültürel faaliyetlere katılımını teşvik etmesine olanak sağlamıştır. Böylece Kuljanova'nın çalışmaları, edebî ve müzikal mirasın

korunmasını sağlamakla birlikte, toplumsal bilinç ve modernleşme süreçlerine de önemli katkılar sunmuştur.

2. 3. Gazeteci Kimliği ve Dergi Yazarlığı

Nazipa Kuljanova, Kazaklar arasındaki ilk kadın gazetecilerden biridir. Gazete ve dergilerde pek çok makale, deneme, öykü ve eleştiri yazıları yayımlanmıştır. Özellikle, Kazak kadınlarının hayatını konu alan *Marjan* gibi edebî öyküleri, okuyucular tarafından ilgiyle takip edilmiştir. Söz konusu öyküler, 1921-1922 yıllarında *Qızıl Qazaqstan* dergisinde yayımlanmıştır. Nazipa'nın yazılarını yayımladığı bir diğer dergi ise *Ayel Tendigi* (Kadın Eşitliği) dergisidir. Buradaki yazılarında genç annelere ev işleri, çocuk bakımı, temizlik, kadın sağlığı, yeni doğan bebek bakımı gibi pek çok önemli konuda basit ve anlaşılır bir dille tavsiyeler ve çeşitli pratik bilgiler vermiştir (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 338).

Kazak gazetesinin yazar kadrosunda yer alan Nazipa Kuljanova, bu gazete aracılığıyla eğitim ve kültür konularına dair fikirlerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Ayrıca, *Ayqap* dergisi ile *Kazak* gazetesinin yayın programlarına ilişkin görüşlerini bildirdiği yazıları da burada yayımlanmıştır (Kazak, 1998: 457). Bu yazılarından biri, 1913 yılının 31 Aralık tarihinde gazetenin 44. sayısında yayımlanmıştır, yazıda *Ayqap* dergisinde yayımlanan bazı makaleleri eleştirmiştir. Diğer bir yazısı ise, 30 Mart 1914'te gazetenin 56. sayısında yayımlanır. Bu yazısında, *Kazak* gazetesinin yayın programı ve Azamat teşkilatının faaliyetleri hakkındaki görüşlerini belirtmiştir (Kazak, 1998: 523).

Nazipa Kuljanova, *Kazak* gazetesinin 21 Kasım 1915 yılında çıkan 158. sayısında "Elge Barğanda" (Memlekete Giderken) başlığıyla bir yazı yayımlamıştır. Nazipa bu yazısında aktardığına göre, Ramazan Bayramı'nda Semey bölgesinde bulunan bir köye misafir olarak gitmiştir. Burada birkaç köy bir araya gelerek bayramı kutlayıp eğlendikten sonra, Nazipa'nın aklına ilim peşinde koşan bir Kazak kadını olan Mağfuza Naymankojakızı gelir. Onun maddi sıkıntı içerisinde olduğunu hatırlar ve etrafında bulunan kadınlara bu durumu anlatır. Kadınlar, yardım etmek için kendi aralarında para toplamaya karar verirler ve toplamda 33 som 20 kuruş para toplarlar. Daha sonra Semey'deki başka bir köyden topladıkları 6 som ile birlikte toplamda 39 som 20 kuruş olur. Ancak Nazipa geri döndüğünde Mağfuza'yı sorduğu zaman, ağabeylerinin onu geleneksel bir anlayışla kalın mal karşılığında evlendirdiklerini öğrenir. Artık Mağfuza'nın eğitim hayalleri bitmiştir. Nazipa, topladıkları yardım parasının Mağfuza gibi ilim peşinde olan genç bir kıza verilmesi gerektiğini belirtir, ancak şu anda böyle birini

tanımadıklarını ifade eder. Mağfuza gibi bir kızın okumasının Kazak halkı için büyük bir onur ve gurur olacağını, bu sebeple *Kazak* gazetesinde onun hakkında bir yazı yazıldığını belirtir. Yardım için toplanan paranın *Kazak* gazetesinin yönetimine verilmesi uygun görülmüştür. Her ne kadar miktarı az olsa da bu yardım, eğitim gören bir Kazak kızı için Kazak halkı tarafından toplanmış özel bir meblağ olarak görülür ve sembolik bir anlam taşıması amaçlanır. Devamında Nazipa, insanların bir araya gelirlerse her şeyin üstesinden gelebileceğini söyler. Artık umudunun para değil, yaptığı işlerin toplum tarafından hoş karşılanması ve desteklenmesi olduğunu dile getirir. Cümlelerinin sonunda, bu yardım teklifini anlayışla karşılayan tüm değerli kadınlara teşekkür edip selam gönderir. Ayrıca, kendisiyle aynı hisleri paylaşarak bu dileğine katılmalarını umut ettiğini belirtir (Kazak, 2017: 474-475). Nazipa, yaptığı işin doğru olduğunu bilse de toplum tarafından da bu girişiminin destek görmesini istemiştir. Zira, bu yardımlaşmanın ilerleyen zamanlarda daha büyük bir toplumsal dayanışma hareketine dönüşmesini arzu eder. Bu doğrultuda, *Kazak* gazetesi yalnızca bir yayın organı olmayıp, aynı zamanda toplumun aydınlanmasında önemli bir işlev üstlenmiştir.

1915 yılında yayımlanan *Kazak* gazetesinde Nazipa Kuljanova'nın "Semeyden" (Semey'den) başlıklı yazısı yer almıştır. Nazipa bu yazısında, 13 Şubat 1915'te Semey'de düzenledikleri edebiyat gecesinin gelir ve giderleri, ayrıca elde edilen gelirin nereye harcandığı hakkında kamuoyunu ayrıntılı bir şekilde bilgilendirmiştir. Rusya Müslümanlarının adına Petrograd'da açılan askerî hastaneye ve maddi sıkıntı çeken Kazak öğrencilere destek sağlamak amacıyla düzenlenen bu geceden toplam 917 som 69 kuruş gelir elde edilmiştir. Bu bilgi daha önce *Kazak* gazetesinde paylaşılmıştır. Elde edilen toplam gelirden, yapılan harcamalar çıkarıldığında geriye 640 som kalır. Bu paranın da 320 somu Petrograd'daki hastaneye, diğer bir 320 somu ise 12 ihtiyaç sahibi Kazak öğrenciye verilmiştir. Bu öğrencilerden, Alimhan Ermekov'a 100 som, Haleb Gabbasov'a 40 som, Ufa'da eğitim gören Mağfura Naymangoja kızına³ 30 som, Semey'de okuyan Zufnun İbray balasına 25 som, Nikolaev şehir okulunda öğrenci olan Hasen Mirjakıp balasına 25 som, Ufa'daki Galiya medresesinde okuyan Manap Turgınbayulı'na 25 som, Omsk'ta okuyan Muhtar Samatov'a 18 som, Semey'de eğitim alan Garipolla Gabdalhakimov'a 15 som, ticaret okulunda öğrenci olan Orazbay Badak balasına 12 som, öğretmen okulunda öğrenim gören Jüsıpbek Aymavıtov'a 10 som, iki sınıflı bir okulda okuyan Takımcan balasına 10 som ve aynı okulda öğrenci olan Mustambay balasına 10 som

³ 1915 yılına ait *Kazak* gazetesinin 1998 tarihli yeniden basımında bu isim "Mağfura" şeklinde, 2017 tarihli basımında ise "Mağfuza" olarak geçmektedir (Kazak, 1998:163; Kazak, 2017: 474-475). İki adın da aynı kişiye ait olduğu düşünülmektedir. Eski yazımda Arap harfleri kullanıldığından, "r" ve "z" harfleri arasındaki yalnızca nokta farkı nedeniyle eski basımda yazım farklılığı ya da dizgi hatası olması muhtemeldir.

verilerek toplanan yardım parası eksiksiz bir şekilde sahiplerine ulaştırılmıştır. Nazipa Kuljanova, etkinliğin düzenlemesine katkı sağlayanlara ve her iki etkinliğe destek veren tüm misafirlere teşekkür etmiş, yazısının sonunda ise metni, “Edebiyat gecesini organize eden Nazipa Kuljanova” ifadesiyle imzalamıştır (Kazak, 1998: 163). Bu yazısıyla Nazipa Kuljanova, düzenlediği kültürel ve yardım amaçlı etkinliği bir bakıma raporlamıştır. Toplum olarak bir araya gelen Kazak halkı hem savaştan zarar gören askerlere hem de maddi desteğe ihtiyacı olan öğrencilere katkı sağlamıştır. Kuljanova, bir kadın aydın olarak dönemin zorlu koşullarında bu tür bir sosyal dayanışma girişimine öncülük etmiştir.

Kazak gazetesinin 9 Mayıs 1915’te yayımlanan 125. sayısında ise Kuljanova, “Bir kerek jumis” (Gerekli Bir İş) adlı yazısıyla Semey’de düzenlenen edebiyat gecesinin hazırlık sürecinde karşılaştıkları sansür sorunundan söz eder. Bu edebiyat gecesinin sahnelenebilmesi için yönetimden çok zor izin alındığını ifade eder. Etkinlikte okunacak şiirlerin, şarkıların, oyun ve atışmalardaki konuşmaların resmî izinden geçmesi gerekir fakat aralarından yalnızca iki İbrahim’in (Abay Kunanbayoğlu-Ibray Altınсарin) eserleri drama sansüründen geçer, diğer güzel sözler ise tıpkı “damgasız bir mal” gibi sansürden geçememiştir, diye belirtir. Devamında ise Kuljanova, Semey halkının güzel bir dayanışma kültürü olduğundan bahsederek, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Kazak halkının da güçlerini birleştirdiği takdirde hayırlı işler yapılabileceğini söyler. Bu doğrultuda, 30 kişinin toplanarak Semey Valiliğinden izin almak için başvuru dilekçesi verdiklerini ve bu dilekçenin nisan ayının başında sunulduğunu, olumlu bir haber gelmesi durumunda ise gazete aracılığıyla duyuracaklarını belirtir. Bu tür toplumsal faaliyetlerin finansmanının çeşitli yollarla sağlanacağını, özellikle edebiyat geceleri ve kültürel etkinliklerin bu yollardan biri olduğunu vurgular. Ayrıca Kuljanova’ya göre bu tür faaliyetlerin çoğalması yalnızca maddi destek sağlamayacak, aynı zamanda edebî üretimi de artıracığı için Kazak edebiyatının gelişimini de sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda, Kazak edebiyatına ait eski ve yeni şiirlerle düzyazıların derlenip bir kitap hâline getirilerek drama sansüründen geçirilmesi hâlinde, ileride düzenlenecek etkinliklerde önlerine çıkabilecek olan önemli bir engelin önüne geçebileceklerini ifade eder. Bunlara ek olarak, bu sansür sürecinin tiyatro ve komedi yazarlarına da bildirilmesi gerektiğini söyler. Kuljanova sözlerini, bu işe gönüllü olarak katkı sunabilecek kişilerin gazeteye yazmasını beklediğini belirterek sonlandırır (Kuljanova, 2014: 128-129). Nazipa, kültürel gelişimin ve toplumsal dayanışmanın önünde bir sansür engeli olduğunu ve bunun da ancak örgütlü bir şekilde hareket edildiği takdirde aşılabileceğinden bahsetmektedir. Kazak edebiyatı ve tiyatrosunun gelişimi için bu engelin aşılması hayati bir önem taşır. Bu kültürel etkinlikler, toplumun yalnızca sanat ihtiyacını beslemekle kalmamış,

aynı zamanda toplumsal dayanışmayı pekiştiren ve maddî yardımlaşmayı sağlayan önemli bir araç işlevi görmüştür.

Nazipa Kuljanova'nın bazı edebî konulara ilişkin yazıları da bulunmaktadır. 1916 yılında *Kazak* gazetesinin 164. sayısında yayımlanan "Adebiyetimizge K z Saluw" (Edebiyatımıza Bir Bakış) adlı yazısı bunlardan biridir. Nazipa burada, Kazak dili ve edebiyatının gelişimi üzerine fikirlerini ve önerilerini paylaşır. Modernleşme sürecinde üzülmesi gereken en önemli sorunların edebiyat ve dil meseleleri olduğunu, gelecek nesilleri yetiştirirken onların yüksek ideallere sahip bireyler olmaları için millî edebiyatın geliştirilmesi gerektiğine dikkat çeker. Kazak Türkçesinin, diğer gelişmiş dillerde olduğu gibi her anlamı karşılayacak kelimelere sahip olması gerektiğini ifade ederek bilim, sanat ve düşüncede ilerlemek için dilin kelime hazinesinin zenginleştirilmesini savunmuştur. Onun görüşüne göre, Kazak toplumunun zaten zengin bir halk edebiyatı vardır, ancak modern ihtiyaçlara yetebilecek yeni bir edebî dilin geliştirilmesinin zamanı gelmiştir. Aynı zamanda, Kazak Türkçesinin diğer Türk dillerine göre daha özgün, akıcı ve esnek bir dil olduğunu, hatta Radloff'un Kazak Türkçesini Avrupa dilleri ve Farsça ile eř değer tuttuğunu ifade eder. Ancak bu övgülerle yetinmemeli ve Kazak Türkçesi geliştirilip zenginleştirilmelidir, diye ekler.  z m olarak başka edebiyat ve dillere bakılmasını, gelişme sürecinde neler yaptıklarına dikkat edilmesini, buna örnek olarak,  ağatay edebiyatının gelişme sürecinde Arapça ve Farsça etkisiyle ilerleme kaydettiğini belirtir. Kuljanova, edebiyatın hayattan kopmaması, bilakis hayatla i  içe olması gerektiğinin altını çizer. Ona göre, halk ne yaşayıp hissediyorsa edebiyat da bunu anlatmalı ve insanın acısını, mutluluğunu ve yaşadığı değişimleri yansıtmalıdır. Ancak, edebiyat hayattan koptuğu vakit yok olmaya mahk mdur. Ayrıca Kuljanova'nın görüşüne göre, edebiyatın gelişebilmesi için başka bir kültürü taklit ettiği süreci geçirmesi gerekir, fakat taklidin tehlikeli olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Buradaki önemli soru kimin taklit edileceğidir, der Kuljanova ve devam eder: "Arap ve Fars edebiyatı değil, Avrupa edebiyatı taklit edilmelidir". Bunun sebebi, Avrupa kültürünün eleştirel bir ruhunun olmasıdır, bu ruh, k r  k r ne taklit etmeyi engeller ve hata yapmanın önüne geçer. Kuljanova, Avrupa edebiyatının taklit edilmesinin korkunç bir fikir olmadığını, ayrıca büyük şair Abay'ın da Arap ve Fars edebiyatına yönelme şansı varken Avrupa edebiyatına yöneldiğini hatırlatır. Kuljanova'ya göre, bu yeni yola girilmeden önce millî edebiyatın geliştirilmesi için halkın yaşamının enine boyuna öğrenilmesi, halk edebiyatının derlenip düzenlenmesi ve sözlü edebiyatın yazıya geçirilmesi gereklidir. Bu derleme içi gerçekleştirilirse hem edebiyat hem de bilimsel araştırmalar açısından oldukça değerli bir kaynak elde edilmiş olacaktır. O güne kadar aydınların bu konuyla ilgili herhangi bir

girişimde bulunmamalarını utanç verici bir durum olarak değerlendirir ve eleştirir. Ancak, bu tür işleri yapmanın zor bir tarafı olmadığını ve istenildiği takdirde okuma yazma bilen herkes tarafından gerçekleştirilebileceğini belirterek yazısını sonlandırır (Kuljanova, 2014: 129-132).

Zeki Velidi Togan *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi* adlı kitabında, *Caña Edebiyyat* (Yeni Edebiyat) mecmuası adlı bir dergiden bahseder. Derginin yazarlarını sayarken Nazipa Kuljanova'yı da bu isimler arasında zikreder (Togan, 1981: 518; Kurmangaliyeva Ercilasun, 2025: 768). Bu dergi, 1928 yılının aralık ayından itibaren Kazakistan'da aylık olarak yayımlanmaya başlamıştır. Kazak halk edebiyatı, millî tiyatro ve sanat konularına ilişkin yazılara yer veren önemli bir yayın organı niteliğindedir (Togan, 1981: 508).

Nazipa Kuljanova'nın yazıları, *Eñbekşi Qazaq* gazetesi ve *Jaña Mektep* dergisi gibi çeşitli yayın organlarında da yayımlanmıştır (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 345). Ayrıca *Ayqap* dergisinde de pek çok yazısının yayımlandığı bilinmektedir. Yukarıda, Kuljanova'nın gazete ve dergilerde yayımlanan bazı yazılarına değinilmiştir. İlerleyen bölümlerde Kuljanova'nın eserlerinden bahsedilirken, bu yazılarına da yer verilecektir.

Kuljanova'nın yazılarında ele aldığı konular yalnızca dönemin meseleleri değil, aynı zamanda Kazak toplumunun kültürünü, toplumsal durumunu ve düşünsel gelişimini ilgilendiren konulardır. O, kadının toplumdaki konumundan eğitime, edebiyat ve sanattan ev içi hayata kadar pek çok konuda yazılar yazmıştır. Bu yönüyle bir aydın olarak Kazak toplumunun dönüşümünde önemli bir rol üstlenmiştir. Fikirlerini süreli yayınlar aracılığıyla halkla buluşturmaya çalışmıştır. Yazılarında çoğu zaman Kazak kadınına ve Kazak halkına doğrudan seslenen Kuljanova, toplumun aydınlanması yönünde yazarlık faaliyetlerini yürütmüştür. Kazak toplumunda kadının sesi olmaya çalışmış, eğitimi ve moderniteyi savunmuştur. Her zaman Kazak toplumunun çağdaş ve ilerici bir toplum seviyesine gelebilmesi için uğraşmış, yazılarında bu doğrultudaki fikirlere yer vermiştir. Nazipa Kuljanova bu yönüyle yalnızca bir yazar değil, yazıları aracılığıyla toplumu harekete geçirip dönüştürmeyi amaçlayan bir gazeteci olarak Kazak basınında iz bırakan bir figür olmuştur.

2. 4. Eğitimci Kimliği

Nazipa Kuljanova, Kazak toplumunun gelişiminin ancak eğitimle mümkün olabileceğine inanan bir aydındır. Onun fikrine göre, bir toplum bilimin rehberliğinde yol aldığı müddetçe bilinçlenir ve ancak bu şekilde toplumda aydınlanma başlayabilir. Fakat Nazipa için özellikle kadınların eğitim alması son derece önemli bir husustur. Bir kız çocuğu okuyup eğitim görürse, kendi mesleğini ve hayat arkadaşını seçme özgürlüğünü elde edebilir. Eğitimli bir kadın, çocuk

yetiştirme sürecinde de bilimin yolunu takip ederek bilinçli bir çocuk ve dolayısıyla aydınlık bir nesil yetiştirecektir. Nazipa Kuljanova'ya göre, kadın önce kendi eğitimini alarak bilinçlenmeli, ardından yaptığı işlerle ve yetiştirdiği çocuklarla topluma fayda sağlamalıdır. Çünkü onun yetiştirdiği çocuk ülkenin geleceğidir. Bir toplum ancak bu şekilde aydınlık bir geleceğe kavuşabilir. Bu düşünce ekseninde Kuljanova pek çok kitap kaleme almış, hikâyeler yazmış ve çeviriler yapmıştır.

Aynı zamanda Nazipa Kuljanova'nın maddi imkânsızlıklar sebebiyle okuyamayan birçok Kazak çocuğuna yardım ettiği, eğitim almasına vesile olduğu bilinmektedir. Eşi Nurğali Kuljanov ile birlikte, bu gençlerin eğitim alabilmesi için ellerinden gelen her şeyi yapmaya çalışmışlardır. Maddi imkânları iyi olmayan ailelerle konuşarak çocuklarını yanlarına almış, onları şehre götürerek kendi evlerinde himaye etmiş ve eğitim almalarını sağlamışlardır. Bu çocuklardan bazıları, Nazipa ve Nurğali'nin gündelik hayatta da örnek şahsiyetler olduklarını ve kendilerine pek çok yardımlarının dokunduğunu anılarında yazmışlardır.

Nazipa Kuljanova okul öncesi eğitim ile ilgili bir kitap yazmıştır. *Mektepten Burınğı Tarbiye* (Okul Öncesi Eğitim) adını taşıyan bu kitap 1923 yılında Orenburg'da basılmıştır. Kitabın ön sözünü Ahmet Baytursınlı kaleme almıştır (Kuljanova, 1923).

Kuljanova, *Mektepten Burınğı Tarbiye* adlı eserinde, ilk olarak okul öncesi eğitimin dünya genelindeki durumunu farklı ülkeler üzerinden örnekler vererek açıklamaya çalışmıştır. Ardından, okul öncesi dönemdeki bir çocuğun gelişim özelliklerine uygun hareket edilmesi gerektiğini anlatmış, üç yaşındaki bir çocuğun algı kapasitesi nedir, bu dönemde çocuklar neden eğitime ihtiyaç duyar gibi soruların cevaplarını ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Kuljanova, yetişkinlerin okul öncesi dönemdeki çocukları tanıma biçimleri ile işçi çocuklarının durumu hakkında da bilgi verir. Kitabın ilerleyen kısımlarında ise okul öncesi eğitimin Rusya'da nasıl uygulandığını ele alır ve anaokullarının ilerleme süreci ve işlevleri hakkında bilgiler verir. Kuljanova, bu eserinde temel olarak anaokullarının çocuklara çok yönlü beceriler kazandırmak olduğunu söyler. Okul öncesi eğitimin başlıca hedeflerinin, çocuğun sağlıklı bir şekilde büyümesi ve fiziksel gelişiminin desteklenmesi, duyu organlarının doğru gelişiminin sağlanması, renkleri algılama yetisinin geliştirilmesi, vücut hareketlerinin düzenlenmesi ve çeşitli becerileri kazanması, aynı zamanda yaratıcılığın desteklenmesi ve bilgi birikiminin artırılması olduğunu ifade eder. Bunlarla birlikte düzgün konuşma becerisi, çalışmaya yatkınlık, sanat hassasiyeti, nezaket ve görgü kurallarına uyum becerisi ile grup hâlinde çalışabilme gibi becerilerin kazandırılmasının okul öncesi eğitimin temel hedefleri arasında olduğunu belirtir

(Kuljanova, 1923). Nazipa, bu eseriyle çocukların yalnızca fiziksel ve zihinsel gelişimini değil, aynı zamanda sanatsal duyarlılık, estetik zevk, çalışma ahlâkı ve toplumsal yaşama becerileri gibi çok yönlü kazanımlar elde etmesinin önemini vurgulamıştır. Bütüncül bir okul öncesi eğitim programı önermiştir. Bu bakımdan, Nazipa bu eseriyle Kazak toplumunda modern pedagojinin temellerini atmıştır. Ayrıca, okul öncesi eğitim konusunu farklı ülkeler düzleminde ele alarak açıklaması, onun çağının ötesinde bir aydın olduğunu göstermektedir.

Kuljanova'nın yazmış olduğu bir başka eser, 1927 yılında Kızılorda'da basılan *Ana Men Bala Tarbiyesi* (Anne ve Çocuk Eğitimi) adlı kitaptır (Kuljanova, 1927).

Nazipa Kuljanova, bu eserinde anne ve çocuk sağlığından kapsamlı bir şekilde bahsetmiştir. Rehber niteliğinde olan bu kitapta, hastalıkların tedavi edilmesinden çok önlenmesine dair tavsiyeler yer almaktadır. Kadın sağlığı hakkında neredeyse tüm bilgiler sunulmuş, kadın cinsel organlarının tanıtımıyla başlayıp âdet döngüsü, gebelik süreci, doğum ve lohusalık gibi konularda ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Kitapta, anlatılan konuları destekleyici nitelikte bazı resimlere de yer verilmiştir. Gebe bir kadının dikkat etmesi gereken hususlar ile bu süreçteki özel ihtiyaçları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bebeğin doğum sonrası emzirme ve bakım süreci, anne sütünün önemi ve ek gıda konularında annelere, çocukların bebeklik dönemine dair önemli pedagojik bilgiler sunulmuştur. Bunun yanı sıra, bebeğin fiziksel gelişimi, temizliği, giyimi, uyuduğu ortam ve yatağı ile güneş ışığı ve temiz hava almasının önemi gibi unsurlara da yer verilmiştir. Son olarak, Sovyet Hükümeti'nin anne ve çocuk sağlığını korumaya yönelik yürüttüğü politikalara değinilmiştir (Kuljanova, 1927).

Kuljanova'nın çocuk hastalıklarından ayrıntılı olarak bahsettiği, *Balanı Awruwdan Saqtandırıw* (Çocuğu Hastalıktan Koruma) adlı bir çalışması vardır. Kızamık, boğmaca, difteri, çiçek hastalığı, karın ağrısı, ishal, sıtma gibi bulaşıcı hastalıklardan bahsedilmiştir. Bunlarla birlikte trahom gibi göz hastalıkları, saçkıran, uyuz ve diğer kaşıntılı deri hastalıkları gibi cilt rahatsızlıkları da ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu hastalıkların nasıl başlayıp yayıldıkları ve hangi belirtilerle ortaya çıktıkları hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle bulaşıcı hastalıkların üzerinde durulmuş, bu hastalıkların tanınması ve korunma yollarının bilinmesi hakkında annelere tıbbî bilgiler verilmiştir (Kuljanova, 2014: 99-127). Nazipa'nın tıp eğitimi almamış olmasına rağmen, Kazak kadınlarını kadın ve çocuk bakımı konusunda bilinçli bir hâle getirmek için gerekli tıbbî bilgileri araştırıp öğrenmesi dikkat çekicidir.

Nazipa'nın bu eserleri dışında, Kazak kadınlarına yönelik ev içi hayat, çay tüketimi, ev düzeni ve cuma günü yapılması gerekenler hakkında bilgiler sunduğu bir başka çalışması da

bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmada süt ürünleri hakkında kapsamlı bilgiler sunulmaktadır. Çalışma, süte dair detaylar, kaymak elde etme yöntemleri, separatör (süt ayırıştırma makinesi) kullanımı, tereyağı yapımı ve bu ürünleri saklama yöntemlerini ele almakta ve ayrıca, bu işlemler esnasında uyulması gereken hijyen kurallarına dair tavsiyeler de sunmaktadır (Kuljanova, 2014: 161-193).

Nazipa Kuljanova, cehaletin karanlığına karşı topluma her zaman ışık tutmayı amaçlamıştır. Kazakların bazı geleneklerini, kadınları aşağıladığı ve toplumu gerici bir zihniyete sürüklediği için yanlış bulmuş, bu uygulamalara karşı durarak eleştirel bir tutum sergilemiştir. Kaleme aldığı yazılarında, Kazak kadınlarının yaşadığı sorunlara sıklıkla yer vermiştir. Nazipa'nın bu doğrultudaki yazılarından biri de 1925 yılında *Qızıl Qazaqstan* dergisinin 1. Sayısında yayımlanan *Marjan* (Mercan) adlı hikâyesidir. Bu hikâyede Marjan adlı bir Kazak kadınının trajik yaşamı anlatılır. Marjan, küçük yaşta kalın mal karşılığında evlendirilmek istenir. Ancak nişanlandığı kişi vefat edince, onun küçük erkek kardeşiyle evlendirilmesi uygun görülür (Kuljanova, 2014: 145-154).

Türk halklarında yakın zamana kadar oldukça yaygın olan evlilik türlerinden biri de levirat evliliğidir. Bu evlilik türü Kazaklarda *amengerlik* olarak adlandırılmaktadır. Levirat geleneğine göre, eşi ölünce dul kalan bir kadın, ölen eşinin ağabeyi veya erkek kardeşiyle, eğer erkek kardeşi bulunmuyorsa erkek bir akrabasıyla evlenmek zorundadır. Bu gelenek, konar göçer Türk halklarında oldukça yaygın bir uygulamadır, çünkü eşi ölen bir kadının babaevine dönmesi toplum tarafından büyük bir ayıp olarak kabul edilmektedir (Aynakulova, 2006: 101).

Amengerlik geleneğinin kimi zaman uygun olmayan durumlara yol açtığı da görülmektedir. Örneğin, eşler arasında ciddi yaş farkları olabilmektedir. 30 yaşındaki bir dul kadın, ölen eşinin 7 yaşındaki öz erkek kardeşiyle evlenmek zorunda kalabiliyor ya da tam tersi olarak da 30 yaşındaki bir erkek, 7 yaşındaki bir kız çocuğuyla evlendirilebiliyordu (Aynakulova, 2006: 101).

Nitekim Marjan'ın başına da benzer bir durum gelir. 20 yaşında olan Marjan'ı, ölen nişanlısının 14 yaşındaki erkek kardeşiyle evlendirmek isterler. Bu geleneğin sonucu olarak Marjan, kendisinden yaşça küçük olan bu kişiyle evlenmek istemese de geleneksel baskılar nedeniyle evlenmek zorunda kalır. Ancak aralarındaki yaş farkı, duygusal uyumsuzluk ve toplumun kadını yargılayan bakışları, ona üzüntü ve mutsuzluk verir. Bunun sonucunda Marjan rahatsızlanır ve yakalandığı hastalık onu fiziksel olarak güçsüz hâle getirir. Ancak, yaşadıkları onu ruhsal olarak da çökertmiştir. Hikâyenin anlatıcısı olan eğitimli bir kadın, bir vesileyle onun

bulunduğu köye gelir ve aralarında duygusal bir konuşma geçer. Bu içten sohbet, Marjan'ın acılarını açığa çıkarır. Marjan hayat hikâyesini anlatırken, sohbet arasında şiirler yazdığından ve evlenmeden önce okuma hayalleri olduğundan da söz eder. Ancak içinde bulunduğu durumdan ötürü oldukça karamsar ve umutsuzdur. Hikâyeyi anlatan kadın, Marjan'a umut aşılama çalışır ve cehaletin kara bulutlarının yalnızca eğitimle dağıtılabileceğini vurgular. Daha sonra köyden ayrılan anlatıcı, aradan biraz zaman geçtikten sonra Marjan'ın vefat haberini alır (Kuljanova, 2014: 155-160). Aslında yazar, bu hikâyesinde yalnızca bireysel bir trajediden değil, aynı zamanda geleneksel baskının kadın hayatı üzerindeki yerle bir edici etkilerinden de bahsetmektedir. Bu nedenle yazar, Marjan üzerinden tüm Kazak kadınlara seslenerek, eskimiş zihniyeti ve kadınlara zarar veren kalın mal ile amengerlik gibi gelenekleri eleştirir. Ayrıca, cehaletten kurtuluşun tek yolunun eğitim olduğu mesajını vurgular.

Nazipa Kuljanova, *Marjan* hikâyesinin sonunda şu sözlerle toplumun kanayan yarası olan kadın sorununa dikkat çeker: “Kardeşim, zavallı arkadaşım Marjan! Sen milyonlarca Doğu kadınından, binlerce zavallı Kazak kadınından birisin. Nice zamanlardan beri akıp giden hüzün deryasının bir damlasıdır senin gözyaşların. Mezardan başka ortak bir yeri olmayan Doğu kadınlarından biri olarak sen de mezara girdin ve huzuru buldun. Nice üstün yeteneklerin, değerli zihinlerin ufka erişemediği bir çağda yaşadın ve sen de onlardan biri olarak aramızdan ayrıldın.” (Kuljanova, 2014: 160). Bu ifadelerle Kuljanova, kadınların eşit ve adil bir toplumda özgür ve mutlu bir yaşam sürme idealine ulaşamadığını, Marjan'ın da bu sınırlılıklar içinde yok olup gittiğini vurgulamaktadır.

Kuljanova'nın, bu hikâyede “mercan” anlamına gelen *Marjan* ismini seçmesi de tesadüf değildir. Bu isim, eğitim hakkından mahrum bırakılan, rızaları dışında başlık parasıyla evlendirilen ve mercan kadar kıymetli olan pek çok genç kızın, yetenekleri keşfedilemeden hayata veda ettiklerini simgelemektedir. Nazipa, diğer pek çok eserinde de dönemin sosyal sorunlarına, özellikle kadın meselesine değinmiştir. Bu yönüyle eserlerinde kadın haklarını savunması, onun Ceditçi bir aydın kimliği taşıdığını bir kez daha ortaya koymaktadır (Kurmangaliyeva Ercilasun, 2025: 772).

Nazipa Kuljanova'nın başarıları yalnızca kaleme aldığı eserlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda yaptığı tercüme sayesinde de edebiyat alanında öne çıkan bir isim olmuştur. Rusçadan Kazak Türkçesine, Kazak Türkçesinden Rusçaya birçok çeviri yapmış, bu sayede hem kültürel alanda hem de eğitim alanında önemli bir rol üstlenmiştir. Nazipa, örnek aldığı en büyük iki şahsiyet olan Abay ve Ibray'ın şiirlerini, ayrıca Gabit Müsirepov'un eserlerini Rusçaya çeviren ilk Kazak aydını olmuştur. Özellikle Abay'ın “Jelsiz tünde jariq ay” (Rüzgârsız

Bir Gecede Parlak Ay) şiiri ile Ibray'ın “Köktem” (Bahar) adlı şiirlerine yaptığı Rusça çeviriler, onun sahip olduğu özgün çeviri yeteneğini ortaya koymaktadır (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 356).

Nazipa'nın, Abay'a ait olan “Jelsiz tünde jariq ay” (Rüzgârsız Bir Gecede Parlak Ay) adlı şiire yaptığı Rusça çevirisi 1915 yılında *Sibirskiy Student* (Sibiryalı Öğrenci) adlı bir dergide yayımlanmıştır. Bu konuya dair literatürde genel bilgiler yer alsa da çeviri metnine dair ayrıntılı bilgilere, son zamanlarda yapılan araştırmalar sayesinde ulaşılmıştır. Tomsk şehrindeki bir kütüphanede bulunan dergi nüshasıyla birlikte, Nazipa'nın bu başarısı somut belgelerle de desteklenmiştir. Aynı zamanda bu belge, Kuljanova'nın Abay'ın edebî mirasını farklı kültürlere tanıtmaya çabasını somut bir şekilde ortaya koyan tarihsel bir tanık niteliğindedir (Toktarbay, 2020).

Kuljanova, Rus edebiyatının seçkin örneklerinin Kazak Türkçesine çevrilmesinde de önemli katkılarda bulunmuştur. M. Gorki'nin *1905 jil, qañtardıñ 9 küni* (9 Ocak 1905), A. Skitalets'in *Dala sotı* (Bozkır Mahkemesi), V. G. Korolenko'nun *Kün tutılğanda* (Güneş Tutulmasında), A. Kuprin'in *Lapıldap janğan kreysler* (Alev Alev Yanan Kruvazör), V. Lavrenev'in *Qırıq birinşi* (Kırk Birinci) adlı hikâyelerini çevirmiştir (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 356). Nazipa bu çalışmalarlarıyla yalnızca edebî alanda değil, aynı zamanda kültürel anlamda da önemli bir etki oluşturmuştur. Kazak halkının dünya edebiyatıyla tanışmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca hem Kazak Türkçesine hem de Rusçaya iyi derecede hâkim olması, onun çevirilerde başarılı olmasını kaçınılmaz hâle getirmiştir. Kuljanova'nın iki dile hâkimiyeti sayesinde farklı kültürler arasında bir köprü oluşturması, Kazak edebiyatının gelişimine ve kültürel alanda zenginleşmesine önemli katkılar sunmuştur.

2. 5. Çağdaşlarının Gözünden Nazipa

Nazipa Kuljanova, yaşadığı dönemde gerçekleştirdiği başarılı faaliyetleri sebebiyle birçok aydın tarafından övgü ve takdir gören bir isim olmuştur. Kazak toplumunu aydınlatma yolunda inanç ve azimle yürüttüğü mücadelesi, yalnızca Kazak halkına örnek teşkil etmekle kalmamış, aynı zamanda çağdaşı aydınlara da cesaret vermiştir. Alaş'ın önde gelen isimlerinden Ahmet Baytursınulı da Nazipa'nın bu başarısının farkındadır. Kuljanova'nın 1923 yılında Orenburg'da yayımlanan *Mektepten Burınğı Tarbiye* (Okul Öncesi Eğitimi) adlı kitabına ön söz yazmıştır. Bu durum, Nazipa'nın hem önemli bir eser ortaya koyduğunu hem de saygın bir şahsiyet olduğunu göstermektedir (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 348).

Kazakların seçkin aydınlarından biri olan Ahmet Baytursınulı, 1909 yılında haksız yere tutuklanarak Semey hapishanesine götürüldüğünde Nazipa ve eşi Nurğali Kuljanov onu yalnız bırakmamış, zor şartlara rağmen kendisiyle görüşmeye çalışmışlardır. Bu görüşmelerden birinde Baytursınulı, kendi el yazması olan birkaç sayfalık yazıyı Nazipa'ya emanet eder. Bunlar, Semey'deki hapishanede yazdığı “Anama hat” (Anneme Mektup), “Nuqağa hat” (Nuka'ya Mektup) ve Nazipa'ya ithaf ettiği “N. Q. Hanımğa”⁴ (N. K. Hanıma) başlıklı şiirleridir. “Nuka'ya Mektup” adlı şiirde geçen Nuka, Nazipa Kuljanova'nın eşi Nurğali Kuljanov'un adının kısaltmasıdır. Nazipa da ağabeyinin bu emanetlerine sahip çıkarak onları Baytursınulı'nın Torğay'daki annesine gizlice ulaştırmıştır (İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 377). Baytursınulı'nın Nazipa'ya ithaf ettiği şiiri şöyledir:

Transkripsiyon:

Raqatsız ötse de ömir-jasım,
Bul jönimnen qudayım ayırmasın.
Uzaq jolğa niyet qıp bir şıqqan soñ,
Jarım joldan qaytpaspın, qarındasım!

Suw da bolar ol jolda, taw da bolar,
Jawdıñ oğı-jayğan tor, aw da bolar.
Mınaw payda, mınası ziyān demek,
Ol erliktiñ isi emes, sawda bolar?!

Şaldığatın, şarşaytın jerler de bar,
Şaldıqqanğa muqalmas erler de bar.
Qayrattanıp qajımay tırmissañ da,
Şıqqızbaytın jolında örler de bar.

Şarşaydı dep oylama şaldıqqannan,

⁴ Şiirin orijinal metni için bkz. Ek-2.

Uzaqsınıp jatpaspın jalıqqannan.
Jurt qolımnan kelmese, ökpelemes
Barım saqtap, men ayap alıp qalman.

El munımdı bilemin uqpaytının,
Kötermege qalğanda şıqpaytının.
Şalıs basıp ayaqtı jıǵılğanda,
“Jatqanıñnan turma”- dep mıqtaytının.

Men ölsem de-ölemin jönimnenen,
Tannen basqa nemdi alar ölim menen.
Ölgen küni aparıp tıǵarı – kör
Men joq bolman kömilip tanimnenen.

Tan kömiler, kömilmes etken isim,
Oylaytındar men emes-bir küngisin.
Jurt uqpasa, uqpasın, jabıqpaymın,
El-büginşil, meniki-erteñgi üşin.

Bu şiirin Türkiye Türkçesine aktarımı ise şöyledir:

Zevkli geçmese de ömrüm,
Allah bu yolumdan ayırmasın.
Uzun bir yola çıkmaya niyet ettim,
Yarı yoldan dönmem, kardeşim!

O yolda su da olur, dağlar da,
Düşmanın oku, kurulan bir tuzak da.

“Bu faydalı, bu zararlı” demek, bize yakışmaz,
O ticaret meselesi olur, kahramanlık olmaz.

Yorulup bitkin düşeceğiniz çetin yollar da vardır,
Ama yılmayıp geçebilen kahramanlar da vardır.
Bazen yorulmadan mücadele etseniz bile,
Yolunuzda aşamayacağınız yokuşlar da vardır.

Yorulacağımı düşünme yorgunluğumdan
Yorulmaktan geri durmam, yatmayacağım.
Halk, eğer bunu yapamazsam, gücenmez,
Her şeyimle mücadele ederim, kendimi sakınmam.

Biliyorum, halk bunu anlamaz,
Darda kalınca elini uzatmaz.
Ayağım takılıp düştüğünde,
“Düştüğün yerde kal!” deyip daha da bastırır.

Ben ölsem de kendi yolumda öleceğim,
Ölüm benim bedenimden başka neyimi alabilir ki?
Öldüğüm gün götürüp gömerler toprağa,
Ama ben bedenimle birlikte gömülüp yok olmayacağım.

Bedenim gömülür, yaptıklarım değil,
Benim düşündüğüm sadece bir gün değil.
Halk anlamazsa anlamasın, üzülmem,

Memleket bugün için yaşar, ben ise yarınlar için.

Baytursınulı'nın Nazipa'ya ithafen yazdığı bu şiir, onun Nazipa'yı yalnızca kız kardeşi olarak değil, aynı zamanda bir dava arkadaşı olarak gördüğünü de göstermektedir. Nazipa'nın mücadelecî ruhunu ve toplumu aydınlatma yolunda yürüttükleri davaya olan sadakatini bilen Baytursınulı hem şiirlerini hem de fikirlerini ona emanet etmiştir. Bu şiiriyle, yarını düşünerek verdiği mücadelenin sorumluluğunu, güvendiği kararlı ve bilinçli aydınlara miras olarak bıraktığını ima etmektedir. Bu durum, o dönem aydınlarının iş birliği içerisinde olduklarının ve birliktelik anlayışıyla hareket ettiklerinin de bir göstergesidir.

Yine Alaş aydınlarından biri olan Sultanmahmut Torayğırov, Nazipa'ya ithafen bir bölüm kaleme almıştır. Bu bölüm, Torayğırov'un 1918 yılında yayımlanan ve dönemin aydınlarını tanıttığı *Tanısturuw* (Tanıtma)⁵ adlı poemasında yer almaktadır (Torayğırov, 1918). Aşağıda, söz konusu poemada yer alan Nazipa'ya ait bölüm verilmiştir.

Transkripsiyon:

Ardaqtı, bar Nazipa degen hanım,
Gazet, jurnal jüzinde jurtaq malim.
Oqısa sonday ayel şığar ed dep,
Oqığandar bağalar sözdiñ damin.

Neşe kün qıdırsañ da taba almassıñ,
Semeydiñ odan öter adal janın.
Aq köñil, minezi oñdı, jüzi jarqın,
Intası jetkizbekke ayel halqın.

Jane bar ayelge has nazik sezim,
Taniytın bir körgende-aq istiñ narqın.
Ataqtı Baytursınov «Mısalında»,
«N-ğa» dep öleñ jazıp, jayğan dañqın.

⁵ Poemanın alıntılanan dizelerinin orijinal hâli için bkz. Ek-3.

Ayanış jumsaq jürek meyirbandı,
Renjtkisi kelmeytin tiri jandı.
Qaytkenmen on oblıs bar qazaqta,
Azir şıqqan ayel joq sonan mandi.

Oqıp jürgen jastardıñ anasınday
Körer barin ne bawır, balasınday.
Tarıqqan sorlılardı özi şaqırıp,
Kütedi ne akese, ağasınday.

Söz tabar ar majiliste jarasımdı
Bilmeydi asa söylep adasuwdı.
Oqığan erkekterdiñ köbinen de,
Ar iske iñđayı bar janasımdı.

Türkiye Türkçesine aktarıldığında ise şöyle bir anlamı vardır:

Kıymetli bir hanımefendi vardır, Nazıpa Hanım,
Gazete ve dergilerden onu herkes tanıır.
“Okusaydı bir kadın eğer böyle biri olurdu” deyip,
Okuyanlar onun sözlerinin güzelliğini bilir.

Kaç gün dolaşsanız da bulamazsınız,
Semey’de ondan daha temiz yürekli birini
İyi kalpli, doğru karakterli, yüzü aydınlık biri,
Kadın halkını ileri taşımak tek derdi.

Ve kadınlara has narin sezgi vardır onda,
Bilir bir kez baktığında işin değerini.
Ünlü Baytursinov “Mısal’ında”,
N’ye diye şiir yazıp onun şöhretini yaymakta.

Merhametli, yufka yürekli,
İncitmek istemez hiçbir canlıyı.
On il vardır Kazak bozkırında,
Onun kadar önemli bir kadın çıkmadı daha.

Genç öğrencilerin annesi gibidir,
Hepsini de kardeşi veya çocuğu gibi görür.
Zorluk çeken talihsizleri bizzat çağırır yanına,
Babası veya kardeşi gibi bakar onlara.

Her mecliste söyleyecek uygun bir söz bulur
Çok konuşup kendini kaybetmeyi bilmez.
Pek çok okumuş erkekten de
Yatkındır her işe, uyumludur.

Bu dizelerden anlaşıldığı üzere, Torayğırov’un Nazipa’ya büyük bir saygı ve hayranlık beslediği görülmektedir. “Okusaydı bir kadın eğer böyle biri olurdu” derken, Nazipa üzerinden ideal Kazak kadını tasvir etmeye çalışmış ve onun aydın kimliğine vurgu yapmıştır. Birçok güzel özelliğini sayarak onu toplumda bir rehber konumuna yerleştirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, Nazipa’yı Kazak toplumu için örnek alınması gereken ideal bir kadın şahsiyet olarak sunmuştur.

Kazak edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Saken Seyfullin ise Nazipa Kuljanova'ya "Samurıq"⁶ (Simurg) adını taşıyan bir şiir armağan etmiştir. Seyfullin, 8 Ekim 1923'te kaleme aldığı bu şiiri, başında da belirttiği üzere, Kazakistan'a uçak alınması amacıyla yardım topladığı için Nazipa'ya ithaf etmiştir. Seyfullin, şu dizeleri yazar:

Transkripsiyon:

Qissada uşqır qiyal ayılmıştan:

Ertede samurıqpen Qasen uşqan.

Jeti qat ot pen suwdan köktey ötip,

Periniñ patşasınıñ qızın quşqan.

Bul qiyal ertedeği edi jalğan:

Periniñ otanına Qasen barğan,

Mingizip samurıqqa alıp qaşıp

Suluwdı Badiğuljamal östip alğan.

Qazirgi şın samurıq – aeroplan,

Küñirentip jer men kökke salıp uran,

Oğan mingen erkindik azamatı-

Bolşevik er jürekti batır ulan.

San emes, aeroplan küşti kölik,

Arımas özi jüyrik, minseñ berik.

Adamzat körkem turmıs baqıtına

Jetkizetin senimdi ol bir berik.

⁶ Şiirin orijinal metni için bkz. Ek-4.

Ğılımnıñ aeroplan keremeti,
Eñbekşil oğan mingen azamatı.
Jeti qat samurıqtay kökten asqan,
Adamnıñ temir topşı kök qanatı.

Joğarı ol samurıqtan bulttı tesken,
Qalıqtap kökti süzip talmay esken.
Kök qurış qanat-quyrıq – bar denesi,
Tösimen sırlatıp kökti kesken.

Samurıq – aeroplan kökten asqan,
Alaqan oğan minseñ jer men aspan.
Mingizip qanatına alıp öter
Asuwsız muhit, teñiz, taw men tastan.

Türkiye Türkçesine aktarıldığında şöyledir:

Kıssada bir düş yolculuğu anlatılır:
Geçmişte Simurg ile uçan Kasen.
Gökyüzü gibi yedi kat ateş ve sudan geçerek,
Peri padişahının kızını kaçıran.

Bu hayal çok eskiden kalma bir yalandı:
Perinin memleketine varan Kasen,
Simurg'a binip kaçırmış kızı,
Böylece almış Badigülcemal güzeli yanına.

Şimdi gerçek Simurg, uçaktır,

Yeri göğü inletir, durmadan haykırır,
Ona binen özgürlük vatandaşıdır,
Cesur ve yiğit Bolşevik bir oğlandır.

Süs değil, güçlü bir taşıttır uçak,
Yorulmaz hızlıdır, ona binersen güven verir.
İnsanlığı güzel bir hayatın bahtına,
Ulaştıracak güvenli bir taşıttır o.

Uçak bir bilim mucizesidir,
Ona binen vatandaş çalışkandır.
Simurg gibi yedi kat gökyüzünü aşan,
İnsanlığın demirden gök kanadı.

Bulutları delen Simurg'dan da yükseğe çıkar,
Yorulmadan süzülerek göğü aşar.
Vücudunda mavi çelik kanatları ve kuyruğu var,
Göğsüyle göğü hırıltıyla yarar.

Simurg artık gökyüzünü aşan bir uçaktır.
Binersen yer ve gök avuçlarındır.
Seni kanadına bindirip taşıyacak,
Okyanus, deniz, dağ ve taş demeden aşacak.

Saken Seyfullin, bu şiirinde modernleşme ve bilimin gelişmesiyle efsanevi bir figür olan Simurg'un (anka kuşu) yerini artık uçağa bırakmasını metaforik bir biçimde anlatır. Bu bakımdan şiir, toplumu bilimsel düşünceye ve özgürlük idealine teşvik eder. Seyfullin'in bu şiiri Nazipa'ya ithaf etmesi ise, onu da bu ilerleme ve aydınlanma yolunun bir temsilcisi olarak

gördüğünün göstergesidir. Nazipa, yalnızca eğitimci ve yazar kimliğiyle değil, buradaki örnekte olduğu gibi toplumsal konularda da aktif sorumluluk üstlenen bir aydın olarak ön plana çıkmıştır. Uçak alımına katkıda bulunması, onun modernleşme sürecinde etkin olarak rol aldığını göstermektedir. Saken Seyfullin de diğer aydınlarla aynı fikirdedir, Nazipa yalnızca bir aydın değil, aynı zamanda toplumda sembol ve öncü isimlerden biri olarak yer almaktadır.

Nazipa Kuljanova'ya karşı yalnızca dönemin aydınları değil, onu yakından tanıma fırsatı bulan yediden yetmişe herkes, sevgi ve saygı beslemiştir. Merhameti, zekâsı, çalışkanlığı, vatanperverliği ve çağdaş düşünce yapısıyla Kazak toplumunda dikkat çekmiştir. Eğitimin önemini her fırsatta vurgulayan Kuljanova, okumak isteyen öğrenciler için evinin kapılarını her zaman açık tutmuştur. Bu öğrencilerden biri olan Sapargali Begalin de kaleme aldığı hâtıra yazısında Nazipa'nın bu fedakâr yönünü anlatmıştır. Mariyam Hakimjanova kendi anılarını, Rahima Sızdıkova ise onun hakkında yaptığı araştırmaları yazarak Nazipa'nın adını yaşatmaya çalışmıştır (Kuljanova, 2014: 322-379).

2. 6. Hâtıralarda Nazipa Kuljanova

Nazipa Kuljanova, Kazak halkının aydınlık yüzü olarak hayatına giren herkesin ruhuna tesir edebilmiş bir aydındır. Eğitime verdiği önem çok büyüktür, özellikle kız çocuklarının eğitim alması hususunda özverili bir şekilde çalışmıştır. Eşi Nurğali Kuljanov ile birlikte, maddi imkânsızlıklar sebebiyle okuyamayan çocukların hâmilliğini üstlenmiş, şehirdeki evlerinde yatılı kalan bu çocukların eğitim hayatıyla yakından ilgilenmişlerdir.

Nazipa ve Nurğali Kuljanov çifti, köylerinden ve ailelerinden uzakta okumaya çalışan bu gençlere kimi zaman anne ve baba, kimi zaman da abla ve ağabey olmuşlardır. Bu durum, önemli Alaş aydınlarından Sultanmahmut Torayğırov'un 1918 yılında yayımlanan ve dönemin aydınlarını tanıttığı *Tanısturuw* (Tanıtma) adlı poemasında, Nazipa'ya ithaf ettiği bölümde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Оқып жүрген жастардың анасындай
Көпер бәрін не бауыр, баласындай.
Тарыққан сорлыларды өзі шақырып,
Күтеді не әкесі, ағасындай.”

Transkripsiyon:

“Oqıp jürgen jastardıñ anasınday

Körer barin ne bawır, balasındaı.

Tarıqqan sorlılardı özi şaqırıp,

Kütedi ne akesi, aǵasındaı.”

Türkiye Türkçesine aktarımı ise şöyledir:

“Genç öğrencilerin annesi gibidir,

Hepsini de kardeşi veya çocuǵu gibi görür.

Zorluk çeken talihsizleri bizzat çağırır yanına,

Babası veya kardeşi gibi bakar onlara.” (Torayǵırov, 1918).

Sultanmahmut Torayǵırov, bu dizelerle Kuljanov çiftinin imkânı olmayan çocukların eğitim görmesi için gösterdikleri fedakârlığı açıkça ortaya koymaktadır.

Kuljanov çiftinin evinde kalarak eğitim gören gençlerden biri Saparǵali Begalin’dir. Semey’deki ailesinden uzakta yaşayan Begalin, Nazipa ve eşi Nurǵali Kuljanov’un yanında geçirdiği bu döneme dair hâtıralarında, çiftin gençlerin eğitime gösterdiği ilgiyi ve onlara hem akademik hem de manevi açıdan rehberlik ettiklerini vurgulamaktadır (Begalin, 1973’ten nakleden Kuljanova 2014: 322-327).

Begalin anılarında, 1912 yılında eğitim almak üzere Semey’e geldiğini, akrabası Eñsebay aracılığıyla Nazipa ve Nurǵali Kuljanov’un evine yönlendirildiğini ve böylece Kuljanov çiftiyle tanışma hikâyesinin başladığını aktarır. Begalin’in eğitim planını öğrenen Nazipa, onun öğrenim hayatıyla yakından ilgilenmek üzere kendisini evlerine davet eder. Begalin’in babası ile Kuljanov çifti arasında geçen görüşmelerde Nazipa ve Nurǵali, çocuǵu okutacaklarına dair güvence vererek babasına söz verirler. Bu süreçten sonra Begalin, çiftin dairesinde gimnaziyada⁷ okuyan beş Kazak çocukla beraber yaşamaya ve eğitim görmeye başlar (Begalin, 1973’ten nakleden Kuljanova 2014: 322-323).

Begalin’in belirttiğine göre, eğitim gören çocukların bir arada bulunması birbirlerini olumlu anlamda etkilemektedir. Zira, birbirlerinin öğrenme yöntemlerini örnek alırlar. Ayrıca Nazipa ve Nurǵali’nin günlük ders anlatımları onlara sanki özel bir okuldaymış gibi hissettirmektedir (Begalin, 1973’ten nakleden Kuljanova 2014: 323).

⁷ Гимназия (Gimnaziya): Devrimden önce Rusya’da ve bazı yabancı ülkelerde ortaöğretim düzeyinde eğitim veren okul.

Begalin, Nazipa ve Nurğali Kuljanov'un evlerinde yatılı kalan çocukların eğitimine büyük özen gösterdiklerini aktarır. Nazipa'nın yardımıyla Rusça okuma yazmayı öğrenmiş ve matematikte ilerleme kaydetmiştir. Ayrıca Kazak edebiyatındaki yeniliklerle tanışmış ve *Ayqap* dergisini ilk kez bu evde okumuştur. Begalin, bu evde öğrencilerin yalnızca akademik gelişimlerinin değil, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal gelişimlerinin de önemsendiği vurgular. Nazipa ve Nurğali'nin kendilerine rehber olarak disiplinli bir yaşamı ve insani değerleri öğrettiklerini belirtir (Begalin, 1973'ten nakleden Kuljanova 2014: 323).

Nazipa'nın eğitim anlayışı, kültürel etkinlikleri de kapsamaktaydı. Öğrencilerle birlikte millî oyunlar ve müzik etkinlikleri düzenleyerek onların kendi kültürleriyle tanışmalarını sağlıyordu. Begalin'in aktardığına göre Nazipa, eşi Nurğali ile birlikte Kazak millî oyunlarını sahneye taşımak amacıyla organize edecekleri geceye katılması için onu davet eder. Daha sonra Begalin, söz konusu gece için hazırlıkların başladığını aktarır. Gecede görevli olan kişiler Kuljanov çiftinin evinde toplanarak prova yapmıştır. Begalin, gecenin program akışı ve taşıdığı önem üzerinde durur, özellikle Birjan ve Sara oyununun ilk kez sahnelendiğini vurgular. Ayrıca Begalin, Nazipa ve Nurğali'nin, Abay'ın eserlerini tanıtarak ve bu eserleri Rusçaya çevirerek Kazak edebiyatına ve halkına katkıda bulduklarını, aynı zamanda sevgilerini ortaya koyduklarını ifade eder. Sorunsuz ve başarılı geçen bu gecenin ardından Kuljanov çiftinin Semey halkı nezdindeki saygınlığının arttığını, ayrıca bu tür etkinliklerden elde edilen gelirin farklı şehirlerdeki ihtiyaç sahibi öğrencilere aktarıldığını da dile getirir (Begalin, 1973'ten nakleden Kuljanova 2014: 324-327). Buradan, Nazipa'nın söz konusu geceye verdiği önem ile yapılan provaların, etkinliğin ne denli ciddiye alındığını gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin de gecenin önemini ve getirdiği olumlu sonuçların farkında oldukları görülmektedir.

Begalin, Nazipa'nın Lenin'in vefatı üzerine yazdığı "Joqtaw" (Ağıt) adlı şiiri ile Rus edebiyatından yaptığı çevirilerin, onun entelektüel birikimini ortaya koyduğunu ifade ettiğini belirtir. Nazipa'yı, karanlık çağlarda Kazak kızları arasında parlayan bir yıldız olarak nitelendirir. Anısını sonlandırırken, o değerli Kazak kadınının anısına ondan gördüğü ilgi ve terbiyeyi insanlara aktarmayı bir görev saydığını vurgular (Begalin, 1973'ten nakleden Kuljanova 2014: 326-327).

Bir zamanlar Kuljanov çiftinin öğrencisi olan, Rus vatandaşı ve seksen yaşını geçmiş öğretmen Georgiy Mihayloviç Homutov, Nazipa ve Nurğali Kuljanov'la ilgili hâtıralarını sevgi ve özlemle dile getirir. 1906-1907 yıllarında Semey'deki Öğretmen Okulu'nda öğrenim gördüğü sırada Nurğali Kuljanov'dan dersler aldığını ve ilk kez Rusçayı akıcı konuşan, eğitimli

bir Kazak gördüğünü belirtir. Kuljanovların evinde iki yıl kaldıktan sonra hocasının ne kadar kültürlü ve ilerici bir kişiliğe sahip olduğunu daha iyi anladığını ifade eder (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 332; İmaşev, 1991'den nakleden Kuljanova 2014: 365).

Homutov, Nurğali Kuljanov'un yoğun olarak siyasî ve edebî kitaplar okuduğunu belirtir. Bir keresinde Homutov, ilk kez Nazipa'nın elinde A. S. Puşkin'in *Kapitan qızı* (Yüzbaşının Kızı) romanını gördüğünde, "Bu ne tür bir kitap?" diye sorduğunu aktarır. Bunun üzerine Nurğali, sert bir şekilde "Aferin! Onu bilmiyorsan, nasıl Rus sayılırsın?" diyerek kitabın içeriğini ona uzun uzun anlatmıştır. Homutov, Kuljanov çiftinin evinde kendisini yalnızca bir misafir olarak değil, Nurğali'nin öz kardeşi gibi hissettiğini ifade eder. Yetim büyüyen biri olarak, onların şefkatinin kalbine ışık saçtığını, birinin baba, diğersinin anne gibi olduğunu vurgular. Onlara olan insanlık borcunu nasıl ödeyeceğini sık sık düşünen Homutov, duyduğu derin saygı ile sevginin etkisiyle Kazak Türkçesi öğrenmeye karar verdiğini belirtir (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 332).

Homutov, 1908 yılında okulunu bitirip Zaysan'daki (günümüzde Doğu Kazakistan'da bir ilçe ve ilçe merkezi) bir köy okuluna öğretmen olarak atandıktan sonra çok sevdiği öğretmenlerini bir daha göremediğini belirtir. Daha sonra, Nurğali'nin gizli devrimci çalışmalara katıldığı gerekçesiyle Alaş Ordacılar ve Beyazlar tarafından işkence edilerek öldürüldüğünü duyduğunu, Nazipa'nın akıbetinden ise tamamen habersiz olduğunu aktarır. Buna rağmen, kalbinde bu iki değerli insanın asil portrelerinin silinmez şekilde yer ettiğini ifade eder. Seksen yaşına gelmiş ve yorgun düşmüş biri olarak, öğretmenlerini gözleri dolu bir şekilde, sıcaklıkla ve derin bir saygıyla andığını vurgulayarak sözlerini tamamlar (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 332-333).

Homutov'un hâtıralarında kullandığı ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Nazipa ve Nurğali Kuljanov'u tanıyan, gören ve onlarla birlikte çalışan kuşağın, onlardan daima saygı ve sevgiyle söz ettiği görülmektedir (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 333).

Kuljanov çifti hakkında hâtıralarını aktaran bir diğers isim, Almatı'da Jarokov Caddesi 199 numaralı binanın 20 numaralı dairesinde yaşayan, parti üyesi, eski bir ÇeKa (Sovyet gizli polisi) mensubu ve İkinci Dünya Savaşı gazisi 75 yaşındaki Musağali Qanlıbayev'dir (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 333).

Semey'de doğduğunu belirterek sözlerine başlayan Musağali Qanlıbayev, 1911 sonbaharında babasıyla birlikte Semey pazarına gittiğini ifade eder. Babasının yoksul bir çiftçi olduğunu ve pazarda satacak hayvanlarının olmadığını, yalnızca biçtikleri yoncaları demetleyip

sattıklarını anlatır. O sırada, doru bir atın çektiği güzel bir arabayla iyi giyimli, Rus kıyafetleri giymiş bir Kazak çift gelir ve yoncanın fiyatına itiraz etmeden üç demet yoncanın parasını öder. Qanlıbayev, yoncaları arabaya bağlarken kadının başını okşayarak onun çok akıllı ve becerikli bir çocuk olduğunu söylediğini ve okuyup okumadığını sorduğunu aktarır. Musağali'nin hâtırasına göre, bu çift Nazipa ve Nurğali Kuljanov'dur ve onun onlarla tanışma hikâyesi böyle başlamıştır (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 333).

Daha sonra Musağali, Nazipa'nın sorusuna karşılık fakir oldukları için okuyamadıklarını, sadece zenginlerin çocuklarının eğitim alabildiğini, kendisinin ise okumayı çok istediğini söyler. Bunun üzerine Nurğali ondaki ışığı görüp, hiçbir ücret veya karşılık beklemeden okutmak için babasından izin ister. Musağali büyük sevinç yaşar ve on beş gün sonra kendilerine verilen kâğıtta yazılı adrese giderler. 1911-1912 yıllarında Nazipa ile Nurğali'nin evinde hem okur hem de onlara yardımcı olur. Nurğali onun ağabeyi, Nazipa ise ablası gibi davranır, üstünü başını yıkayıp tertemiz giydirirler ve Musağali şehir hayatına alışana kadar dönüşümlü olarak ona eşlik ederler. İki yıl içinde Rusça ve Kazak Türkçesi okuyup yazmayı öğrenen Musağali, sınıfının en iyileri arasına girer. Ayrıca, Nazipa ve Nurğali'nin, onun gibi çok sayıda yoksul çocuğu da okuttuklarını bilir. Kuljanov çifti, Musağali'yi anne ve babasının özlemiş olabileceğini düşünerek arada sırada köyüne gönderir. Bu sırada Nazipa, eski giysilerini, çay ve şekeri bir sepete koyarak yollar (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 333-334).

Musağali, hâtıralarına Nazipa ve Nurğali'nin evine pek çok yakın dostlarının misafir olarak geldiğini ekler. Nazipa'nın yanına Semey'de okuyan birçok Kazak kızın geldiğini, ancak çoğunun adını hatırlamadığını belirtir. Bunlardan bazıları Zufnun Nurmaqova, Gülbahram Tarabayeva ve Gülbahram'ın babası İmanbek Tarabayev'dir, hepsi Kuljanov çiftinin yakın dostlarıdır. Nurğali'ye sık gelenler ise Qanış Satbayev, genç şair Sabit Dönentayev, Amire Kaşawbayev ve İsa Bayzaqov'dur (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 334-335).

Son olarak, Musağali Nazipa'nın birkaç çocuk doğurduğunu ancak hepsinin küçük yaşta öldüğünü aktarır. Yanlarında yaşarken doğan çocuğun adı Awlet'tir, fakat o da sonradan ölmüştür. Kuljanov çiftinin yalnızca Güljihan adında bir kızlarının hayatta kaldığını aktarır. Hâtıralarında, Güljihan'ın Almatı'da yaşadığını, bir oğlu ve bir kızı bulunduğunu, ikisinin de evli olduğunu ve Güljihan'ın şu anda emekli olduğunu belirterek anlatısını sonlandırır (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 335).

Üç hâtırada da görüldüğü üzere, Nazipa ve Nurgali Kuljanov çifti merhametli, iyi huylu, akıllı, vatansever ve örnek şahsiyetler olarak anılmaktadır. Onlarla tanışma ve birlikte vakit geçirme imkânı bulan herkes, kendileri hakkında övgü dolu sözler söylemiş ve örnek bir çift olduklarını ifade etmiştir. Kuljanov çifti, ailelerin güvenip yanlarına eğitim için gönderdikleri çocuklara yalnızca bilgi vermekle kalmamış, aynı zamanda aile sıcaklığını da hissettirmiş, onlara anne ve baba, ağabey ve kardeş olmuşlardır. Çocukların köyden geldiklerini unutmamış, şehre alışmaları için yanlarında olmuş ve onları hiçbir zaman yalnız bırakmamışlardır. Dahası, öğrenciler köylerine ziyarete gittiklerinde, ailelerine götürmeleri için yanlarına birkaç parça giysi ve erzak koyarak ince düşünceliliklerini göstermişlerdir.

Öte yandan Nazipa ve Nurgali, devrimci yönleriyle de toplumda ön plana çıkmışlardır. Onların mücadelesini, Semey matbaasının eski çalışanı, komünist olan Nasır İşimov aktarmaktadır. İşimov, Nurgali'nin gizli devrimci örgütlerle bağlantısını erken dönemde fark ettiklerini belirtir. Ekim Devrimi'nin ardından adının şehir işçileri arasında hızla yayıldığını, 1919 yılında Kazak matbaasında komiser olarak görev yaptığını ve aynı zamanda kalemi güçlü bir gazeteci olarak yerel gazetelerde Sovyet Hükümeti'nin politikalarını sade bir dille halka anlattığını ifade eder. Ayrıca eşi Nazipa ile birlikte, günümüzde Tatar Caddesi ile D. Bedniy Caddesi'nin köşesindeki bir dairede yaşadıklarını hatırlatır (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 337-338).

Nazipa Kuljanova, tüm bu niteliklerinin yanı sıra edebî çevrelerde de dikkat çeken bir isim olmuş ve dönemin aydınları üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Bu etkinin izleri, ünlü şair Mariyam Hakimjanova'nın Nazipa ile tanışmasına ilişkin hâtıralarında da açıkça görülmektedir.

Mariyam Hakimjanova'nın ifadelerine göre, 1930 yılının baharında *Ayel Tendigi* (Kadın Eşitliği) dergisinde stajyer olarak çalışırken ve Kazak Pedagoji Enstitüsü'nün (KazPİ) bünyesinde açılan okuma ve yazma kursuna devam ettiği sırada Nazipa Kuljanova ile tanışır. Derginin sorumlu sekreteri Zeynep Toqberlina tarafından gönderildiği adreste kapıyı Nazipa'nın kızı Güljihan açar. İki odalı sade bir evde Nazipa ile karşılaşan Hakimjanova, onun gözlüklü, esmer ve zarif bir görünüme sahip olduğunu belirtir. Nazipa adını sorar, şiirini okuduğunu ve beğendiğini ifade eder. Ona Şolpan'ın izinden ayrılmamasını öğütler, Beyimbet Maylin'den soyunu duyduğunu ve şairliğinin güvenilir olabileceğini söyler. Ayrıca Hakimjanova'yı evine davet eder. Nazipa, Hakimjanova'nın şiirini kızı Güljihan'a da okuyup açıkladığını ve Güljihan'ın da beğendiğini aktarır. Ardından Hakimjanova'ya bazı öğütler verir (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 328-329).

Hakimjanova, bu ilk tanışmanın ardından Nazipa ile sık sık görüştüğünü ve 1931–1932 yıllarında bir kaplıcada Nazipa ve kızıyla birlikte kaldığını belirtir. Kaplıcadaki günlerini anlatırken, Nazipa'nın sözlerinden çok şey öğrendiğini ve onu adeta bir okul gibi gördüğünü ifade eder. Doğal güzellikler içinde bulunan bu kaplıcada, Güljihan'ın güzel sesiyle söylediği şarkıların çevrede yankılandığını ve adeta ağaçların bile ona eşlik ediyormuş gibi orkestraya dönüştüğünü dile getirir. Bir gün orada bulunan arkadaşlarıyla hep birlikte oturdukları sırada, Muhtar Awezov'un büyük kızı Mağaş'la birlikte kaplıcaya geldiğini aktarır. Mağaş'ın kadınlar bölümünde kalacağı için kendileriyle aynı yere yerleştirildiğini, kısa bir süre sonra ise Muhtar Awezov'un kızı ve birkaç kişiyle gelerek selamlaştığını aktarır. Nazipa ile Awezov'un şakalaştığını, sohbet edip güldüklerini belirtir. Awezov'un, Güljihan ve Hakimjanova'yı kastederek Nazipa'ya ikisinin de kendi çocuğu olup olmadığını sorması üzerine, Nazipa Hakimjanova'yı hemşehrisi, KazPI öğrencisi ve Şolpan'ın yolundan giden genç bir şair olarak tanıtır. Böylece Hakimjanova, Kazak edebiyatının önemli isimlerinden Awezov'u ilk kez burada görmüş olur (Hakimjanova, 1987'den nakleden Kuljanova 2014: 329-331).

Mariyam Hakimjanova'nın aktardığı hâtıradan anlaşıldığı üzere Nazipa Kuljanova, genç yazarlara ve kadınlara destek olan bir figür olarak öne çıkmaktadır. Hakimjanova ile ilk tanıştığı dönemde onun şairliğini teşvik etmiş, şiirini okuyup beğendiğini ifade etmiş ve Şolpan'ın izinden gitmesini öğütlemiştir. Bu durum, Nazipa'nın genç şairlerin edebî gelişimine verdiği önemi ortaya koymaktadır. Ayrıca Kuljanova'nın, Hakimjanova'nın soyuna dair bilgiyi Beyimbet Maylin'den edinmiş olması, onun edebî çevrelerdeki güçlü bağlantılara sahip olduğunu ve genç yetenekleri desteklerken güven ilişkisine önem verdiğini göstermektedir.

Hakimjanova, hâtıralarında Nazipa'nın sözlerinden çok şey öğrendiğini ve onu bir okul gibi gördüğünü belirtmektedir. Bu durum, Nazipa Kuljanova'nın yalnızca bir edebiyatçı değil, aynı zamanda çevresindeki insanlar için öğretici ve yönlendirici bir role sahip olduğunu göstermektedir. Hakimjanova'ya verdiği öğütler ve onun şiirini kızı Güljihan'a da okuyup anlatması ise Nazipa'nın hem aile içinde hem de çevresinde kültürel bir rehber işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Nazipa'nın, Hakimjanova ile ilk tanıştığı andan itibaren gösterdiği yakınlık, onu evine davet etmesi ve birlikte kaplıcada kalmaları, dönemin kadınları arasında bir dayanışma ve destek ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır. Hakimjanova'yı Şolpan'ın yolundan gitmesi için teşvik etmesi ise Nazipa'nın kadın edebiyatçıları arasında sürekliliği sağlamaya yönelik çabası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Nazipa'nın genç yazara sosyal çevreye erişim olanağı sağladığı da anlaşılmaktadır. Nitekim Hakimjanova, Kazak edebiyatının önemli isimlerinden

biri olan Awezov ile ilk kez Nazipa aracılığıyla tanışmıştır. Nazipa'nın onu hemşehrisi, KazPI öğrencisi ve yetenekli genç bir şair olarak tanıtması, genç yazarları edebî çevrelere kazandıran bir köprü işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Nazipa Kuljanova'nın edebiyat dünyasına tanıttığı bir diğer genç kadın yazar ise Şolpan İmanbayeva'dır. Kuljanova, Şolpan'ı şair olarak tanıyan ve önem veren ilk Kazak aydınlarından biridir (Pirnazar, 2018: 3-4). Nazipa, *Qızıl Qazaqstan* dergisinin 1927 yılında çıkan üçüncü sayısında yayımladığı "Aqın Şolpan" (Şair Şolpan) adlı anı yazısında Şolpan'la tanışma hikâyesini kaleme almıştır (Kuljanova, 2014: 132-136).

Kuljanova, Şolpan'ı ilk kez 1921 yılının sonbaharında Akmola'da gördüğünü ifade ederek sözlerine başlar. O dönemde Nazipa, eğitilmiş ve okumuş bir kadın olduğu için genç kızlar yanına gelerek ona akıl danışmaktadır. Şolpan ise kocasından ayrılmış ve şehre eşyalarını almak için gelmiştir. Nazipa'nın odasına girer, üzerinde eski bir kadife ceket, başında ise kırmızı bir şal vardır. Nazipa'nın aktardığına göre, Şolpan orta boylu ve yuvarlak yüzlü bir genç kadındır. Nazipa onu karşılar, tokalaşır hâl hatır sorarlar. Kısa bir sessizlikten sonra Şolpan, "Nazipa abla siz misiniz?" diye sorar ve durumunu, dileğini anlatmak için onun yanına geldiğini belirtir. Nazipa da ona elinden ne gelirse yapacağını söyler (Kuljanova, 2014: 132; Qojakeev, 1995: 81-82).

Sonrasında Şolpan konuşmaya başlar. Nazipa, sohbet sırasında onun alışlagelmiş, sessiz ve boyun eğen kadınlardan farklı olduğunu fark eder. Ona göre Şolpan, güçlü, özgüvenli, kararlı, yiğit ve atılgan bir karaktere sahiptir. Daha sonra akıllarına biraz önce kendilerine ulaşan şiirle yazılmış bir dilekçe gelir. Dilekçede şu dizeler yer almaktadır:

“Арманым- жалғандағы өнер, ғылым,

Қайғымен өткенің бе енді күнім?

Дертім көп, дәрменім жоқ, мен бір пақыр,

Бастағыл, хақ тағалам, оңға жолым.”

Transkripsiyon:

“Armanım- jalğandağı öner, ğılım,

Qayğımın ötkeniñ be endi күnim?

Dertim köp, darmenim joq, men bir paqır,

Bastağıl, haq tağalam, oñğa jolım.”

Türkiye Türkçesi:

“Şu dünyadaki hayalim sanat ve ilimdir,

Acıyla mı geçecek artık her günüm?

Derdim çok, dermanım yok, ben bir biçare,

Başladığım doğru yolda, yardım et Allah’ım.” (Qojakeev, 1995: 82).

Bu dilekçenin Şolpan tarafından yazıldığı anlaşılır. Dilekçe, onun şair ruhunu ortaya koymaktadır. Şolpan, hazin hayat hikâyesini ağlayıp sızlanmadan anlatmaya başlar, eğitim ve sanat için kaçıp Akmolâ’ya geldiğini, bu arzusunu gerçekleştirmek için onlardan yardım beklediğini söyler. Nazipa, onun bu sözlerinden içinde bir şairlik fitratı olduğunu anlar ve yardım etmek gerektiğini düşünür. Aksi hâlde Abay’ın ifadesiyle “doğal sarı altın” gibi açılmadan gömülü kalıp kaybolabileceğini fark eder (Kuljanova, 2014: 132-133; Qojakeev, 1995: 82-83).

Şolpan, oradakilerin yardımıyla Akmolâ’da bir yetimhanede öğretmenlik yapmaya başlar. Daha sonra, Nazipa *Qızıl Qazaqstan* dergisinde çalışırken, 1924’te Orenburg’da tekrar karşılaşılır. Nazipa’nın belirttiğine göre Şolpan çok değişmiştir, artık şık giyimli şehrli bir kadındır. Sohbetleri sırasında komsomola (Genç Komünistler Birliği) girdiğini, kadınlar kursuna katıldığını ve hayatından memnun olduğunu anlatır. Hâlâ aynı özgüvenle konuşmaktadır, ayrıca mutluluğu ve morali gözlerinden okunmaktadır (Kuljanova, 2014: 133-134; Qojakeev, 1995: 83).

Şolpan, Nazipa’ya “Jolawşı men Ayel” (Yolcu ve Kadın) (Sayı 11–12, 1924) ve “Bulbul men Qarğa” (Bülbül ve Karga) (Sayı 3–5, 1925) adlı şiirlerini verir. Nazipa bu şiirleri *Qızıl Qazaqstan* dergisinde yayımlar. Daha sonra Şolpan, bir arkadaşıyla birlikte Nazipa’nın yanına tekrar gelir. Nazipa ona şiirlerinin yayımlandığını görüp görmediğini sorar. Şolpan şaşırır ve büyük bir sevinç duyar. Nazipa, artık bir şair olduğunu söyleyerek onu tebrik eder. Ayrıca Kazakistan’daki şairler arasında tek kadın olduğunu, yazmaya ve okumaya devam etmesi gerektiğini belirterek onu cesaretlendirir. Şolpan Rusça bilmediği için çekinir, fakat Nazipa, daha öğrenebileceğini ve yazmaya devam etmesi gerektiğini söyler. Bunun ardından ona, yazdığı şiir için kalem ücreti verir. Şolpan’ın hakkı olan 10 som ve birkaç kuruşu göstererek, üstten alta doğru “Şolpan İmanbayeva” diye imza atar. Bu, Şolpan’ın ilk kalem ücretidir. “Hem şiir yazıyorum hem de para veriyorlar” diyerek arkadaşıyla birlikte sevinir, mutlulukları gözlerinden okunur (Kuljanova, 2014: 134-135; Qojakeev, 1995: 84).

Şolpan'ın şiirleri *Eñbekşi Qazaq* gazetesi ve *Qızıl Qazaqstan* dergisinde yayımlanmıştır. Şiirlerinde kadınların sıkıntılarını ve eşitlik arayışlarını dile getirmeye çalışmıştır. Şolpan'ın kalemi güçlüdür, ancak Rusça bilmemesi ve imkânlarının kısıtlı olması, şairliğinin gelişmesini engellemiştir (Kuljanova, 2014: 135).

Nazipa, anısının son kısmında Şolpan'ın kısa bir süre sonra tüberküloz (verem) hastalığına yakalandığını ve tedavi için köyüne döndüğünü belirtir. 1925-1926 yıllarında memleketinde bulunan Şolpan, 1926 yılının nisan ayında hasta yatağındaiken, dergiden Nazipa'ya 1925 aralığında yazdığı mektup ve şiirleri gelir. Şolpan, Nazipa'nın *Qızıl Qazaqstan* dergisinde olduğunu sanarak oraya mektuplar yazar, ancak bunlar Nazipa'ya ulaşmamıştır. Şolpan, aralık ayında yazdığı mektubunda 3-4 mektup kaleme aldığını belirtir, fakat Nazipa bunların hiçbirini almamıştır. Ayrıca şiirlerinin de kendisine ulaşmadığını belirtir. Şolpan, elinde para olmadığı için mektubu pulu olmadan gönderdiğini ve bu nedenle ulaşmamış olabileceğini ifade eder. Nazipa, bu durumdan Şolpan'ın köyde yokluk içinde olduğunu, dolayısıyla bakımının da iyi olmadığını anlar. Ancak o dönemde Nazipa'nın da durumu kötüdür ve ona yardım edemez. Doktorların yönlendirmesiyle kaplıcaya gitmiştir. Daha sonra Şolpan'ın ölüm haberini alır. Nazipa henüz 23 yaşında vefat eden Şolpan için çok üzülür. Daha fikir dünyası yeni açılmışken böyle bir yeteneğin hastalıktan ölmesi onu derinden etkiler. Ancak pişmanlığın bir faydası olmadığını, geleceğe dair umutlu olduğunu ve Şolpan gibi değerli yeteneklerin erkenden kıymetinin bilinip desteklenmesi gerektiğini vurgular. Şolpan'ın şiirlerinin kitap hâline getirilmeye hazırlandığını, kendisinde olan bir şiiri de bu kitapta yer alması için verdiğini belirtir. Sözlerini Şolpan'a veda ederek ve ardından onun yerini alacak kız kardeşlerinin tez zamanda gelmesini dileyerek sonlandırır. Ayrıca, yeni açılan genç dilinin nişanesi olan bu şiir kitabının Kazak kadınlarına “Şolpan” (Çoban Yıldızı/Venüs) gibi ilham vermesini temenni eder (Kuljanova, 2014: 135-136).

Nazipa Kuljanova'nın, Mariyam Hakimjanova ve Şolpan İmanbayeva gibi genç kadın yazarlara karşı sergilediği destekleyici ve koruyucu tavır, döneme dair anılardan açıkça anlaşılmaktadır. Nazipa, genç kadınlara daima sahip çıkmış, onların hem maddi hem de manevi olarak arkalarında olmuştur. Şolpan, yanına geldiği ilk andan itibaren ondan yardım sözü almıştır. Nazipa, onun potansiyelini fark ederek dilekçesinde gördüğü şairlik yeteneğinin kaybolmaması gerektiğini düşünmüş ve kadınların sanat ve ilim alanlarında var olabilmesi için elinden geleni yapmıştır. Bunun somut örneklerinden biri olarak Şolpan'ın şiirlerini dergide yayımlamış, kendisine kalem ücreti verilmesini sağlamış ve imzasını attırmıştır. Bu durum, Nazipa'nın yalnızca sözle değil, eylemleriyle de destek verdiğinin önemli bir göstergesidir.

Nazipa'nın Şolpan'ı cesaretlendirmesi ve rehberlik etmesi dikkat çekicidir. Ona "Artık şairsin" diyerek moral vermesi, tek kadın şair olduğunu hatırlatarak cesaretlendirmesi ve Rusça bilmediği için çekindiği dönemde "Öğreneceksin, devam et" diyerek motive etmesi, Nazipa'nın mentörlük rolünü açıkça göstermektedir. Bu örnekler, Nazipa'nın genç kadınlara yol gösteren bir figür olarak, dönemin kadın dayanışmasının güçlü bir temsilcisi olduğunu ortaya koymaktadır.

3. ESERLERİ

Nazipa Kuljanova, Kazak edebiyatı, kültürü, sosyolojisi ve pedagojisine yazdığı kitap ve makalelerle önemli katkılarda bulunmuştur. Bu bölümde, Kuljanova'nın en önemli eserlerinden *Mektepten Burınğı Tarbiye* (Okul Öncesi Eğitimi), *Ana Men Bala Tarbiyesi* (Anne ve Çocuk Eğitimi) ve *Balanı Awruwdan Saqtandıruw* (Çocuğu Hastalıktan Koruma), başlıklar hâlinde incelenecektir. Ayrıca, Rus edebiyatından yaptığı çeviriler ve *Bilgenge Marjan* (Bilene Değerli Bilgi) adlı çalışmasına da değinilecektir.

Bu incelemelerle Kuljanova'nın eserlerinin Kazak kültürüne ve toplumun modernleşmesine olan katkısının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

3. 1. Mektepten Burınğı Tarbiye (Okul Öncesi Eğitimi)

Nazipa Kuljanova'nın *Mektepten Burınğı Tarbiye* adlı kitabı 44 sayfa olup 1923 yılında Orenburg'da Kırgız Devlet Matbaası tarafından 1000 adet olarak basılmıştır. Kuljanova, bu eserinde okul öncesi eğitimi kapsamlı bir şekilde ele almış ve bu eğitimin önemini ortaya koymaya çalışmıştır. Kitabın ön sözünü ise Ahmet Baytursınulı kaleme almıştır (Kuljanova, 1923; bkz. Resim 1, Resim 2).

Kitap, “Söz bası” (Ön söz), “Küllı jer jüzinde” (Tüm Dünyada), “Mektep jasına tolmağan bala” (Okul Öncesi Dönemdeki Çocuk), “Mine, maselen, üş jasar bala” (İşte Mesela Üç Yaşındaki Bir Çocuk), “Mektep jasına tolmağan balağa tarbiye nege kerek?” (Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Eğitim Neden Gerekli?), “Ülkenderdiñ mektep jasına tolmağan balanı tanığan türi” (Yetişkinlerin Okul Öncesi Çağına Gelmemiş Bir Çocuğu Tanıma Şekli), “Eñbekşiler balasınıñ turmıs jayı” (İşçi Çocuklarının Yaşam Koşulları), “Mektepten burınğı tarbiyeniñ Rossiyadağı türi” (Okul Öncesi Eğitimin Rusya'daki Durumu) ve “Bala baqşası degen ne?” (Anaokulu Nedir?) başlıkları olmak üzere toplam dokuz bölümden oluşmaktadır (Kuljanova, 2014: 16-49).

Ahmet Baytursınulı kitabın ön sözünde, insanlığın geçmişten günümüze birçok değişikliğe uğradığından söz ederek cümlelerine başlar. Taş ve sopadan başka bir şeyi olmayan insanların artık gökyüzüne uçakla çıkabildiğini, bu gelişmenin de ancak bilim ve sanatla mümkün olduğunu söyler. Baytursınulı'na göre, modern dünyada insan ancak bilgisiyle ayakta kalabilir, bu sebeple küçük yaşlardan itibaren çocukların eğitilmesi şarttır. Çocukların doğasına uygun bir şekilde, herhangi bir zorlama olmadan büyütölmelerini savunur. Onlara doğru rol

model olunması gerektiğine dikkat çeker. Çocukların her şeyi oyun olarak görmesini fırsat bilip kazandırılması gereken beceri ve alışkanlıkların oyun içinde verilmesini tavsiye eder. Diğer bir taraftan, çocukların eğitimi için gerekli olan oyun evleri, kreşler ve anaokulları gibi özel alanların Kazak topraklarında az sayıda bulunmasına ya da niteliksiz olmalarına değinir. Bu bağlamda, Nazipa Kuljanova'nın kitabının çocuk eğitimiyle ilgilenenler için bir rehber niteliğinde olduğunu ve içerisinde farklı medeniyetlerde okul öncesi dönemdeki çocukların nasıl ve nerede eğitildiklerine dair ayrıntılı bilgilerin yer aldığını ifade ederek sözlerini tamamlar (Kuljanova, 2014: 16-19).

Ön sözün ardından Kuljanova, “Küllü jer jüzinde” (Tüm Dünyada) başlığıyla kitabın asıl içeriğine giriş yapmıştır. Sırasıyla, İtalya, İsviçre, İskoçya (Edinburgh), Japonya ve Norveç gibi ülkelerdeki çocuk yuvalarını ayrıntılı bir şekilde tanıtmıştır. Tanıtırken, binaların fiziksel ve iç mekân düzenini, eşyaların çocuklara özel olarak tasarlanmış olmalarını, çocukların oynadığı oyunları, günlük olarak yaptıkları faaliyetleri, öğretmen kadınların rollerini ve tutumlarını, ortamın temizliğini, düzenini, doğaya yakınlıklarını ve estetik yapılarını ayrıntılı bir şekilde tarif etmiştir (Kuljanova, 2014: 19-23).

Nazipa'nın bu bölümde değindiği temel nokta, tüm ülkelerde okul öncesi eğitimin çocukların doğasına uygun olarak, zorlama olmadan ve oyun içinde verilmesidir. Verilen örneklerin tümünde görüldüğü üzere milyonlarca çocuk, yetişkinlerin dünyasından farklı olarak kendi özel alanlarında özgür bir şekilde oyun oynayarak büyümekte ve eğitim almaktadır. Nazipa, “Dünyanın neresine bakarsak bakalım, çocukların kendi dünyalarının inşa edildiğini görüyoruz.” diyerek Kazak topraklarında da bunlara benzer modellerin uygulanması gerektiğini vurgular (Kuljanova, 2014: 23).

Farklı medeniyetler üzerinden verdiği örneklerle, Kazak toplumunda da modern eğitim anlayışının kıvılcımını yakmak isteyen Kuljanova, farklı kültürlerin eğitim modellerini Kazak halkına tanıtarak ufuklarını açmak ister. Çünkü bu sayede, erken dönemde eğitimin önemi anlaşılacak ve böylece Kazak toplumu aydınlanma yolunda ilerleme kaydedecektir.

Nazipa Kuljanova, “Mektep jasına tolmağan bala” (Okul Öncesi Dönemdeki Çocuk) başlığı altında, tarih boyunca süregelen ve Kazak topraklarında hâlen geçerliliğini koruyan, çocuğun “küçük bir yetişkin” olarak görüldüğü anlayışı eleştirmiştir. Kuljanova'nın belirttiğine göre bu yaklaşım, 19. yüzyıldan itibaren bilimsel gelişmeler neticesinde değişmiştir. Geleneksel anlayış yerini artık çocukların ayrı bir varlık olarak kendilerine özgü gelişimsel süreçleri olduğunu kabul eden modern yaklaşımlara bırakır. Çocuğun gelişim sürecinde baskı ve

zorlamalar olmamalıdır, Kuljanova burada şu örneği verir: “Bir anne, emzirdiği bebeğine bir yetişkinin yiyebileceği yemeği verirse, o bebek ölür.” (Kuljanova, 2014: 24).

Çocukların fiziksel gelişim sürecinde yapılan hataların erken dönemde fark edilip müdahale edilebileceği, ancak ruhsal ve zihinsel gelişimde bunun mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Ruhsal ve zihinsel gelişimdeki hataların etkilerinin ileride ortaya çıkacağı hatırlatılarak bu konuda çok dikkatli olunması gerektiği belirtilmiştir (Kuljanova, 2014: 24).

Modern pedagojinin gelişmesiyle birlikte, uzmanlar artık çocukların gelişim evrelerini dönemlere ayırarak incelemeye başlamış ve bu evrelere uygun yöntemler ile eğitim kurumları geliştirmişlerdir. Bu bağlamda Kuljanova, Kazak toplumundaki “çocuk ne kadar erken büyürse o kadar iyidir” anlayışının yanlış olduğunu, bu geleneksel anlayış yerine bilim temelli modern yaklaşımların benimsenmeye çalışılmasının daha yerinde olacağını düşünmektedir. Kazak toplumunda da çocuğun doğasına uygun eğitim alanlarının oluşturulması gerektiğini anlatmaya çalışmıştır (Kuljanova, 2014: 23-25).

Kitabın, “Mine, maselen, üç jasar bala” (İşte Mesela Üç Yaşındaki Bir Çocuk) başlıklı bölümünde Kuljanova, 3–7 yaş aralığındaki çocukların gelişimsel özelliklerini ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bu yaş aralığındaki çocukların her şeyi oyun aracılığıyla anlamlandırıldığını, sürekli hareket hâlinde olduklarını ve keşfetmeye yönelik güçlü bir merak duygusu içerisinde olduklarını vurgular. Sürekli sorular soran, bağımsızlığa meyilli, hayal gücü geniş, resim çizip şekiller yapan ve oyun oynarken kendilerini tamamen kaptıran bu çocuklar, sınırsız bir enerjiye sahiptir ve etraflarında gördükleri davranışları taklit ederek öğrenirler (Kuljanova, 2014: 25-27).

Kuljanova bu yaş grubundaki çocuklarda gözlemlenen davranışların dönem özelliklerine göre yorumlanması gerektiğini savunur. Örneğin, bu yaş grubundaki çocuklar hayal ile gerçeği ayırt edemeyebilir, dolayısıyla anlattıkları olaylar gerçeği yansıtmayabilir. Fakat bu noktada çocuğun yalan söylediği yönünde bir yargıya varılmamalıdır. Bu bakımdan, çocukların davranışlarını doğru yorumlayabilmek için gelişim dönemlerini ve özelliklerini çok iyi bilmek gerektiği vurgulanır (Kuljanova, 2014: 26).

Çocuğun yaşı ilerledikçe oynadığı oyunlar da gelişecektir. 6–7 yaşlarına gelmiş olan bir çocuk artık yalnızca kendi isteklerini değil, çevresindekilerin de isteklerini önemsemeye başlar. Kuralları ve iş birliği yaparak birlikte hareket etmeyi öğrenir. Kuljanova’ya göre bu özellikler, çocuğun artık okul yaşına geldiğini, hazır bulunmuşluğun yeterli seviyeye ulaştığını göstermektedir (Kuljanova, 2014: 27).

Kuljanova, çocuk gelişimini basamaklardan oluşan ve bireysel farklılıkların etkili olduğu bir süreç olarak değerlendirir. Her çocuğun doğası ve mizacı birbirinden farklıdır. Ayrıca, sağlık durumu, çevresel koşullar ve yaşadığı toplumun kültürel yapısı gibi unsurlar da değişkenlik gösterir. Bu nedenle Nazipa, hiçbir çocuğun gelişim sürecine müdahale edilmemesini ve çocukların kendi doğasına uygun bir tempoda büyümelerine müsaade edilmesini öğütler (Kuljanova, 2014: 25-27).

“Mektep jasına tolmağan balağa tarbiye nege kerek?” (Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Eğitim Neden Gerekli?) başlıklı bölümde, sorunun cevabı kapsamlı bir şekilde açıklanır. Kuljanova, çocukların belli bir yaşa geldiğinde eğitim alması gerektiğinin herkes tarafından kabul edildiğini belirtir. Ancak o yaşa gelene kadar çocuğa hiçbir şey öğretilmez ve eskiden olduğu gibi çocuk kendi hâline bırakılırsa, sağlıklı bir birey olarak yetişip yetişmeyeceği sorusunu gündeme getirir ve bunun neden mümkün olmadığını açıklar (Kuljanova, 2014: 27-29).

Kuljanova'nın fikrine göre, çocukların büyürken kendi doğal çizgilerini takip etmelerinde bir sakınca yoktur. Ancak burada çevre faktörü büyük önem taşır. Çocuğun etrafında gördüğü, kendisinden yaşça büyük çocuklar, yetişkinler veya ebeveynleri, ona yeteri kadar uygun rol modeller olabilecek midir? Kazak toplumunun o dönemdeki durumu, çocuğun sağlıklı bir gelişim süreci geçirebilmesi için elverişli midir? Kuljanova, bu soruları eleştirel bir bakışla cevaplamıştır (Kuljanova, 2014: 29).

Ona göre, uygun koşullar sağlandığı takdirde bir çocuk, anaokuluna gitmeden de gelişimini devam ettirebilir. Ancak, okul öncesi eğitim almamış bir çocuğun bazı temel bilgilerden ve kazanması gereken beceri ve alışkanlıklardan yana eksik kalacağını ifade eder. Bu sebeple, “çocuğun okula başlamadan önce herhangi bir şey öğrenmesine gerek yoktur” anlayışından uzak durulması gerektiğini vurgulayarak, erken çocukluk döneminde çocuğun kazanabileceği becerileri 8 maddede sıralamıştır. Bu dönemde çocukların hareket organlarını kullanmayı öğrenerek hareket becerilerini geliştirdiğini, çevrelerini beş duyu organıyla algılamayı öğrendiğini ve dili kullanarak kendini ifade etmeye çalıştığını belirtir. Ayrıca, düşünme ve düşüncelerini aktarma becerisi kazandığını ve irade kontrolü, görgü ve ahlak kuralları, temizlik ve düzen alışkanlığı ile bireysel veya grup hâlinde çalışma gibi yetiler edindiğini ifade eder (Kuljanova, 2014: 28-29).

“Ülkenderdiñ mektep jasına tolmağan balanı tanığan türü” (Yetişkinlerin Okul Öncesi Çağına Gelmemiş Bir Çocuğu Tanıma Şekli) başlıklı kısımda Kuljanova, çocukların

gelişiminde oyunun yeri ve yetişkinlerin tutumu konusundaki gözlemlerine ve eleştirilerine yer vermektedir (Kuljanova, 2014: 29-32).

Küçük bir çocuk, doğası gereği sürekli hareket halinde olma ihtiyacı hisseder. Yetişkinler ise genellikle çocukların sabit durmalarını ve onlara verdikleri yaşlarına uygun olmayan görevleri yerine getirmelerini bekler. Örneğin, küçük bir kız çocuğunun dikiş dikmeye, oyun oynamak isteyen bir çocuğun ise yazı yazmaya zorlandığı görülebilir. Oysa bu baskı ve zorlamalar çocuğun doğasına terstir ve onun gelişimine fiziksel ve ruhsal olarak zarar verir. Kuljanova da burada tam olarak buna karşı çıkar, çocukların özgürce oyun oynama, keşfetme ve hareket edebilme ihtiyaçlarının bastırılmaması gerektiğini savunur (Kuljanova, 2014: 29).

Kuljanova, okul öncesi dönemdeki çocukların oyunu öğrenme aracı olarak kullanmalarının akıllardan çıkarılmaması gerektiğini öğütler. Çocuk oyun sayesinde çevresini keşfeder, taklit ederek öğrenir ve yaratıcılığı gelişir. Ancak birçok ebeveyn bu süreci dikkate almaz ve çocuğun merakını geçiştirip değersizleştirebilir. Çocukların güçlü bir ilgi ve merakla sorduğu sorular, yetişkinler tarafından “başımı ağrıtmı” gibi tepkilerle bastırılırsa, çocukların doğasında var olan merak duygusu körelir. Aynı şekilde, doğal bir keşfetme dürtüsüyle her şeye dokunmak isteyen bir çocuk, çevresindekilerden “Dokunma, kırarsın!” gibi bir tepki görürse, o çocuğun merak ve keşfetme duyguları körelebilir. Bu sebeple Kuljanova, çocukların öğrenme süreçlerinin bu tür söylemlerle baltalanmaması gerektiğini ifade eder (Kuljanova, 2014: 30).

Kuljanova, çocukların doğayla iç içe bir ortamda büyümeleri gerektiğini savunur. Ona göre, çocuklar açık havada çiçek ve böcekler arasında özgürce koşup kuşları izleyerek büyüdüklerinde, fiziksel ve zihinsel gelişimleri desteklenmiş olur. Buna karşılık, Kuljanova, şehirde beton yığınları arasında, doğadan kopuk bir şekilde büyüyen çocukların doğal gelişimlerinin bastırılmış olduğu görüşündedir (Kuljanova, 2014: 30).

Çocukların gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak uygun eğitim verilmesi gerektiğini vurgulayan Kuljanova, bu dönemde verilmesi gereken eğitimin sağlanmadığı takdirde ilerleyen yaşlarda telafisinin oldukça güç olacağını belirtir. Ona göre, kritik dönemde sağlanmayan eğitim, daha sonraki dönemlerde verilse bile yeterli düzeye ulaşamayacaktır. Bu sebeple, çocukların erken yaşta temel eğitim ve ahlaki değerler açısından eğitilmeleri gereklidir. Zira bu dönemde edinilen bilgi ve alışkanlıklar, çocuğun karakterinde kalıcı olarak yer edinecektir (Kuljanova, 2014: 31).

Kuljanova bu başlık altında son olarak, yetişkinlerin çocukların gelişim dönemleri ve özellikleri konusunda bilinçli olmaları gerektiğini vurgular. Fakat, bunun için ebeveynlerin

zaman ve bilgi konusunda sıkıntı çektiklerini, dolayısıyla çocuklarına yeteri kadar destek sağlayamadıklarını da ifade eder. Bunlara ek olarak toplumun içinde bulunduğu koşulların bu durumu daha da zorlaştırdığını belirtir. Kuljanova'ya göre, çocukların gelişiminin önündeki en önemli engel ise toplumdaki sosyal ve ekonomik sıkıntıların iyileştirilememiş olmasıdır (Kuljanova, 2014: 32).

“Eñbekşiler balasınıñ turmıs jayı” (İşçi Çocuklarının Yaşam Koşulları) bölümünde Kuljanova, işçi sınıfı çocuklarının yaşam koşullarındaki zorlukları ve belirsizlikleri ele almaktadır. Bu ailelerde babanın bir otoritesi yoktur, annenin ise hem ev işleriyle hem de çocukların bakımıyla ilgilenmesi gereklidir. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar, yeterli eğitim ve bakım imkânlarından yoksun kalmakta ve çoğunlukla kendi başlarına sokaklarda ya da bozkırlarda vakit geçirmektedirler. Şehirde yoksul koşullarda yaşayan çocuklar için durum daha da olumsuzdur (Kuljanova, 2014: 32).

Kuljanova, 19. yüzyılın sonlarına doğru Rusya'da çocuk ölümlerinin arttığına dair bilgilere de yer vermiştir. Her yıl Rusya'da doğan çocukların neredeyse yarısı hayatını kaybetmektedir, Avrupa'da ise bu oran daha düşüktür. İşçi ve köylü ailelerin çocuklarının ölüm oranları daha yüksektir. Bunun sebebi, ekonomik koşulların kötü olmasından kaynaklı yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerine erişimin olmaması gibi durumlardır (Kuljanova, 2014: 33).

Fabrikalarda çalışan işçi kadınların çocukları, daha doğumdan itibaren zorlu yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalırlar. Bu olumsuz koşullar altında büyüyen çocuklar, yeterli bakım alamadıklarından fiziksel ve zihinsel gelişimleri sekteye uğramaktadır. Sağlıklı bir yaşam sürdüremedikleri için yaşam süreleri kısalmaktadır. Nazipa, çocukların sağlıklı bir ortamda, yeterli bakım ve eğitimle büyütülmesinin önemine dikkat çekmekte ve devlet yetkililerinin bu konuda harekete geçmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Kuljanova, 2014: 34-35).

“Mektepten burıñgı tarbiyeniñ Rossiyadağı türi” (Okul Öncesi Eğitimin Rusya'daki Durumu) başlıklı bölümde ise Kuljanova, Rusya'da okul öncesi eğitimin tarihsel sürecinden söz etmiştir. Başlangıçta yalnızca kimsesiz çocuklar için “priyut”⁸ adlı bakım evleri açılmış, ancak bu kurumlarda çocuk bakımı oldukça yetersiz kalmıştır. Alman eğitimci Friedrich Fröbel'in etkisiyle 19. yüzyılın ortalarında birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde, okul öncesi dönemdeki çocukların gelişim özelliklerine uygun anaokulları açma fikri gelişmiş, 3-7 yaş aralığındaki çocuklar için anaokulları ile öğretmen yetiştirme kursları açılmış ve bunların sayısı giderek artmıştır (Kuljanova, 2014: 35-36).

⁸ Приют (Priyut): Yetimler ve kimsesiz çocukların barınması, bakımı ve yetiştirilmesi için kurulan hayır kurumu.

Bu kurumlar, kuruluşlarının ilk yıllarında bireysel çabalarla işletilmeye çalışılmış, 1917 Ekim Devrimi'nden sonra ise devlet denetimi altına alınarak yürütülmüştür. Daha sonra, bu okulların sayıları büyük oranda artmıştır. Devlet, otuz yıl içerisinde tüm çocukların bu eğitim imkânına erişmesini hedeflemiştir. Ancak 1921 yılında ekonomik sıkıntılar nedeniyle bazı anaokulları kapatılmış ya da fabrikalara bağlanmak zorunda kalınmıştır. Buna rağmen devlet, okul öncesi eğitimi desteklemeye devam etmiş ve ailelerin sürece dâhil edilmesini sağlamıştır (Kuljanova, 2014: 36-38).

Kitabın “Bala baqşası degen ne?” (Anaokulu Nedir?) başlıklı son bölümünde ise Kuljanova, anaokulu anlayışını ve okul öncesi eğitimin temel ilkelerini açıklamıştır. Ona göre anaokulları, çocukların yalnızca vakit geçirdikleri bir yer değil, fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak da kendilerini geliştirdikleri yerlerdir. Çocuklar, doğayla iç içe oldukları bu eğitim kurumlarında sanat, dil ve düşünme becerilerini edinmekte, aynı zamanda farklı yetenek ve becerilerini geliştirmektedir (Kuljanova, 2014: 39-49).

Nazipa'nın ifade ettiğine göre, birçok anaokulu türü vardır. Birincisi, klasik anaokullarıdır, günde 4–6 saat eğitim verilir ve en yaygın anaokulu türüdür. İkincisi, “Oçag” adındaki tam gün eğitim veren anaokullarıdır, çalışan anneler için uygundur. Üçüncüsü, kimsesiz çocukların gittiği çocuk yurdudur. Dördüncüsü, açık havada kurulan ve çocukların yaz tatilinde gittikleri “Balalar koloniyası” (Çocuk kolonisi) adlı eğitim kurumudur. Beşincisi, yaz zamanı evlerin veya okulların önünde açılan “Letnyaya ploşçadka” (Yaz bahçesi) adındaki oyun veya eğitim alanlarıdır. Altıncısı ise, sağlık sorunu olan çocukların özel bakım ve eğitim gördüğü alanlardır (Kuljanova, 2014: 39).

Nazipa daha sonra anaokullarının başlıca eğitim hedeflerini açıklar. Ona göre bir anaokulunun temel hedefleri şunlardır: çocuğun fiziksel sağlığının ve hareket gelişiminin düzgün ilerlemesini desteklemek, beş duyu organının gelişimini sağlamak ve yaratıcılık ile el becerilerini geliştirmek. Dil gelişimini desteklemek ve doğru konuşmayı kazandırmak, estetik duyarlılığını artırmak ve sosyalleşmesini sağlamak da hedefler arasındadır. Ayrıca grup hâlinde çalışabilme becerisi kazandırmak, temizlik, düzen ve sorumluluk bilincini aşılama, çalışma ve görev bilincini yerleştirmek, bilgi birikimini artırmak ve görgü ile nezaket sahibi olmasını sağlamak amaçlanır. Kuljanova'ya göre, çocuk eğitimi bu hedefler doğrultusunda yürütülmelidir (Kuljanova, 2014: 45-48).

Kuljanova, başarılı bir anaokulunda en önemli unsurun eğitimci kadınların rolü olduğunu vurgular. Bu eğitimci kadınlar, çocukları çok iyi tanıyan, bilgili, sabırlı ve sevgi dolu insanlar

olmalıdır. Mesleklerini ilgi ve sevgiyle yapmaları önemlidir, zira çocuklar için rol model teşkil etmektedirler (Kuljanova, 2014: 49).

Kuljanova, anaokulu ortamının çocuklara özgür bir öğrenme olanağı sağlaması ve birçok doğal materyalle zenginleştirilmiş olması gerektiğini belirtir. Çocuklar bu kurumlarda doğa, ev yaşamı ve toplumla uyum içinde yaşamayı öğrenirler.

Nazipa Kuljanova, *Mektepten Burınğı Tarbiye* adlı eseriyle yalnızca okul öncesi dönemde çocuk eğitiminin nasıl olması gerektiğine dair bilgiler veren bir pedagoğ değil, aynı zamanda çocukların dünyasını derinlemesine kavrayan ve eğitimin insan yaşamı için temel öneme sahip olduğunu fark eden bir aydın olduğunu göstermiştir. Bu kitabıyla okul öncesi eğitimin yalnızca ilkokula hazırlık amacıyla yürütülen basit bir süreç olarak görülmemesi gerektiğini, aksine, çocukların fiziksel, ruhsal ve zihinsel gelişimi açısından son derece gerekli olduğunu savunmuştur. Kuljanova, çocukların hiçbir baskı ve zorlama olmadan kendi mizaçlarına uygun bir şekilde, doğayla temas halinde ve doğru pedagojik hamlelerle büyütülmesi gerektiği düşüncesindedir. Aksi halde çocuğun gelişimi olumsuz etkilenecektir. Nazipa söz konusu kitabında şu ifadeye yer verir: “Bir insanın içinde bulunduğu ortam, onu iyi bir eğitim ve terbiye almaya yönlendirmiyorsa ne ruhu ne de bedeni gelişebilir” (Kuljanova, 2024: 40). Bu doğrultuda yetişkinler, çocuğun gelişim dönemlerini, bireysel farklılıklarını ve mizacını gözetererek doğru bir terbiyeyle eğitirse mutlu bir birey yetiştirmiş olacak ve böylece sağlıklı bir gelecek inşa edilecektir. Sahip olduğu bu bakış açısıyla Kuljanova hem yaşadığı dönemde hem de gelecek kuşaklarda iz bırakan, çağının ötesinde bir şahsiyet olmuştur.

3. 2. Ana Men Bala Tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi)

Nazipa Kuljanova'nın kaleme almış olduğu *Ana Men Bala Tarbiyesi* adlı kitap, 1927 yılında Kızılorda'da KSSC (Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti) Devlet Matbaası tarafından 5000 adet basılmıştır ve 117 sayfadan oluşmaktadır (Kuljanova, 1927; bkz. Resim 3, Resim 4).

Nazipa Kuljanova bu kitabında, anne ve çocuk sağlığıyla ilgili önemli tıbbî bilgileri ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Kitap, ön söz dâhil olmak üzere yirmi beş başlıktan oluşmaktadır (Kuljanova, 1927).

Kitabın ön sözünde Kuljanova, göçebe yaşam tarzının Kazak toplumunu eğitim ve sanattan uzaklaştırdığını, özellikle kadınların ve çocukların bu durumdan ciddi anlamda olumsuz etkilendiğini vurgulamıştır. Eğitimden yoksun kalan Kazak kadınlarının çocuk ve

kadın sağlığı, annelik ve çocuk bakımı gibi hayati önem arz eden konularda geleneksel ve batıl inançlara başvurduğunu ve bunun büyük tehlikelere yol açtığını belirtir. Eğitimsizliğin yol açtığı cehalet nedeniyle çocuk ölümlerinde ve kadın ile çocuk hastalıklarında artış yaşandığını öne sürer. Buna karşın, eğitilmiş kadınların bilimin yolundan ilerleyerek batıl inançlardan uzak durduklarını ve çocuklarını daha sağlıklı büyüttüklerini ifade eder (Kuljanova, 2014: 50-51).

Kuljanova'nın kitabın ön sözünde değindiği bir diğer konu ise erken yaşta evliliktir. Kız çocuklarının 14–15 yaşlarında evlendirilmesi ve sonrasında doğum yapmaları sonucunda hem anne hem de bebek sağlığı olumsuz etkilenmektedir. Kuljanova'ya göre bu durum, birçok kadın ve çocuk hastalıklarına yol açmaktadır ve bunun en büyük sebebi ise erken yaşta evliliktir. Bunlara ek olarak Kazak erkeklerinin hamile eşlerine saygı göstermemeleri, onlara ağır işler yaptırılmaları ve şiddet göstermeleri de bu hastalıkların artmasına sebep olmaktadır (Kuljanova, 2014: 51).

Nazipa Kuljanova, bu kitabı yazarken doktor olmadığını, verdiği tıbbî bilgileri Rusça bilimsel kaynaklardan aldığını ve kendi tecrübelerine dayanarak kaleme aldığını belirtmiştir. Kitapta kadın sağlığı, gebelik, doğum süreci, doğum sonrası ve bebek bakımı hakkında bilgiler yer almaktadır. Yazar, bu kitabı yazma amacının Kazak kadını ve anne ve çocuk sağlığı ile çocuk bakımı konularında bilgilendirmek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, bu kitabın özellikle erkekler ve köylerde çalışan kadınlar tarafından okunmasını arzu etmektedir (Kuljanova, 2014: 52).

Kitabın “Dertti emdetuwden burın dertten saqtanuw kerek” (Hastalığı Tedavi Etmeden Önce Hastalıktan Kaçınmak Gerekir) başlıklı bölümünde, kadınların biyolojik yapısının erkeklerden farklı olduğu ve hamilelik, doğum, regl ile emzirme dönemlerinde hastalıklara daha yatkın oldukları belirtilmiştir. Kuljanova, hastalıkların kaçınılmaz olmadığını ve hasta olmamak için önlem alınması gerektiğini vurgular. Ona göre burada önemli olan, kadının kendi vücudunu tanıması ve bu süreçlerde vücudunda meydana gelen değişimleri iyi bilmesidir (Kuljanova, 2014: 52-53).

“Ayeldiñ jınıs müşeleri” (Kadın Cinsel Organları) adlı bölümde Kuljanova, kadın üreme organlarının özelliklerine yer vermiş ve vücutta nerede bulduklarına dair ayrıntılı bir açıklama yapmıştır. Rahim ve yumurtalıkların işlevlerini anlatmıştır. Bu organların kadın üreme sistemini oluşturduğunu ifade etmiştir (Kuljanova, 2014: 53-54).

“Aylıq (Menstruatsiya)” (Âdet Görme (Menstrüasyon)) başlığında yazar, regl süreci hakkında bilgi vermiştir. Bu dönemde dikkat edilmesi ve kaçınılması gereken durumlardan söz

etmiştir. Bazı belirtilerin hastalık habercisi olabileceğine de vurgu yapmıştır (Kuljanova, 2014: 55-56).

Kuljanova, “Ayel balanı bastan durıs, erkin bağuw kerek” (Kadın ocuğuna DoĒru ve özgürce Bakmalı) bölümünde, kız çocuklarının geleceĒin anne adayları olduĒunu vurgular, bu nedenle erken yaşlardan itibaren temiz, disiplinli ve saĒlıklı bir hayat tarzına alıştırılması ve annelik bilinciyle yetiştirilmesi gerektiĒini anlatır. Kız çocuklarının gelişme döneminde utandırılmaması ve baskılanmaması tavsiye edilir, göĒüs gelişiminin gizlenmesinin ileride saĒlık sorunlarına yol açacaĒı vurgulanır. Kuljanova, kız çocuklarına kadın bedeni, temizlik, saĒlık ve cinsiyetle ilgili sorumluluklar hakkında bilgi verilmesi gerektiĒini belirtir. SaĒlıklı bir nesil yetiştirilebilmesi için kız çocuklarının bu konularda bilinçli olması gerektiĒini vurgular (Kuljanova, 2014: 56-57).

“Jüktilik” (Gebelik) bölümünde, yumurta ve spermin birleşmesiyle başlayan gebelik süreci hakkında bilimsel bilgiler sunulmuş ve bu bilgiler bir görselle desteklenmiştir (Kuljanova, 1927: 22-25; bkz. Resim 5).

“Tuqımnıñ ösuwı” (Döllenmiř Yumurtanın Gelişimi) başlığında Kuljanova, gebelik süreci ve bebeĒin gelişimi hakkında bilgiler sunmuştur. Ayrıca, bebeĒin gelişim evrelerini ve anne karnındaki duruşunu gösteren çizimlere yer vermiştir (Kuljanova, 1827: 25-29; bkz. Resim 6, Resim 7).

“Ayeldiñ jükti waqıttaĒı qalpı jane sol kezdegi tarbiyesi” (Kadının Hamilelik Dönemindeki Durumu ve O Dönemdeki Bakımı) adlı bölümde, hamilelik döneminde kadın vücudunun geirdiĒi deĒişimler anlatılmış, kaçınılması gereken durumlar ve yapılması tavsiye edilen uygulamalar belirtilmiştir (Kuljanova, 1927: 60-64).

“Bosanuw” (DoĒum) bölümünde, bebeĒin anne karnından çıkış süreci ayrıntılı olarak açıklanmış ve bu süreçte geleneksel uygulamalar yerine tıbbî yardım alınmasının önemi vurgulanmıştır (Kuljanova, 2014: 64-67).

“Jas bosanĒan ayeldiñ terbiyesi” (Yeni DoĒum Yapmış Kadının Bakımı) başlığı altında, doĒum sonrası kadın vücudunda meydana gelen deĒişiklikler ve bu dönemde dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca, annenin dinlenmesine yönelik tavsiyeler verilmiş, gerekli durumlarda uzman saĒlık personelinden yardım alınmasının önemi vurgulanmış ve geleneksel yöntemlerden kaçınılması gerektiĒi belirtilmiştir (Kuljanova, 2014: 67-70).

“Bala tarbiyesine ayel iye” (Çocuk Bakımında Annenin Rolü) bölümünde, kadının dokuz ay boyunca karnında taşıdığı bebeğin bakımından kendisinin sorumlu olduğu anlatılmıştır. Annelerin çocuğun bakımı, beslenmesi ve yetiştirilmesinde etkin rol üstlenmesi, babaların ise yalnızca eğlenceli faaliyetlerde yer alması eleştirilir. Annelere şamanlardan değil, uzmanlardan tavsiye almaları gerektiği hatırlatılır. Ayrıca, annenin kendini geliştirmesinin hem aile içindeki saygınlığını artıracığı hem de bebeğini daha sağlıklı yetiştirmesine katkı sağlayacağı ifade edilmektedir (Kuljanova, 2014: 70-71).

“Jaña tuwğan balanı kütuw” (Yeni Doğan Bebeğin Bakımı) başlığında Kuljanova, bebeğin sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi için temizlik ve hijyene büyük önem verilmesi gerektiğini, bu kapsamda gerekli bakımın özenle ve ayrıntılı biçimde yapılmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir (Kuljanova, 2014: 71-74).

“Balağa eñ juğımdı tamaq-emşek süti” (Bebeğe En Faydalı Olan Besin Anne Sütüdür) bölümünde, Kuljanova bebeğin beslenmesinde en yararlı ve temel besinin anne sütü olduğunu ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Bebeğin sindirim sisteminin hassas olduğunu vurgular ve bu nedenle ilk altı ay anne sütü dışında hiçbir besin verilmemesi gerektiğini belirtir. Bunlara ek olarak bebeğin düzgün beslenmemesi ve temizliğinin yapılmaması durumunda hastalanacağını ifade eder (Kuljanova, 2014: 74-76).

“Balanı awızdandıruw” (Bebeğin Emzirilmesi) başlığında, annelere emzirme süreciyle ilgili bilgiler sunulmaktadır. Buna göre, bebeğin doğumdan sonra emzirmek üzere uyandırılmaması ve beklenmesi gerektiği, annenin ilk günlerde sütünün az ve sarımtırak olacağı belirtilmektedir. Ayrıca, emzirmenin sabır gerektiren bir süreç olduğu, annenin ağır yiyeceklerden kaçınması ve hijyene özen göstermesi gerektiği vurgulanmaktadır (Kuljanova, 2014: 76-77).

“Bala emizuwdiñ durıs tartibi” (Bebeği Doğru Emzirme Yöntemi) bölümünde, emzirme sıklığı ve düzeni hakkında bilgiler sunulmaktadır. Bebeğin az ya da sık beslenmesinin sağlık sorunlarına yol açabileceği, hijyene özen gösterilmesi ve meme uçlarının korunarak bakımının yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, bebeğin en az dokuz ay emzirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Kuljanova, 2014: 77-80).

“Altı aydan bastap balağa qosımşa tamaq beruw kerek” (Altıncı Aydan İtibaren Bebeğe Ek Gıda Verilmelidir) başlığında, Kuljanova sağlıklı bir bebeğin dış görünüşünden anlaşılabilmesini ve altıncı aydan sonra anne sütünün bebek için yetersiz kalacağını, bu sebeple ek gıdaya başlanması gerektiğini belirtmiştir (Kuljanova, 2014: 80).

“Saw balağa 6 aydan bılay qaray qosımşa tamaq bermey bolmaydı” (Sağlıklı Bebeğe Altıncı Aydan Sonra Ek Gıda Vermek Gereklidir) başlığında, sağlıklı bebeklerin altıncı aydan sonra ek gıdaya başlaması gerektiği, bazı durumlarda ise dördüncü aydan itibaren ek gıdaya geçilebileceği belirtilmiştir. Bebeğe yetişkinlerin tükettiği yemekler yerine, sindirim sistemine uygun hafif ve besleyici gıdalar verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca beslenme saatlerinin düzenli olması, bebeğin kilo takibinin yapılması, hijyene özen gösterilmesi ve ek gıdaya başlanmış olsa bile anne sütüne devam edilmesi gerektiği de ifade edilmiştir (Kuljanova, 2014: 80-83).

“Emşeksiz qalay asıraw kerek?” (Anne Sütü Olmadan Bebek Nasıl Beslenmeli?) bölümünde Kuljanova, anne sütünün tamamen olmadığı veya emzirmenin mümkün olmadığı durumlarda sütanne bulunması gerektiğini, bu mümkün olmadığıda ise hijyen kurallarına dikkat edilerek at sütü verilmesini önerir. Ayrıca at sütü de temin edilemediğinde inek sütü kullanılabileceği, ancak bebeğin inek sütünü sindirmekte zorlanacağı vurgulanmıştır (Kuljanova, 2014: 83-84).

Kuljanova “Balanıñ dene tarbiyesi” (Bebegin Vücut Bakımı) bölümünde, bebeklerin cildinin oldukça hassas olduğunu, bu sebeple annelerin hijyen ve bakım konusunda özenli olması gerektiğini anlatır. Bebeklerin hastalıklardan korunması için temiz tutulması gerektiğini vurgular (Kuljanova, 2014: 84-86).

“Endi balanıñ tösek-ornı, kiyimi jayınan bir-eki awız söz” (Şimdi Bebeğin Yatağı ve Kıyafetleri Hakkında Bir İki Söz) bölümünde, bebeğin sağlıklı ve rahat büyüebilmesi için yatak ve kıyafetlerin önemi vurgulanmıştır. Bebeğin kıyafetlerinin pamuklu ve yıkanabilir olması, kundaklamanın ise çok sıkı yapılmaması gerektiği belirtilmiş, ayrıca kıyafetler ile yatağın sürekli temiz tutulması tavsiye edilmiştir (Kuljanova, 2014: 86-88).

“Endi osı qalıppen qundaqtağan balanı qayda jatqızamız” (Şimdi Bu Şekilde Kundaklanan Bir Bebeği Nereye Yatıracağız?) başlığında, bebeğin sağlıklı gelişimi için doktorlar tarafından rahat, hijyenik ve hava alabilen yatakların önerildiği ifade edilmiştir. Geleneksel Kazak beşikleri, bebeği çok sıkı sarması, hareket özgürlüğü tanımaması ve hijyenik olmaması nedeniyle eleştirilmiştir. Bunun yerine, hafif ve telden yapılmış sepet benzeri beşiklerin tercih edilmesi önerilmiştir. Ayrıca, geleneksel yöntemler yerine temizlik ve düzenli bakım gibi modern uygulamaların benimsenmesinin önemi vurgulanmıştır (Kuljanova, 2014: 88-91).

“Balaniň taza ösuwine künniň sawlesi, taza awa qajet” (Bebeğin Gelişimi İçin Güneş Işığı ve Temiz Hava Gereklidir) bölümünde Kuljanova, temiz hava ve güneş ışığının çocukların sağlığı açısından önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda evin düzenli olarak havalandırılması ve güneş almasının önemli olduğunu, ancak bebeğin üşütülmemesine de özen gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Kuljanova, bebeklerin mümkün olduğunca açık havaya çıkarılmasının önemine değinmiş, havasız ve karanlık ortamlarda bulunmasının çeşitli sağlık sorunlarına yol açabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla, bebeğin güneş alan, temiz ve havalandırılmış bir ortamda tutulmasının hastalıklardan korunmasına yardımcı olacağını belirtmiştir (Kuljanova, 2014: 92-93).

“Bala sawlığınıň anıq belgileri” (Bebeğin Sağlığının Açık Belirtileri) bölümünde, sağlıklı bir bebeğin özellikleri açıklanmıştır. Vücudunda yara ve döküntü bulunmayan, hareketli ve uyurken sakin olan bebeklerin uyku ve beslenme düzeni ile dışkı rengi gibi konularda da bilgiler verilmiştir. Bebeğin gelişim sürecinde ise her aşamanın doğal akışına uygun şekilde ilerlemesi ve aceleye getirilmemesi gerektiği hatırlatılmıştır (Kuljanova, 2014: 93-94).

“Balaniň tisi şığadı” (Bebeğin Diş Çıkarması) bölümünde, bebeklerin diş çıkarma süreci ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu süreçte bebeğin göstereceği tepkiler üzerinde durulmuş, gerekli aşuların zamanında yapılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, bebeğin doğumdan itibaren düzenli beslenme saatlerine alıştırılması ve bu düzene uyulmasının önemi vurgulanmıştır (Kuljanova, 2014: 94-95).

“Tujııımdı sözimiz” (Son Sözlerimiz) bölümünde Kuljanova, kitapta aktardığı bilgileri özetlemiş ve anneliğin sabır ile emek gerektiren kutsal bir görev olduğunu vurgulamıştır. Sağlıklı büyüyen bebeklerin ileride topluma faydalı bireyler olacağını ifade eden Kuljanova, kadının en önemli becerisi ve sanatı olarak çocuk yetiştirmeyi göstermiştir. Bu nedenle, kitapta verilen bilgilerin eksiksiz şekilde uygulanmasını önermiştir. Ayrıca Sovyet Hükümeti’nin anne ve çocuk sağlığına önem verdiğini, köylerde doktor ve hemşirelerin bulunduğunu hatırlatarak kadınların bu hizmetlerden çekinmeden yararlanmaları gerektiğini belirtmiştir. Son olarak, sağlık sorunlarında molla veya şamanlara değil, doktorlara başvurulmasını tavsiye etmiştir (Kuljanova, 2014: 95-97).

“Keňes ökimetiniň ana men balanı qorğaw jöninde jasağan qamqorşılığı” (Sovyet Hükümeti’nin Anne ve Çocuğu Koruma Politikaları) başlıklı son bölümde Kuljanova, Sovyet yönetiminin çalışan annelere sağladığı destekleri açıklamıştır. Bu kapsamda Sovyet Hükümeti, çalışan kadınlara doğum izni ve maddi yardım sağlamış, aynı zamanda anne ve bebek sağlığını

korumak amacıyla danışma merkezleri ve kreşler açmıştır. Uygulanan bu politikalarla anne ve çocuk sağlığının güvence altına alınması ve bebek ölümlerinin önlenmesi hedeflenmiştir (Kuljanova, 2014: 97-99).

Nazipa Kuljanova, 1927 yılında kaleme aldığı *Ana Men Bala Tarbiyesi* adlı kitabında, dönemin önemli bir eksikliğini gidererek Kazak halkına kapsamlı bilgiler sunmuştur. Pedagojik birikimini bilimsel verilerle harmanlayan Kuljanova, özellikle kırsal kesimde yaşayan Kazak kadınları için bu eseri âdeta bir başucu kitabı niteliğinde hazırlamıştır. Toplumun her zaman öncüsü olan bir aydın olarak Kuljanova, toplumsal sorumluluk bilinciyle kaleme aldığı bu rehberde eğitilmiş kadınların, bilinçli annelerin ve sağlıklı çocukların yetişmesini, en nihayetinde aydınlık bir geleceğin inşa edilmesini amaçlamıştır.

3. 3. Balanı Awruwdan Saqtandırıw (Çocuğu Hastalıktan Koruma)

Nazipa Kuljanova'nın çocuk hastalıklarını ayrıntılı biçimde ele aldığı *Balanı Awruwdan Saqtandırıw* adlı bir çalışması vardır. Söz konusu yazılar, 1927-1928 yılları arasında *Ayel Tendigi* (Kadın Eşitliği) dergisinde yayımlanmıştır (Kuljanova, 2014: 99-127).

Kuljanova bu yazılarında kızamık, boğmaca, difteri, çiçek hastalığı, karın ağrısı, ishal, sıtma gibi bulaşıcı hastalıkları kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Ayrıca, trahom gibi göz hastalıkları, saçkıran, uyuz ve diğer kaşıntılı deri hastalıkları gibi cilt rahatsızlıkları hakkında bilgi vermiştir. Bu hastalıkların belirtileri ile başlangıç ve yayılma süreçleri de açıklanmıştır. Kuljanova, özellikle bulaşıcı hastalıkların üzerinde durmuş, bu hastalıkların tanınması ve korunma yollarının bilinmesi hakkında annelere tıbbî bilgiler vermiştir (Kuljanova, 2014: 99-127).

Kuljanova, çocuğun sağlıklı gelişimi ve hastalıklardan korunması için annenin hamilelik döneminden itibaren düzenli sağlık kontrollerini yaptırması ve temizlik ile hijyen kurallarına özen göstermesi gerektiğini belirtir. Ayrıca, çocuğun özellikle ilk üç yıl boyunca çeşitli hastalıklara yakalanma riskine karşı annenin dikkatli davranması ve gerekli önlemleri alması gerektiğini vurgular (Kuljanova, 2014: 99-102).

Hastalıkların insana mikrop yoluyla bulaştığını ifade eden Kuljanova, bulaşıcı hastalıkların çocuk sağlığını ciddi anlamda tehdit ettiğine dikkat çeker. Çocuğun anne sütüyle beslenmesinin hastalığa karşı en büyük koruyucu etkenlerden biri olduğunu da belirtir. Evin ve kıyafetlerin temiz tutulması, oyuncakların hijyenine dikkat edilmesi de hastalıkların yayılmasını engellemektedir. Kuljanova, bulaşıcı hastalıklara karşı korunmanın önemine dikkat

çekerek, hastalığı olan kişilerden uzak durulması gerektiğini belirtir. Evde hasta birinin bulunması durumunda ise bu kişinin izole edilmesi ve mikropların yok edilmesi gerektiğini vurgular. Ona göre, çocuğun sağlıklı bir şekilde büyümesinin temel şartları, annenin bilinçli olması, hijyen kurallarına titizlikle uyması ve düzenli doktor kontrollerini aksatmamasıdır (Kuljanova, 2014: 102-105).

Kuljanova, bulaşıcı bir göz hastalığı olan trahomanın çocuklarda körlüğe neden olabileceğini belirterek, hijyen kurallarına özen gösterilmesini ve batıl inançlara başvurulmadan derhâl doktora gidilmesi gerektiğini vurgular (Kuljanova, 2014: 105-108).

Kitapta, saçkıran ve uyuz gibi bulaşıcı hastalıkların erken dönemde tedavi edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu tür rahatsızlıklar, özellikle hijyen koşullarına dikkat edilmeyen çocuklar ve yetişkinlerde görülmekte olup tedavi edilmedikleri takdirde yaşam kalitesini önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir (Kuljanova, 2014: 108-110).

Kuljanova'ya göre tifo, kızamık, kızıl, difteri, boğmaca ve sıtma gibi bulaşıcı hastalıklar erkenden fark edilerek derhâl doktora başvurulmalıdır. Bu durumlarda diğer rahatsızlıklarda olduğu gibi hijyene dikkat edilmesi ve hasta çocukların izole edilmesi gereklidir. Ayrıca, aşı yaptırmak ve temiz bir ortam sağlamak, bu hastalıklardan korunmada kritik öneme sahiptir. Çocukların doğumdan itibaren emzirilmesi, hijyenik ve sağlıklı besinlerle beslenmesi ve düzenli doktor kontrollerine tabi tutulması, bulaşıcı hastalıklardan korunma açısından büyük önem taşımaktadır (Kuljanova, 2014: 110-127).

3. 4. Çevirileri

Nazipa Kuljanova, Rus edebiyatının önemli eserlerini Kazak Türkçesine aktararak Kazak edebiyat ve kültür tarihinde unutulmaz bir iz bırakmıştır.

V. Lavrenev'in *Qırıq birinşi* (Kırk Birinci) adlı eseri 1926 yılının Kasım–Aralık aylarında *Jaña Mektep* dergisinde yayımlanmıştır. M. Gorki'nin *1905 jil, qañtardıñ 9 küni* (9 Ocak 1905) adlı eseri ise 1927 yılında *Jana Mektep* dergisinin 1. sayısında yer almıştır. Ayrıca 1923'te A. Skitalets'in *Dala sotı* (Bozkır Mahkemesi) adlı eseri *Qızıl Qazaqstan* dergisinin 16. sayısında, V. G. Korolenko'nun *Kün tutılğanda* (Güneş Tutulmasında) adlı eseri aynı yılın Kasım–Aralık sayısında, A. Kuprin'in *Lapıldap janğan kreysler* (Alev Alev Yanan Kruvazör) adlı eseri ise 1927'de *Jana Mektep* dergisinin 2. sayısında yayımlanmıştır (Kuljanova, 2014: 194-320).

Nazipa Kuljanova'nın yalnızca Rusçadan Kazak Türkçesine değil, Kazak Türkçesinden Rusçaya yaptığı çeviriler de bulunmaktadır. Kuljanova, Kazak topraklarının en büyük iki

şahsiyeti olan Abay ve İbray'ın şiirlerini, ayrıca Gabit Müsirepov'un eserlerini Rusçaya çevirmiştir. Bu alanda hizmet veren ilk Kazak aydını olarak öne çıkmıştır. Özellikle Abay'ın “Jelsiz tünde jariq ay” (Rüzgârsız Bir Gecede Parlak Ay) şiiri ile İbray'ın “Köktem” (Bahar) adlı şiirlerine yaptığı çeviriler, onun kendine özgü ustalığını ve çevirmenlik yeteneğini ortaya koyması bakımından ayrı bir öneme sahiptir (Sızdıkova, 1993'ten nakleden Kuljanova 2014: 356).

Kuljanova, bu çevirileriyle edebiyat dünyasına hizmet etmesinin yanında, kültürel etkileşim açısından da oldukça önemli bir işe imza atmıştır. Kazak toplumunun Rus edebiyatıyla tanışmasına olanak sağlayarak iki kültür arasında bir köprü oluşturmuştur. Hem Rusçayı hem de Kazak Türkçesini ileri derecede iyi bilen ve konuşan Kuljanova, çevirilerinde de bu başarısını ortaya koymuştur.

3. 5. Bilgenge Marjan (Bilene Değerli Bilgi)

Nazipa Kuljanova'nın, *Ayel Tendigi* dergisinde yayımladığı bu yazılarında, Kazak kadınlarına yönelik ev içi hayat, çay tüketimi, ev düzeni ve cuma günü yapılması gerekenler hakkında bilgiler sunulmaktadır. Ayrıca bu çalışmada süt ürünleri hakkında kapsamlı bilgiler yer almaktadır. Süt ile ilgili detaylar, kaymak elde etme yöntemleri, separatör kullanımı, tereyağı yapımı ve bu ürünlerin saklanma yöntemlerinin yanı sıra, bu işlemler esnasında uyulması gereken hijyen kurallarına dair tavsiyeler de bulunmaktadır (Kuljanova, 2014: 161-193).

Çayla ilgili bölümde, Kazak halkının çayı yoğun bir şekilde tükettiği vurgulanmakta ve çayın kökeni ele alınmaktadır. Çayın nerede yetiştiği, kaç çeşidi olduğu gibi bilgiler sunulmakta, ayrıca susuzluğu giderici özelliği ve içeriğinde canlılık veren “tein” maddesinin bulunduğu belirtilmektedir. Küçük çocuklara verilmemesi gerektiği, doğru tüketildiğinde fayda sağladığı, yanlış tüketildiğinde ise zarar verebileceği de ifade edilmektedir (Kuljanova, 2014: 161-163).

“Evin Nasıl Olması Gerektiği” bölümünde, kadınların zamanlarının büyük bir kısmını ev içinde geçirdiği ve evin sorumluluğunun çoğunlukla kadının omuzlarında olduğu vurgulanmaktadır. Bu yük kadının sağlığını olumsuz etkileyebileceğinden, evin temiz, ferah, düzenli ve sağlıklı bir ortam olması gerektiği belirtilir. Ayrıca, evin düzeni kadının rahat edebileceği biçimde planlanmalıdır (Kuljanova, 2014: 164-169).

Kadınların cuma günü ne yapacaklarının tavsiye edildiği bölümde, cuma günlerinin Müslümanlar için hem kutsal hem de dinlenme günü olduğu vurgulanmakta ve perşembe

gününden itibaren gerekli hazırlıkların yapılması gerektiği belirtilmektedir. Ev temizliği yapılmalı, kıyafetler yıkanmalı, tamirat işleri tamamlanmalı ve banyo yapılmalıdır. Kuljanova'ya göre, bu temizlik rutinine uyulması evin bereketini artırmakta ve hastalıkları azaltmaktadır. Ayrıca, cuma günü şehirlerde olduğu gibi köylerde de kutsal ve dinlenme günü olarak kabul edilmeli, ev işleriyle sürekli meşgul olan kadınlar en azından haftada bir gün dinlenebilmelidir (Kuljanova, 2014: 170-173).

Hayvan sütüyle ilgili bölümde, sütün verimli kullanımı, doğru şekilde işlenmesi, israfın önlenmesi ve kaliteli bakım sayesinde değerinin artırılacağı vurgulanmaktadır (Kuljanova, 2014: 174-180).

Sütün içeriği, hijyen ve saklama koşulları, işlenme yöntemleri ile separatör kullanımı gibi konular, Kuljanova tarafından ilgili başlıklar altında ayrıntılı biçimde açıklanmıştır (Kuljanova, 2014: 180-188).

Tereyağının elde edilme süreci, tereyağı makinesi kullanımı, tereyağını tuzlayarak saklama yöntemleri ve tuzlu ile tuzsuz tereyağı arasındaki farklar Kuljanova tarafından açıklanmıştır. Ona göre, işlemlerin temiz bir ortamda, uygun ekipmanla ve modern yöntemlerle yapılması hem verim hem de sağlık açısından büyük önem taşımaktadır (Kuljanova, 2014: 188-192).

Nazipa Kuljanova, kadınların her alanda bilinçli ve modern yöntemleri kullanan bireyler olmasını arzu etmektedir. Bu yaklaşım yalnızca eğitim alanıyla sınırlı kalmayıp ev işlerine de yansımaktadır. Metinlerde görüldüğü üzere, süt ve tereyağı üretimi gibi süreçlerde Kuljanova, geleneksel yöntemler yerine makineleşmeyi, hijyen kurallarına uymayı ve modern teknikleri teşvik etmektedir.

Yazılarında kadınlarla konuşur tarzda bir üslup kullanan Kuljanova, onları zaman zaman motive eder, bilinçli olmaya ve sorumluluk almaya çağırır. Kadının toplum içinde güçlü bir konumda olmasını ister ve onu yalnızca “ev hanımı” olarak değil, bilgili bir üretici olarak görür.

Nazipa Kuljanova'nın burada adı geçen eserlerinin yanı sıra, gazete ve dergilerde yayımlanmış çok sayıda makale ve yazısı da bulunmaktadır.

4. SONUÇ

Nazipa Kuljanova, Kazak edebiyatına, tarihine ve kültürüne adını altın harflerle yazdırmış bir aydındır. Ardında bıraktığı mirası yalnızca kendi dönemini aydınlatmakla kalmamış, gelecek nesillerin de yolunu aydınlatmaya devam etmiştir. Abay ve İbray gibi iki öncünün izinden giderek Kazak toplumunu aydınlık bir geleceğe taşıma ideali doğrultusunda çaba göstermiştir.

Nazipa Kuljanova, Abay Kunanbayoğlu'nun fikirlerini ve eserlerini yaşatmak amacıyla 1914 yılında onun vefatının onuncu yılına ithafen Semey'de bir edebiyat gecesi düzenlemiştir. Bu etkinlik sayesinde adını her yere duyuran Kuljanova, aynı zamanda Kazak millî tiyatrosunun temellerini atmıştır. Abay'ın hâtirasını yaşatmak ve onun eserlerini halkın zihninde canlı tutmak amacıyla düzenlenen bu gecede, Kuljanova'nın hem Rusça hem de Kazak Türkçesinde yaptığı konuşma dinleyiciler tarafından büyük beğeni toplamış ve onlar üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Toplum önünde bir kadın aydın olarak her zaman aktif bir rol üstlenen Kuljanova, entelektüel kimliğini de ortaya koymuştur.

1915 yılında ikinci bir edebiyat gecesi organize eden Kuljanova, bu etkinlikten elde edilen gelirleri askerî hastaneye ve yardıma muhtaç Kazak öğrencilere bağışlamıştır. Fakir bir aileden gelen Kuljanova, eğitimin gücüne inanmış ve imkânı olmayan öğrencilerin eğitim alabilmesi için her zaman destek olmuştur. Nazipa Kuljanova ve eşi, eğitim imkânı kısıtlı çocuklara şehirdeki evlerini açarak yalnızca akademik gelişimleriyle değil, aynı zamanda sosyal uyum süreçleriyle de yakından ilgilenmiş, onlara aile sıcaklığını hissettirmiştir.

Özellikle kız çocuklarının eğitim alması için büyük çaba gösteren Kuljanova, eski Kazak âdetleri ile gelenek ve göreneklerine karşı çıkmıştır. Kadınların kendilerini aşağılamaya mahkûm etmemeleri için eğitim almalarının elzem olduğunu savunmuştur. Kalın mal karşılığında evlendirilme, onun da başına gelen ancak mücadelecî ruhu sayesinde son anda kurtulduğu bir olaydır. Eserlerinde daima kadın sorunlarına, kadının toplumdaki yerine, eğitimsizliğe ve cehalete karşı yazılar yazmıştır.

1925 yılında *Qızıl Qazaqstan* dergisinde yayımlanan *Marjan* adlı hikâyesinde Nazipa Kuljanova, kadın sorunlarına dikkat çekmeye devam etmiştir. Kuljanova, *Marjan*'ın bireysel trajedisi üzerinden toplumdaki geleneksel baskıların kadın hayatı üzerindeki yıkıcı etkilerini ortaya koyarken, özellikle kadınların zorla, başlık parası karşılığında evlendirilmesine ve kocası ölen kadınların ailedeki erkek akrabalarla evlendirildiği amengerlik geleneğine karşı çıkmıştır. Bu hikâye aracılığıyla Kuljanova, tüm Kazak kadınlarına seslenerek eğitim yoluyla cehaletten

kurtulmanın önemini vurgular ve kadınların toplumsal hayatta daha özgür ve bilinçli bireyler olarak yer almaları gerektiğini gösterir.

Bu çalışma kapsamında ortaya çıkan bir bulgu, Nazipa Kuljanova'nın kaleme aldığı hikâyedeki kahraman Marjan ile *Elge Barğanda* (Memlekete Giderken) yazısında bahsedilen ve eğitim peşinde koşan Kazak kızı Mağfuza arasında gözlemlenen benzerliklerin bireysel değil, toplumsal bir niteliğe sahip olduğudur. Her iki karakterin de eğitim arzusu taşıması, kalın mal karşılığında evlendirilmiş olmaları ve yaşadıkları zorluklar, Kazak topraklarındaki kadınların ortak kaderini yansıtmaktadır. Kuljanova, kendi yaşam deneyimlerinden ve tanıdığı kadınların yaşadıklarından hareketle toplumsal eşitsizlikleri ele almış, bunları değiştirmek ve kadınların özgürleşmesini desteklemek amacıyla yazılarıyla aktif bir çaba göstermiştir. Hikâyenin sonunda Nazipa'nın Marjan için söylediği "Binlerce Kazak kadınından birisin sen" ifadesi, Kazak kadınlarının ortak toplumsal sorunlarına dikkat çekmekte ve onların eğitim yoluyla güçlenmesinin önemine vurgu yapmaktadır.

Kuljanova, Kazak toplumunun gelişiminin kadınların eğitilmesine bağlı olduğunu düşünen bir aydındır. Onun fikrine göre, eğitim yoluyla bilinçlenen bir kadın, edindiği bilgiler doğrultusunda çocuğunu sağlıklı bir şekilde yetiştirerek aydınlık nesillerin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Nazipa Kuljanova, Alaş Hareketi'nin faaliyetlerine destek vermiş ve Alaş aydınlarıyla sürekli bir arada olmuştur. Ceditçi düşünceye sahip, kadın haklarını savunan feminist bir Kazak aydını olan Kuljanova, yaptığı çalışmalarla Kazak kültüründe derin izler bırakmış, çağdaşları olan yazar ve şairler tarafından da sıkça övgüyle anılmıştır. Alaş Hareketi'nin önde gelen simgelerinden Ahmet Baytursınulu, onun okul öncesi eğitime dair kaleme aldığı *Mektepten Burınğı Tarbiye* (1923) adlı kitabına yazdığı ön sözde, çalışmanın çocuk eğitimiyle ilgilenenler için önemli bir rehber niteliği taşıdığını belirtmiştir. Ayrıca, Nazipa'ya ithaf ettiği şiirinden, onu hem kız kardeşi hem de dava arkadaşı olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Saken Seyfullin ve Sultanmahmut Torayğırov gibi dönemin diğer önemli aydınları da şiirlerinde Nazipa'nın incelikli ruhunu, zekâsını ve örnek bir Kazak kadını olarak sergilediği duruşunu övmüştür. Tüm bu örnekler, onun çalışkanlığı, aklı, zarafeti ve toplumsal mücadelesiyle çevresindeki aydınlar tarafından takdir edildiğini ve saygı gördüğünü ortaya koymaktadır.

Kuljanova, *Mektepten Burınğı Tarbiye* (Okul Öncesi Eğitim) adlı eseriyle Kazakistan'da okul öncesi eğitimin temellerini atmış ve eski anlayışa karşı modern pedagojik yaklaşımları savunmuştur. Okul öncesi eğitime dair devrim niteliğindeki bu eser, günümüzde de güncelliğini

yitirmemiştir. 1927 yılında yayımladığı *Ana Men Bala Tarbiyesi* (Anne ve Çocuk Eğitimi) kitabı, verdiği değerli tıbbî bilgilerden ötürü bir başucu kitabı niteliği taşımaktadır. *Balanı Awruwdan Saqtandırıw* (Çocuğu Hastalıklardan Koruma) adlı eseri de hastalıklar konusunda önemli ve güncel bilgiler içermektedir. Ayrıca, *Bilgenge Marjan* (Bilene Değerli Bilgi) adlı eseri ve Rusçadan yaptığı çevirileri mevcuttur.

Nazipa Kuljanova'nın eserlerine bakıldığında, özellikle dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda, Rusya'nın baskıcı ve sınırlayıcı politikalarına rağmen günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan sağlık ve eğitim bilgileri ortaya koyduğu görülmektedir. Tıp eğitimi almamış olmasına rağmen gelecek nesillere hitap edebilen ve günümüzde de güncelliğini koruyan kadın ve çocuk sağlığına dair sunduğu öneriler, onun devrinin ötesinde bir aydın olduğunu göstermektedir. Özellikle kadın ve çocukların eğitimi konusunda büyük bir özveriyle çalışmıştır. Rusya'nın dış dünyayla bilgi alışverişini kısıtlamaya ve vatandaşlarına yalnızca Sovyetler'in var olduğu düşüncesini empoze etmeye çalıştığı bir dönemde, Kuljanova'nın *Mektepten Burınğı Tarbiye* (Okul Öncesi Eğitim) adlı kitabında İtalya, İsviçre, İskoçya, Japonya ve Norveç gibi ülkelerden örnekler vermesi dikkat çekicidir. O dönemde bu ülkelerdeki okul öncesi eğitim hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olması ve bu bilgileri eserine aktarması, onun çalışkanlığını ve vatansever kimliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Nazipa Kuljanova birçok gazete ve dergide çalışmıştır. *Eñbekşi Qazaq* gazetesine, gazetenin editörü olan Saken Seyfullin tarafından özel olarak davet edilmiş, bu gazetenin yazı işleri kadrosuna katılmıştır. *Qızıl Qazaqstan* dergisinde sorumlu sekreterlik görevini üstlenmiş, *Ayel Tendigi* dergisinde ise bölüm başkanı olarak görev yapmıştır. *Kazak* gazetesi ile *Ayqap* ve *Jaña Mektep* dergilerinde de yazıları yayımlanmıştır. İlk gazetecilerden biri sayılan Kuljanova, toplumsal ve kültürel içerikli yazılarını birçok gazete ve dergide yayımlamıştır.

Eğitimci, yazar, çevirmen kimlikleri ve tiyatro çalışmalarının yanı sıra müzik alanındaki çalışmalarıyla da öne çıkan Kuljanova, Kazak halkının sözlü edebiyatı ve müziğinin korunmasına yönelik önemli çalışmalar yürütmüş, halk şarkılarının derlenip notaya geçirilmesinde aktif rol alarak Abay'a ait eserlerin yaşatılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır. Halk şarkılarını ve edebî eserleri unutulmaktan koruması, Kuljanova'nın kendi kültürüne sahip çıkan bir aydın olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma sonucunda, Nazipa Kuljanova'nın çok yönlü kişiliğinin Kazak toplumunun gelişimine kazandırdığı değerli katkılar açıkça görülmektedir. Kültürel etkinliklerde topluma örnek olmuş, Abay ve İbray'ın eserlerini tanıtarak Kazak halkının edebî bilincini geliştirmiş

ve edebiyat, tiyatro ile şarkı gibi kültürel faaliyetlerle halkın bilinçlenmesine doğrudan katkı sağlamıştır. Eserleriyle okul öncesi eğitim, anne ve çocuk sağlığı ile çocukların hastalıklardan korunması ve sağlıklı gelişimi konusunda topluma rehberlik etmiş, pedagojik yaklaşımıyla Kazak eğitiminde öncü olmuştur. Öte yandan kadın sorunlarını gündeme taşınması, dönemin toplumsal yapısında yenilikçi bir tavır sergilediğini göstermektedir. Onun çalışmaları, kadınların toplumdaki yerini güçlendiren ve toplumsal dönüşümün bireysel çabalarla da mümkün olabileceğini ortaya koyan tarihsel bir örnek niteliğindedir. Tüm bu katkılarını, o dönemde Rusya'nın dayattığı engellere rağmen üstün bir özveriyle sürdüren Kuljanova, halkı aydınlatma gayretiyle Kazak toplumu için kalıcı ve ilham verici bir miras bırakmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

Nazipa Kuljanova, Life And Works

This study provides a comprehensive examination of the life, works, and multifaceted contributions of the Kazakh intellectual Nazipa Kuljanova. As one of the prominent figures of the Alash Movement, Kuljanova actively participated in the intellectual and cultural awakening of Kazakh society in the early twentieth century. Through her pedagogical, cultural, and social initiatives, she not only influenced her contemporaries but also left a lasting impact on the modernization process of the Kazakh people. The main purpose of this research is to analyze Kuljanova's life and works, to evaluate her pedagogical perspectives as well as her contributions to women's education and social development, and thereby to highlight the historical role of Kazakh women intellectuals.

Nazipa Kuljanova was not only a teacher but also a writer, translator, journalist, cultural organizer, and advocate of women's rights. She engaged in a wide range of fields, including women's education, child upbringing, maternal and child health, women's issues, literature, and music. In this respect, she was one of the first women in Kazakh society to stand out with her intellectual identity. Despite the difficult circumstances of her time and the political and cultural pressures of Russia, she succeeded in becoming a strong voice for gender equality, equal opportunities in education, and cultural development.

This study employed the documentary method and document analysis. The research draws on Nazipa Kuljanova's books, newspaper articles, translations, contemporary press sources, and studies written about her. In this way, both her own works and the evaluations of her contemporaries were taken into account. Accordingly, much of the information used in this study is based on the collection Nazipa Kuljanova Shygarmalary, which, in addition to including her works, was identified as the main source since it provides the most comprehensive information about her.

Nazipa Segizbaykyzy Kuljanova was born in 1887 in Torgay. She began her education at the Russian-Kazakh school in Torgay and later continued at the girls' school in Kostanay, from which she graduated with distinction. Following her graduation, she was appointed as an assistant teacher at the girls' school in Torgay in the same year, thus beginning her professional career at an early age. During her studies, she met the teacher Nurghali Kuljanov, whom she later married, and together they worked to educate Kazakh children. While serving in Torgay and Semey, Nazipa and Nurghali Kuljanov devoted significant effort to the education of underprivileged children, assuming a voluntary responsibility to raise the overall educational level of the community.

In 1914, on the occasion of the 10th anniversary of Abay's death, Kuljanova organized a literature and music evening in Semey, during which she presented a report on Abay's life and poetry in both Kazakh and Russian. Her presentation was highly praised by contemporary intellectuals and is considered the first scholarly report on Abay and his works. In 1915, she organized a second literary evening, and the proceeds were donated to a military hospital and to support underprivileged Kazakh students. These events demonstrate that Kuljanova was not only an intellectual but also a socially conscious pioneer committed to addressing the needs of her community.

Kuljanova's activities were not limited to education alone. Her work in literature, theater, and music played a significant role in raising cultural awareness among the Kazakh people. She contributed to the collection and musical transcription of folk songs and ensured the preservation and transmission of Abay's works to future generations. In this respect, she emerged as a pioneering figure in the preservation and promotion of Kazakh folk culture.

Her work in the field of education is considered her most enduring legacy. Her book *Mektepten Buringi Tarbiye* is among the first works to lay the foundations of early childhood education in Kazakhstan. This work introduced modern pedagogical approaches in place of traditional methods, offering a new perspective to the educational literature of the period. In 1927, she published *Ana Men Bala Tarbiyesi*, which serves as a reference work by providing scientific information on child health. Her book *Balanı Awruwdan Saqtandıruw* continues to offer relevant and practical guidance on children's health. Additionally, her work *Bilgenge Marjan* and her translations from Russian demonstrate the breadth of her cultural and intellectual contributions.

Nazipa Kuljanova influenced the intellectual climate of her time not only through her works but also through her writings. She contributed articles on women's issues, education, culture, and literature to *Enbekshi Qazaq* newspaper, *Qızıl Qazaqstan* and *Ayel Tendigi* magazines, as well as to the *Kazak* newspaper and the *Ayqap* and *Jaña Mektep* journals. As one of the first female Kazakh journalists, she became a voice for women in the press, publishing writings that shaped public opinion and raised awareness on critical social issues.

Her activities were also recognized and appreciated by prominent intellectuals of her time. Figures such as Ahmet Baytursınuı, Sultanmahmut Toraygirov, and Saken Seyfullin supported Kuljanova by sometimes writing prefaces to her works and at other times dedicating poems to her. This demonstrates that she was a respected and influential figure among her contemporaries.

The findings of this study clearly demonstrate that Nazipa Kuljanova's multifaceted personality made valuable contributions to the development of Kazakh society. She served as a model in cultural activities, promoted the works of Abay and Ibray, and contributed to the growth of literary awareness; through literature, theater, and music, she directly influenced the enlightenment of the public. Through her works, she provided guidance on early childhood education, maternal and child health, and parenting, establishing herself as a pioneer in Kazakh pedagogy. Moreover, by addressing women's issues, she demonstrated a progressive stance within the social structure of her time.

Despite the political and cultural pressures imposed by Russia, Kuljanova carried out all these contributions with extraordinary dedication, leaving a lasting and inspiring legacy for Kazakh society through her efforts to enlighten the public. Her life and work stand as a historical example demonstrating that women can strengthen their role in society and that social transformation can be achieved through individual initiative.

This thesis is significant not only as a biographical study but also for highlighting the intellectual contributions of Nazipa Kuljanova to the modernization of Kazakh society. Being the first academic work in Turkey focusing on Nazipa Kuljanova and her writings gives the study a distinct originality. It is expected that this research will inspire further studies in both Turkish and Kazakh academic circles and serve as an important resource in the fields of education and cultural studies.

KAYNAKÇA

- Anesuli, J. (2017). *Nazipa Kuljanova – Alaştın qayratker qızı* (Nazipa Kuljanova – Alaş'ın mücadelecisi kızı). *Ult.kz*. <https://ult.kz/post/nazipa-kulzhanova-alashtyn-kayratker-kyzy>
- Aynakulova, G. (2006). Kırgızlarda evlilik ve evlenme törenleri. *Millî Folklor*, 18(72), 101.
- Baytursinov, A. (2003). *Adebiyet tanıtqış (Edebiyat Teorisi)*. Atamura.
- Baytursinulı, A. (2013). *Şığarmaları: Altı tomdıq şığarmalar jıynağı (5. Tom)*. Er Sayın, 23 joqtav awız adebi murası, kösemsözderi, tabılğan tuwındıları. El-Şejire.
- Begalin, S. (1973/2014). Asıl adam edi, *Nazipa Kuljanova şığarmaları: (maqalalar, oçerkter, pedagogikalıq oy-payımdar, awdarmalar)* (b. 322–327). Ana Tili Baspası JŞS.
- Biray, N. (2022). Dilbilimci olarak Ahmet Baytursunoğlu ve çalışmaları, *Millet mektebinin yüreği Ahmet Baytursunoğlu* (s. 57-108). Bengü Yayınları.
- Biray, N. (2022). Gazeteci olarak Ahmet Baytursunoğlu ve Alaş fikirlerinin yansıtıcısı *Kazak gazetesi, Millet mektebinin yüreği Ahmet Baytursunoğlu* (s.157-164). Bengü Yayınları.
- Bökeyhan, A. (1917, Eylül). “Alaş” partiyası. *Qazaq gazetesi*. Adebiportal. <https://adebiportal.kz/kz/letter/view/258> Erişim 8 Mayıs, 2025.
- Cumabayev, M. (1995). *Şığarmaları (Eserleri)*. (3 cilt; M. Bazarbayev, Ed.). Bilim.
- Ekici, M., & Bashirov, N. (2023). Kazak edebî aydınları: Alaş hareketinin millî kurtuluş ve uyanış mücadelesi (XIX.-XX. yüzyıllar). *Folklor Akademi Dergisi*, 6(3), 1254-1264. <https://doi.org/10.55666/folklor.1374600>
- Hakimjanova, M. (1987/2014). Esten ketpes egiz beyne, *Nazipa Kuljanova şığarmaları: (maqalalar, oçerkter, pedagogikalıq oy-payımdar, awdarmalar)* (b. 328–341). Ana Tili Baspası JŞS.
- Hayit, B. (1995). *Türkistan devletlerinin millî mücadeleleri ve tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İmaşev, M. (1991/2014). Nazipa Kuljanova, *Nazipa Kuljanova şığarmaları: (maqalalar, oçerkter, pedagogikalıq oy-payımdar, awdarmalar)* (b. 358–379). Ana Tili Baspası JŞS.
- İsimakova, A. (2018). Alaş şairi, Alaş aydını Mağcan Cumabay'ın ilmi mirası. *Kardeş Kalemler Dergisi*, 135, 48-56.
- “Kazak” Gazeti 1915 yılı (Kazak Gazetesi 1915 yılı). (2017). (Ed. Svetlana Smagulova vd.). Eltanım Baspası.
- “Kazak” Gazeti (Kazak Gazetesi). (1998). (Ed. Üşkültay Subhanberdina vd.). Kazak entsiklopediyası Bas Redaksiyası.
- Kınacı, C. (2018). Alaş'ın edebî mirası: Alaş edebiyatı. *Türk Yurdu*, 107(372), 61–67.
- Kınacı Baran, C. (2024). İlk modern Kazak dergisi *Aykap'ta* “kadın meselesi”. Y. Özkaya, İ. Arıkan, A. Acar, & O. Özaşık (Ed.), *Türk dünyası modernleşmesi II: Türk dünyasında matbuat sempozyumu özet ve bildiri kitabı* içinde (ss. 152–160). Ege Üniversitesi Basımevi.
- Kırımal, E. (2002). İsmail Bey Gaspıralı. *Türkler Ansiklopedisi* (Cilt 18, s. 838-842). Yeni Türkiye Yayınları.
- Kuljanova, N. (1923). *Mektepten burınğı tarbiye* (Okul Öncesi Eğitimi). Kırgız (Kazak) Devlet Matbaası.

- Kuljanova, N. (1927). Ana men bala tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi). KazSSC Devlet Matbaası.
- Kuljanova, N. (2014). *Şığarmaları (Eserleri)*. (Haz. Serik Negimov). Ana Tili Baspası.
- Kurat, A. N. (1987). *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye kadar* (2. bs.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kurmangaliyeva Ercilasun, G. (2019). *Sovyet devrindeki Kazakistan'da tarih yazıcılığı: mitler ve gerçekler*. Gazi Kitabevi.
- Kurmangaliyeva Ercilasun, G. (2022). Devlet adamı olarak Ahmet Baytursunoğlu, *Millet mektebinin yüreği Ahmet Baytursunoğlu* (s.29-55). Bengü Yayınları.
- Kurmangaliyeva Ercilasun, G. (2025). İlk Kazak aydın kadınların arasından çıkan bir parlak yıldız: Nazipa Kulcanova, *Destanların izinde Türklük bilimine adanmış bir ömür Prof. Dr. Naciye Yıldız armağanı* (s.763-776). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Pirnazar, S. Q. (2018, 17 Nisan). Atı da, zâtı da onıñ Şolpan idi... [Metin]. *Astana aqşamı*, (45), 9.
- Qojakeev, T. (1995). *Sara sözdîñ sardarları* (kömekşi okuw quralı). Sanat.
- Sarbasov, B., & Sarbasova, I. (2015). Kazak tağılımındağy ayel tuğyry. D. Kamzabekuli (Ed.), *Kazak handığy tusındağy hanımdar men aruwlar: Halıqaralıq ğilimiy-tajiribelik konferentsiya materialdarı* (s. 251–256). Forma Plyus Baspası.
- Seyfullin, S. (1923/2014). Samurıq, *Nazipa Kuljanova şığarmaları: (maqalalar, oçerkter, pedagogikalıq oy-payımdar, awdarmalar)* (s. 341–342). Ana Tili Baspası JŞS.
- Sızdıkova, R. (1993/2014). Nazipa Quljanovanın ömiri men şığarmaşılığy tuwralı, *Nazipa Kuljanova şığarmaları: (maqalalar, oçerkter, pedagogikalıq oy-payımdar, awdarmalar)* (s. 342–357). Ana Tili Baspası JŞS.
- Togan, Z. V. (1981). *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve yakın tarihi* (2. baskı). Enderun Yayınları.
- Toktarbay, E. (2020). Ultka qızmet etken Nazipa Quljanovanın Abaytanuwğa qosqan ülesi haqında (Millete Hizmet Eden Nazipa Kuljanova'nın Abay Araştırmalarına Katkısı Hakkında), *Ana Tili*, 33(31), 12.
- Torayğyrov, S. (1918). Tanıstıruw. *Bilim-All*. <https://bilim-all.kz/olen/1553> (E.T.: 09.07.2025).
- Yorulmaz, O. (2016). Alaş Orda Hareketi. *Bellekten*, 80, 939-976. <https://doi.org/10.37879/bellekten.2016.939>

EKLER

EK-1. Şiirler

а. Мағжан Сумабай'ын “Qazaq tili” (Kazak Dili) Şiirinden Alıntılanan Dizelerin Oriĵinal Metni

Қазақ тілі

“Алтын Күннен бағасыз бір белгі боп,
Нұрлы жұлдыз – бабам тілі, сен қалдың!

Жарық көрмей жатсаң да ұзақ, кен – тілім,
Таза, терең, өткір, күшті, кең тілім,
Таралған түрік балаларын баурыңа
Ақ қолыңмен тарта аларсың сен, тілім!” (Сумабайев, 1995: 79).

ЕК-1. (devam)

b. Ahmet Baytursınuh'nın Nazipa Kuljanova'ya İthaf Ettiği “N. Q. Hanımğa” (N. K. Hanıma) Şiirinin Orijinal Metni

Н. Қ. Ханымға

Рақатсыз өтсе де өмір-жасым,

Бұл жөнімнен құдайым айырмасын.

Ұзақ жолға ниет қып бір шыққан соң,

Жарым жолдан қайтпаспын, қарындасым!

Су да болар ол жолда, тау да болар,

Жаудың оғы-жайған тор, ау да болар.

Мынау пайда, мынасы зиян демек,

Ол ерліктің ісі емес, сауда болар?!

Шалдығатын, шаршайтын жерлер де бар,

Шалдыққанға мұқалмас ерлер де бар.

Қайраттанып қажымай тырмыссаң да,

Шыққызбайтын жолыңда өрлер де бар.

Шаршайды деп ойлама шалдыққаннан,

Ұзақсынып жатпаспын жалыққаннан.

Жұрт қолымнан келмесе, өкпелемес

Барым сақтап, мен аяп алып қалман.

Ел мұнымды білемін ұқпайтынын,

Көтермеге қалғанда шықпайтынын.

ЕК-1. (devam)

Шалыс басып аяқты жығылғанда,
“Жатқаныңнан тұрма”- деп мықтайтынын.

Мен өлсем де-өлемін жөнімменен,
Тәннен басқа немді алар өлім менен.
Өлген күні апарып тығары – көр
Мен жоқ болман көміліп тәнімменен.

Тән көмілер, көмілмес еткен ісім,
Ойлайтындар мен емес-бір күнгісін.
Жұрт ұқпаса, ұқпасын, жабықпаймын,
Ел-бүгіншіл, менікі-ертеңгі үшін.
(Baytursinov, 2003: 197-198).

ЕК-1. (devam)

с. Sultanmahmut Torayǵırov'un Nazipa Kuljanova'dan Bahsettiǵi *Tanıstıruw* (Tanıtma) Poemasından Alıntılanan Dizelerin Orijinal Metni

Ардақты, бар Нәзипа деген ханым,
Газет, журнал жүзінде жұртқа мәлім.
Оқыса сондай әйел шығар ед деп,
Оқығандар бағалар сөздің дәмін.

Неше күн қыдырсаң да таба алмассың,
Семейдің одан өтер адал жанын.
Ақ көңіл, мінезі оңды, жүзі жарқын,
Ынтасы жеткізбекке әйел халқын.

Және бар әйелге хас нәзік сезім,
Танитын бір көргенде-ақ істің нарқын.
Атақты Байтұрсынов «Мысалында»,
«Н-ға» деп өлең жазып, жайған даңқын.

Аяныш жұмсақ жүрек мейірбанды,
Ренжіткісі келмейтін тірі жанды.
Қайткенмен он облыс бар қазақта,
Әзір шыққан әйел жоқ сонан мәнді.

Оқып жүрген жастардың анасындай
Көрер бәрін не бауыр, баласындай.
Тарыққан сорлыларды өзі шақырып,

ЕК-1. (devam)

Күтеді не әкесі, ағасындай.

Сөз табар әр мәжілісте жарасымды

Білмейді аса сөйлеп адасуды.

Оқыған еркектердің көбінен де,

Әр іске ыңғайы бар жанасымды,

(Торайғыров, 1918).

ЕК-1. (devam)

җ. Saken Seyfullin'in Nazipa Kuljanova'ya İthaf Ettiği “Samurıq” (Simurg) Şiirinin Oriğinal Metni

САМУРЫҚ

Қиссада ұшқыр қиял айтылдымштан:

Ертеде самұрықпен Қасен ұшқан.

Жеті қат от пен судан көктей өтіп,

Перінің патшасының қызын құшқан.

Бұл қиял ертедегі еді жалған:

Перінің отанына Қасен барған,

Мінгізіп самұрыққа алып қашып

Сұлуды Бадиғұлжамал өстіп алған.

Қазіргі шын самұрық – аэроплан,

Күңіrentіп жер мен көкке салып ұран,

Оған мінген еркіндік азаматы-

Большевик ер жүректі батыр ұлан.

Сән емес, аэроплан күшті көлік,

Арымас өзі жүйрік, мінсең берік.

Адамзат көркем тұрмыс бақытына

Жеткізетін сенімді ол бір берік.

Ғылымның аэроплан кереметі,

Еңбекшіл оған мінген азаматы.

ЕК-1. (devam)

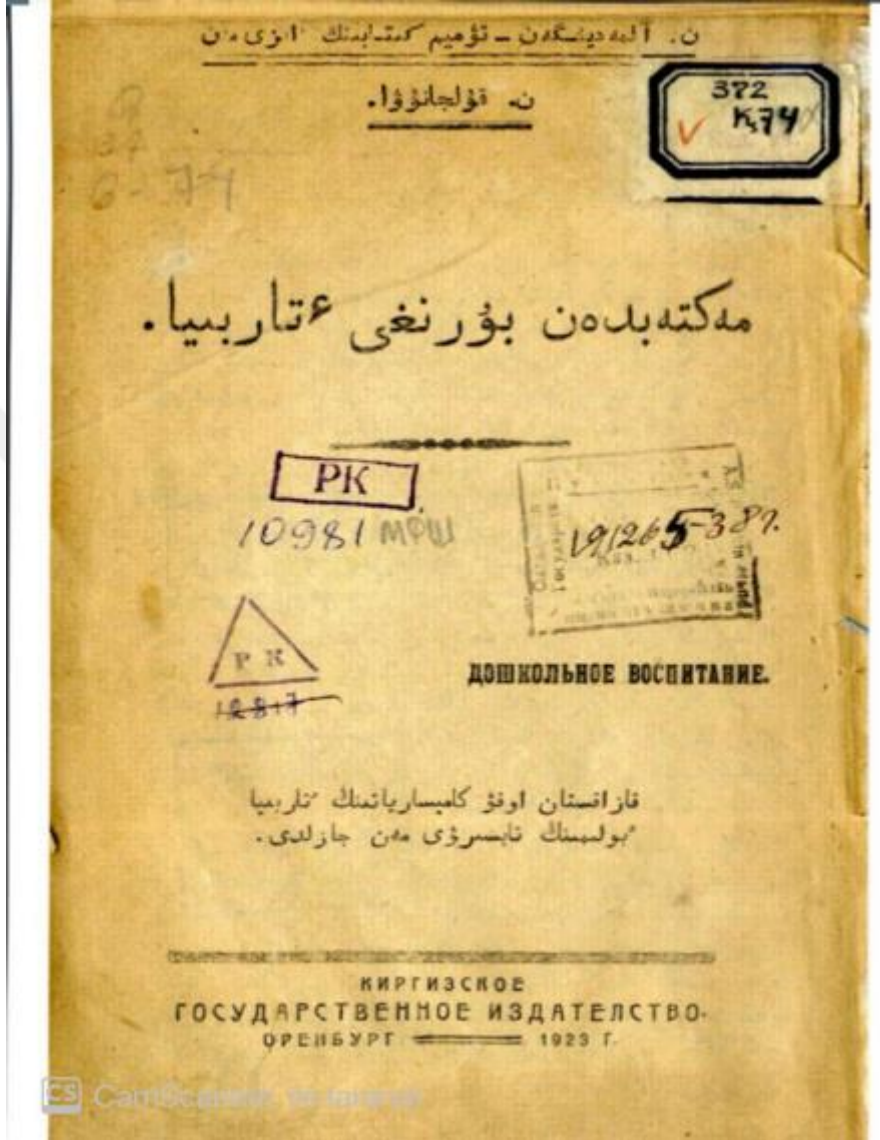
Жеті қат самұрықтай көктен асқан,
Адамның темір топшы көк қанаты.

Жоғары ол самұрықтан бұлтты тескен,
Қалықтап көкті сүзіп талмай ескен.
Көк құрыш қанат-құйрық – бар денесі,
Төсімен сырылдатып көкті кескен.

Самұрық – аэроплан көктен асқан,
Алақан оған мінсең жер мен аспан.
Мінгізіп қанатына алып өтер
Асусыз мұхит, теңіз, тау мен тастан.

(Seyfullin, 1923'ten nakleden Kuljanova, 2014: 341-342).

EK-2. Nazipa Kuljanova'nın Kitaplarından Resimler

Resim 1. Mektepten Buringi Tarbiye Kapak Resmi

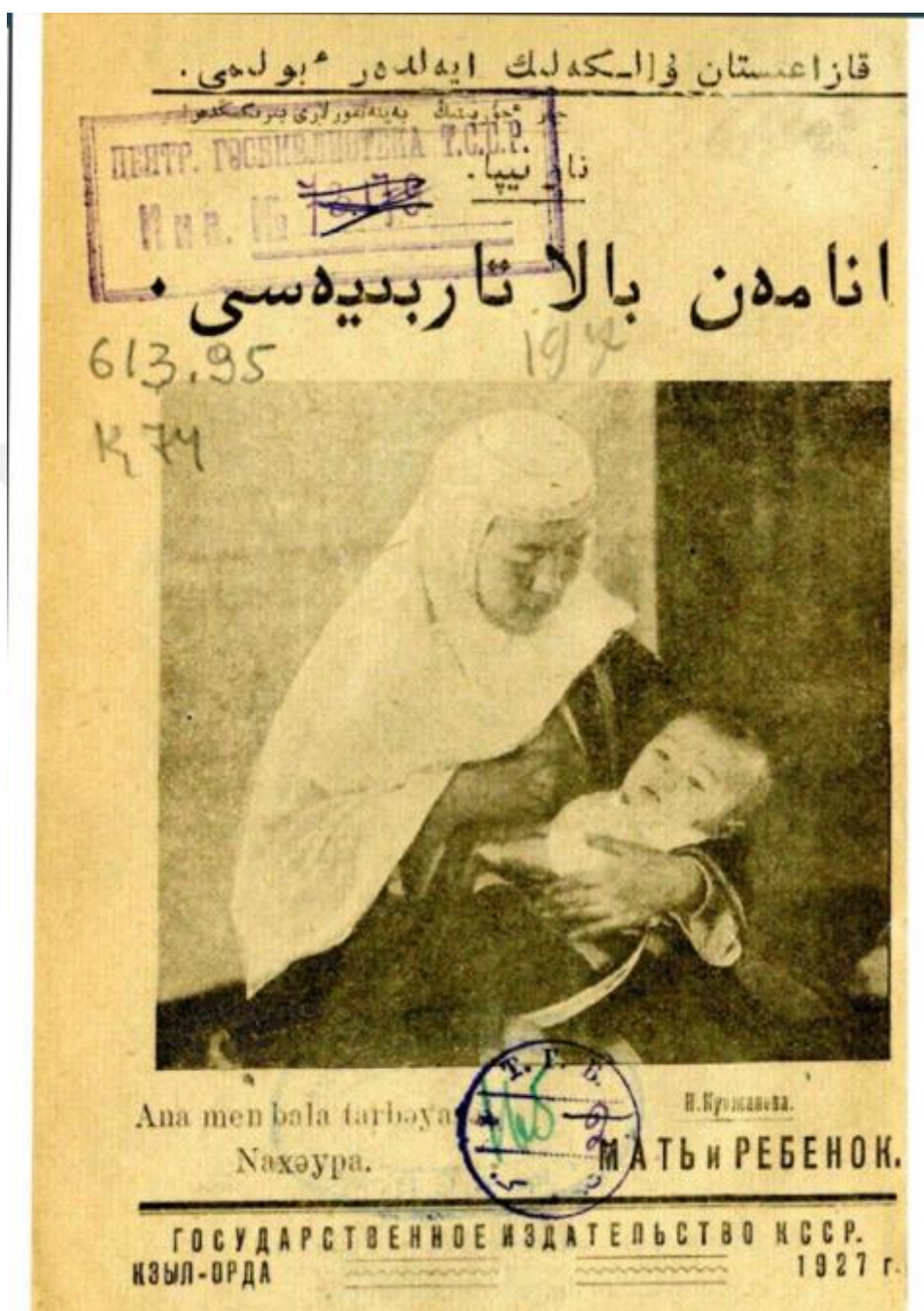
Resim 1. Kuljanova, N. (1923). Mektepten buringi tarbiye (Okul Öncesi Eğitimi). Orenburg: Kırgız (Kazak) Devlet Matbaası. Kaynak: <https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1172488&simple=true#>

EK-2. (devam)

Resim 2. Mektepten Buringi Tarbiye Tiraj

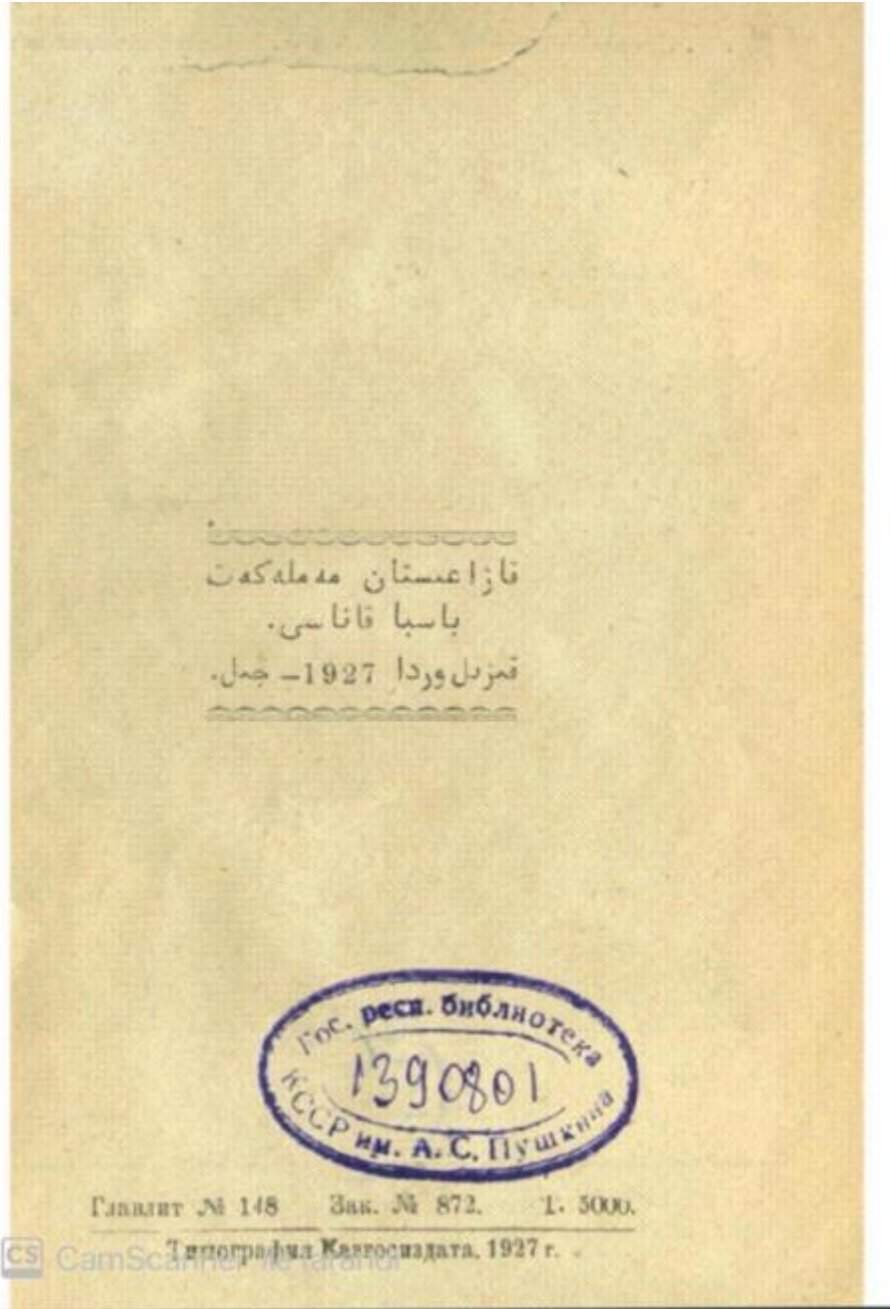
Resim 2. Kuljanova, N. (1923). Mektepten buringi tarbiye (Okul Öncesi Eğitimi). Orenburg: Kırgız (Kazak) Devlet Matbaası. Kaynak: <https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1172488&simple=true#>

Resim 3. Ana Men Bala Tarbiyesi Kapak

Resim 3. Kuljanova, N. (1927). Ana men bala tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi). Kızılorda: KazSSC Devlet Matbaası. Kaynak: <https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1534852&simple=true#>

EK-2. (devam)

Resim 4. Ana Men Bala Tarbiyesi Tiraj

Resim 4. Kuljanova, N. (1927). Ana men bala tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi). Kızılorda: KazSSC Devlet Matbaası. Kaynak: <https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1534852&simple=true#>

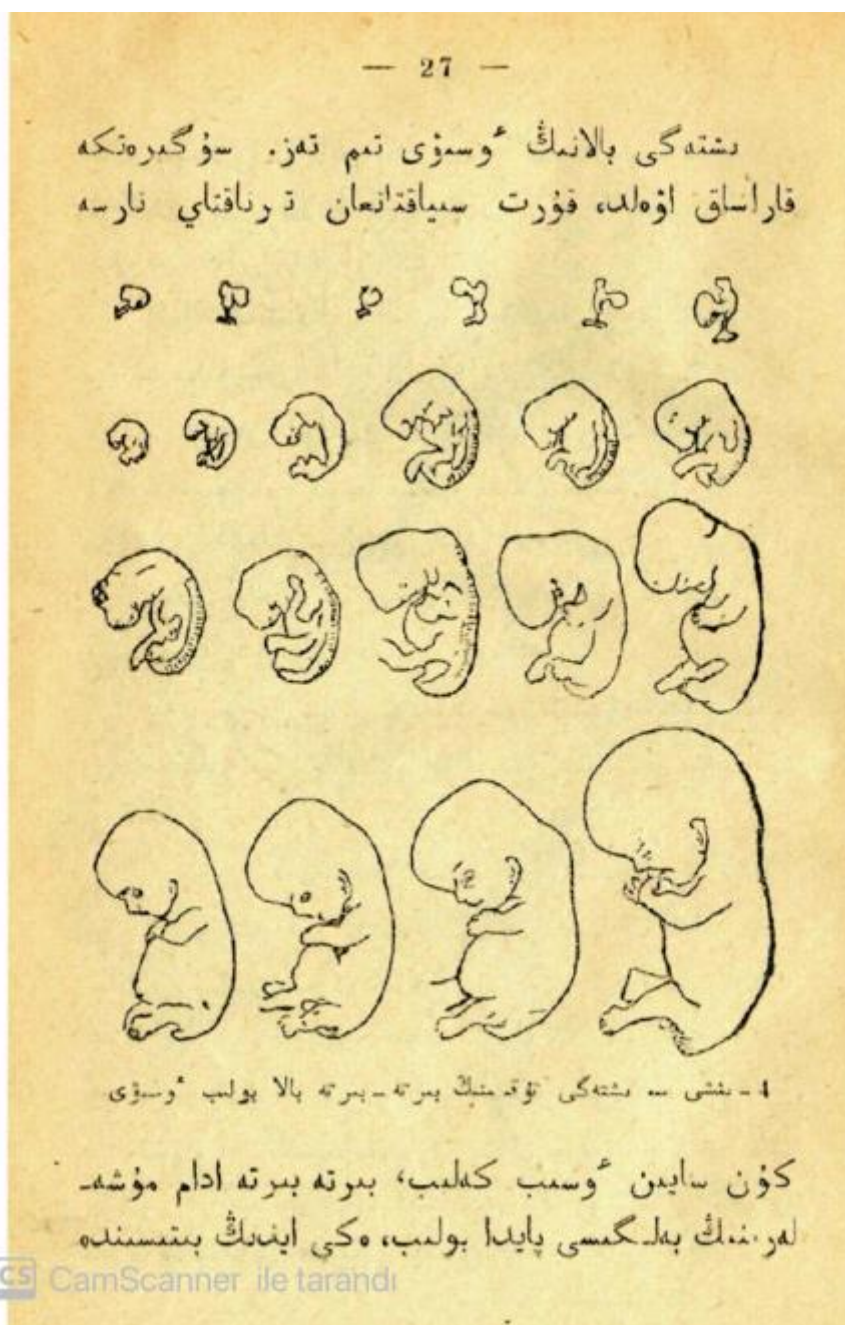
EK-2. (devam)

Resim 5. Ana Men Bala Tarbiyesi

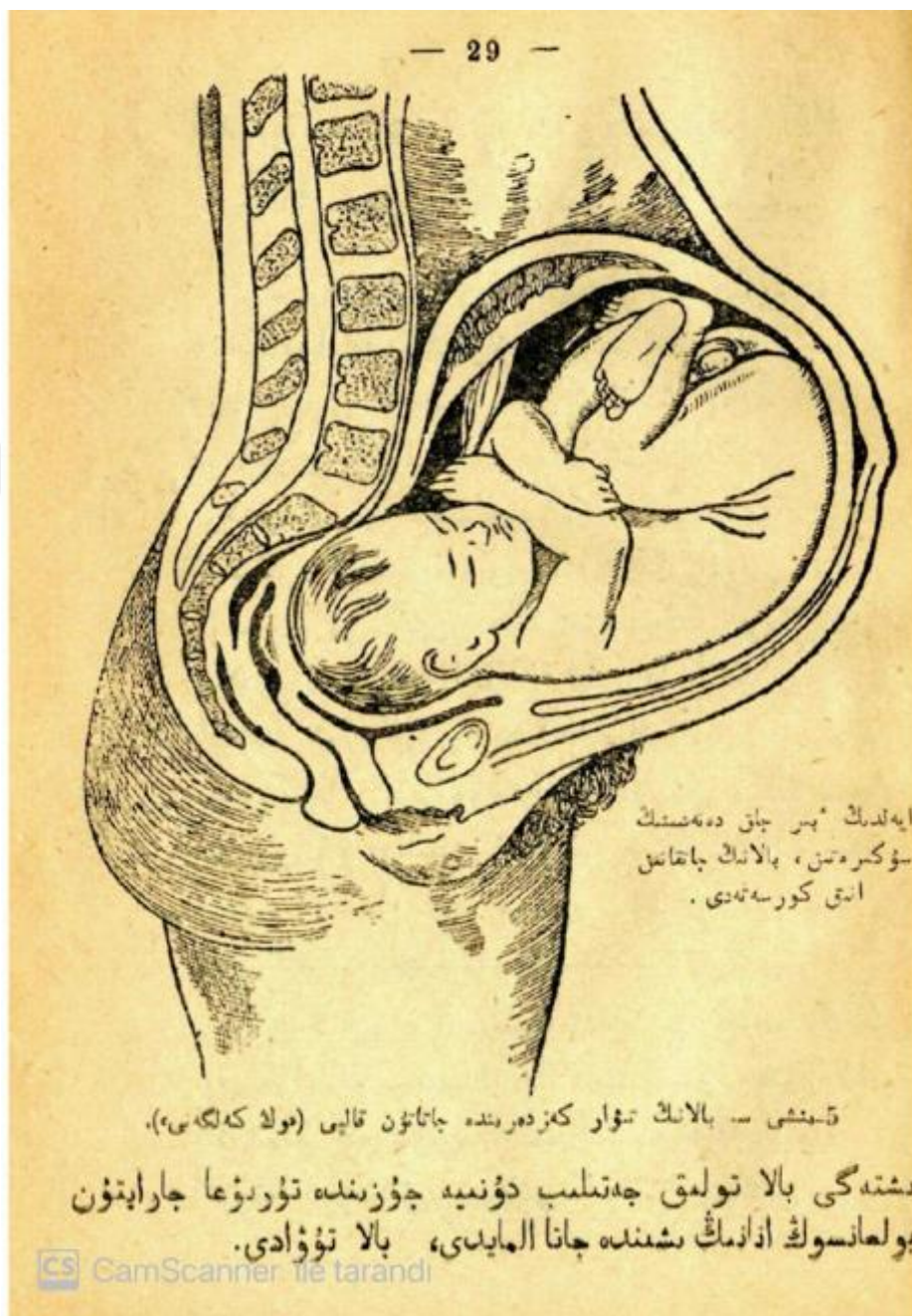
Resim 5. Kuljanova, N. (1927). Ana men bala tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi). Kızılıorda: KazSSC Devlet Matbaası. Kaynak: <https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1534852&simple=true#>

EK-2. (devam)

Resim 6. Ana Men Bala Tarbiyesi

Resim 6. Kuljanova, N. (1927). Ana men bala tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi). Kızılorda: KazSSC Devlet Matbaası. Kaynak: <https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1534852&simple=true#>

Resim 7. Ana Men Bala Tarbiyesi

Resim 7. Kuljanova, N. (1927). Ana men bala tarbiyesi (Anne ve Çocuk Eğitimi). Kızılıorda: KazSSC Devlet Matbaası. Kaynak: <https://kazneb.kz/kk/bookView/view?brId=1534852&simple=true#>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyad, ad : Vurucu, Zehra

ORCID : <https://orcid.org/0009-0008-1946-9702>

Eğitim

Derece Eğitim Birimi Mezuniyet

Yüksek Lisans

Ankara Hacı Bayram
Veli Üniversitesi, Çağdaş -
Türk Lehçeleri

Lisans

Ankara Hacı Bayram
Veli Üniversitesi, Çağdaş 2022
Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları

